ਮਾਸਕ ਪੱਤਰ

ੴ

ਸੂਰਾ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

ਕਿਲ੍ਹਾ ਅਨੰਦਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਅਨੰਦਪੁਰ

MAR 1980

ਮਾਰਚ ੧੯੮੦

ਗੁਲੇ ਹੋਲੀ ਬਬਾਗ਼ੇ ਦਹਰ ਬੂ ਕਰਦ ॥

ਗੁਲਾਲ ਅਫਸ਼ਾਨੀ ਅਜ਼ ਦਸਤੇ ਮੁਬਾਰਕ ॥ ਜ਼ਮੀਨੋ ਆਸਮਾਂ ਰਾ ਸੁਰਖ਼ਰੂ ਕਰਦ ॥

www.AKJ.Org

ਡੀ. ਪੀ. ਆਈ. ਪੰਜਾਬ ਵਲੋਂ ਚਿਠੀ ਨੰਬਰ ੧/੭੦-੬੮-੨੧ ਮਿਤੀ (੧੭-੧੦-੬੮ ਅ ਪ. ਅਨੁਸਾਰ
'ਸੂਰਾ' ਮਾਸਕ ਪੱਤਰ ਕਾਲਜਾਂ, ਸਕੂਲਾਂ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਸਿਖਿਆ ਕੇਂਦਰਾਂ ਦੀਆਂ ਲਾਇਬਰੇਰੀਆਂ ਲਈ ਪਰਵਾਨ ਹੈ।

ਤਤਕਰਾ

ਧਰਮ ਕੀ ਗਤਿ ਰਹੀ (ਵਿਆਖਿਆ)	ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ	੩
ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੁਧਾਰ ਲਹਿਰ ਦੇ ਮੁਢਲੇ ਹਾਲਾਤ	ਸ: ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਐਮ. ਏ.	੫
ਅਲੌਕਿਕ ਢਾਢੀ ਭਾਈ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ (ਜੀਵਨ-ਘਟਨਾਵਾਂ)	"ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਪਤ੍ਰਿਕਾ" ਤੋਂ	੧੧
ਤਉ ਕਿਉ ਮੁਰਗੀ ਮਾਰੇ ? (੨)	ਭਾਈ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤਲਵਾੜਾ	੨੨
ਗੁਰਸਿਖਾਂ ਗੁਰਸਿਖ ਸੇਵ ਕਮਾਵਣੀ	ਗਿ: ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਿਤਰ	੨੮
ਤੂੰ ਭਗਤਾਂ ਕੈ ਵਸਿ ਭਗਤਾ ਤਾਣੁ ਤੇਰਾ	ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਠਾਕਰ ਸਿੰਘ ਜੀ	੩੧
ਅਬਦਾਲੀ, ਸਿਖ ਤੇ ਵੱਡਾ ਘਲੂਘਾਰਾ (ਕਿਸ਼ਤ ੧੯)	ਕੈਪਟਨ ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ	੩੩
ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਬੇਦਾਵੇ ਨੂੰ ਪਾੜ ਦਿਤਾ (ਕਵਿਤਾ)	ਗਿ: ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ 'ਮਿਤਰ'	੪੧

ਹੋਲਾ ਮਹੱਲਾ ਸ੍ਰੀ ਅਨੰਦਪੁਰ ੨ ਮਾਰਚ

ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਏ ਸਾਹਿਬ ਗੁਰਿਆਈ	੧੫ ਮਾਰਚ	ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ	੨੦ ਮਾਰਚ
ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਗੁਰਿਆਈ	੧੭ ਮਾਰਚ	ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ	੨੧ ਮਾਰਚ
ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਗੁਰਿਆਈ	੩੦ ਮਾਰਚ	ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਾਹਿਬ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ	੩੦ ਮਾਰਚ

'ਸੂਰਾ' ਮਾਸਕ ਪੱਤਰ ਨੂੰ ਪੁੱਜੀ ਸਹਾਇਤਾ

ਸ: ਹਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੈਨਕੋਵਰ ਵਲੋਂ	... ...	550-00
ਬੀਬੀ ਕੁਲਵੰਤ ਕੌਰ ਜੀ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਵਲੋਂ	... ...	5-00
ਮਾਸਟਰ ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਲੋਂ	ਕਾਕਾ ਨਵਜੋਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਜਨਮ ਦਿਨ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ	51-00
ਭਾ: ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਜੀ ਟਾਟਾ ਨਗਰ ਵਲੋਂ	... ...	100-00
ਭਾ: ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੈਰੋਂ ਵਲੋਂ	... ...	10-00
ਮਿਸਤ੍ਰੀ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਜੀਤ ਨਗਰ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ—ਸ਼ਹੀਦ ਧਰਮਬੀਰ ਸਿੰਘ ਨਮਿਤ	ਸ੍ਰੀ ਅਖੰਡਪਾਠ ਦੇ ਭੋਗ ਸਮੇਂ	61-60

ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸਭ ਵੀਰਾਂ ਭੈਣਾਂ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਤੇ ਗੁਰਸਿਖੀ ਦਾ ਪਿਆਰ ਬਖਸ਼ਣ।

ਕੁਰਾਲਾ (ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ) ਵਿਖੇ ਸ੍ਰੀ ਅਖੰਡਪਾਠ ਤੇ ਰੈਣ ਸਬਾਈ

ਭਾਈ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸ਼ਹੀਦ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਕੁਰਾਲਾ ਵਿਖੇ ੧੨ ਮਾਰਚ ਬੁਧਵਾਰ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਸ੍ਰੀ ਅਖੰਡਪਾਠ ਦੇ ਭੋਗ ਪੈਣਗੇ ਅਤੇ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦੇ ਕੀਰਤਨ ਹੋਣਗੇ। ਰਾਤ ਨੂੰ ਰੈਣ ਸਬਾਈ ਕੀਰਤਨ ਵਿਚ ਹਰਿਨਾਮ-ਰਸ ਭੁੰਚਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਸਮੂਹ ਸੰਗਤਾਂ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਕੇ ਨਿਵਾਜਣ।

ਸੰਗਤਾਂ ਦਾ ਦਾਸਰਾ—ਇਕਬਾਲ ਸਿੰਘ, ਕੁਰਾਲਾ ਜ਼ਿਲਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ

ਹੇਮਕੁੰਡ ਪ੍ਰਿੰਟਿੰਗ ਪ੍ਰੈਸ ਬਜ਼ਾਰ ਨੰ: ੬, ਕੱਟ ਬਾਬਾ ਦੀਪ ਸਿੰਘ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੋਂ ਛਪਵਾ ਕੇ ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਿੰਟਰ, ਪਬਲਿਸ਼ਰ ਤੇ ਸੰਪਾਦਕ ਨੇ ਅਖੰਡ ਕੀਰਤਨੀ ਜੱਥੇ ਵਲੋਂ ਬਜ਼ਾਰ ਮਾਈ ਸੇਵਾਂ, ਕੂਚਾ ਚਤਰ ਸਿੰਘ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੋਂ ੧.੩.੮੦ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤਾ।

ਟੈਲੀਫੋਨ ਨੰਬਰ : 51847

www.AKJ.Org

ਜਾ ਕਉ ਹਰਿ ਰੰਗੁ ਲਾਗੋ ਇਸੁ ਜੁਗ ਮਹਿ ਸੋ ਕਹੀਅਤ ਹੈ ਸੂਰਾ ॥

ਸਲਾਨਾ ਚੰਦਾ ੧੦-੦੦
ਇਕ ਪਰਚਾ ੧-੦੦

ਪਰਦੇਸ

ਸਮੁੰਦਰੀ ਡਾਕ ੧੮-੫੦

ਹਵਾਈ ਡਾਕ

ਅਰਬ, ਮਲਾਇਆ ੩੫-੦੦
ਯੂ. ਕੇ, ਅਫਰੀਕਾ ੫੦-੦੦
ਕੈਨੇਡਾ, ਅਮਰੀਕਾ ੫੫-੦੦

ਸੰਪਾਦਕੀ ਬੋਰਡ

ਭਾ: ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ
ਭਾਈ ਰਾਮ ਸਿੰਘ
ਪ੍ਰਿੰ: ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ
ਗਿ: ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ
ਭਾਈ ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ

ਅਖੰਡ ਕੀਰਤਨੀ ਜੱਥੇ ਵਲੋਂ ਗੁਰਮਤਿ ਮਾਸਕ ਪੱਤਰ

ਜਿਲਦ ੧੪ ਮਾਰਚ ੧੯੮੦ ਅੰਕ ੩

ਧਰਮ ਕੀ ਗਤਿ ਰਹੀ

[ਵਿਆਖਿਆਕਾਰ:—ਸਚਖੰਡ ਵਾਸੀ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ]

੧ੴ ਸਤਿਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਧਨਾਸਰੀ ਮਹਲਾ ੧ ਘਰੁ ੩ [੬੬੨]

ਕਾਲੁ ਨਾਹੀ ਜੋਗੁ ਨਾਹੀ ਨਾਹੀ ਸਤ ਕਾ ਢਬੁ ॥
ਥਾਨਸਟ ਜਗ ਭਰਿਸਟ ਹੋਏ ਡੂਬਤਾ ਇਵ ਜਗੁ ॥੧॥
ਕਲ ਮਹਿ ਰਾਮ ਨਾਮੁ ਸਾਰੁ ॥
ਅਖੀ ਤ ਮੀਟਹਿ ਨਾਕ ਪਕੜਹਿ ਠਗਣ ਕਉ ਸੰਸਾਰੁ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥
ਆਂਟ ਸੇਤੀ ਨਾਕੁ ਪਕੜਹਿ ਸੂਝਤੇ ਤਿਨਿ ਲੋਅ ॥
ਮਗਰ ਪਾਛੈ ਕਛੁ ਨ ਸੂਝੈ ਏਹੁ ਪਦਮੁ ਅਲੋਅ ॥੨॥
ਖਤ੍ਰੀਆ ਤ ਧਰਮੁ ਛੋਡਿਆ ਮਲੇਛ ਭਾਖਿਆ ਗਹੀ ॥
ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਸਭ ਇਕ ਵਰਨ ਹੋਈ ਧਰਮ ਕੀ ਗਤਿ ਰਹੀ ॥੩॥
ਅਸਟ ਸਾਜ ਸਾਜਿ ਪੁਰਾਣ ਸੋਧਹਿ ਕਰਹਿ ਬੇਦ ਅਭਿਆਸੁ ॥
ਬਿਨੁ ਨਾਮ ਹਰਿ ਕੇ ਮੁਕਤਿ ਨਾਹੀ ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਦਾਸੁ ॥੪॥੧॥੬॥੮॥

www.AKJ.Org

ਇਸ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਦਵਾਰਾ ਪਖੰਡੀਆਂ ਕਰਮ-ਕਾਂਡੀਆਂ ਆਨ ਮੱਤ ਧਰਮੀਆਂ ਦਾ ਪਖੰਡ-ਭੇਖ-ਖੰਡਨ ਖੂਬ ਬਣਾ ਕੇ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਵਿਆਖਿਆ—

ਸਮਾਜਵਾਦੀਆਂ ਕਾਲ ਕਲਵਾਲੀਆਂ ਨੂੰ ਸਚੜੇ 'ਕਾਲੁ' ਦੀ ਹੀ ਪਰਖ ਨਹੀਂ। ਜੋਗੀਆਂ ਨੂੰ ਸਚੜੇ ਜੋਗੁ' ਦੀ ਹੀ ਜੁਗਤੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ। ਸਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸੱਚੇ 'ਸਤੁ' ਦਾ ਢਬੁ ਮਾਲੂਮ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਹੀ ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਸ਼ਟ-ਪੂਜਾ ਦੇ ਥਾਨ, ਸੰਸਾਰੀਆਂ ਦੇ ਮੰਨੇ-ਪ੍ਰਮੰਨੇ ਹੋਏ ਸੂਰੇ ਭਰਿਸ਼ਟ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਇਸੇ ਕਾਲੀ ਧਾਰ ਅੰਦਰ ਸਾਰਾ ਜਗ ਡੁਬ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਾਰਿਆਂ ਜ਼ਮਾਨਿਆਂ ਅੰਦਰ, ਖ਼ਾਸ ਕਰ ਕਲਜੁਗ ਵਿਖੇ ਜੋਤਿ-ਪ੍ਰਕਾਸ਼ੀ ਰਮਤ-ਰਾਮ ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਮ ਹੀ ਸਭ ਤੋਂ ਸਰੇਸ਼ਟ ਵਸਤੂ ਹੈ।

ਪਖੰਡੀ ਲੋਕ ਅੱਖਾਂ ਮੀਚ ਕੇ, ਨੱਕ ਫੜ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਠਗਣ ਲਈ ਸਮਾਧੀ ਦਾ ਬਹਾਨਾ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਅੰਗੂਠੇ ਦੇ ਨਾਲ ਦੀਆਂ ਦੋ ਉਂਗਲੀਆਂ ਨਾਲ (ਤਿਹਾਂ ਅਾਂਦਾਂ ਨਾਲ) ਆਪਣਾ ਨੱਕ ਫੜ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਤਾਈਂ ਇਹ ਜਤਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਤਿਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸੋਝੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਅਗਾ ਪਿਛਾ ਕੁਝ ਸੁਝਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਅਜਬ ਅਨੋਖਾ ਅਲੌਕਿਕ ਪਦਮ-ਆਸਨ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਕੁਛ ਭੀ ਨਹੀਂ, ਨਿਰਾ ਪਖੰਡ-ਆਸਨ ਹੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਿਠ ਪਿਛੇ ਚਾਹੇ ਸੰਸਾਰਕ ਵਸਤੂਆਂ ਵਾਲੀ ਸਮਿਗ੍ਰੀ ਕੁਝ ਹੀ ਪਈ ਰਹੇ ਉਸ ਦਾ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਖੰਡੀਆਂ ਨੂੰ ਕੁਛ ਭੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪਖੰਡੀਆਂ ਕਰਮ-ਕਾਂਡੀਆ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਹੀ ਪਿਠ ਪਿਛੇ ਪਈਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਕੁਛ ਪਤਾ ਨਾ ਲਗੇ, ਉਹ ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ ਦੀ ਅੰਤਰਯਾਮਤਾ ਕੀ ਲਾਉਣਗੇ? ਨਿਰਾ ਪਖੰਡ ਹੀ ਹੈ। ਐਸਾ ਪਦਮ-ਆਸਨ ਕਮਾਣਾ ਹੀ ਫੋਕਾ ਕਰਮ-ਕਾਂਡ ਹੈ।

ਬੇਦ-ਬੀਚਾਰੀ ਹਿੰਦੂ ਲੋਕਾਂ, ਖ਼ਾਸ ਕਰ ਖਤਰੀ ਕਹਾਉਣ ਵਾਲੇ ਕਰਮ ਕਾਂਡੀਆਂ ਨੇ ਸੰਸਾਰੀ ਕਨੌੜ ਦੀ ਖ਼ਾਤਰ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀ ਬੋਲੀ (ਮਲੇਛ ਭਾਖਿਆ) ਫ਼ਾਰਸੀ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰ ਲਈ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਖਤਰੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਦੇਸ ਦੀ ਰਖਿਆ ਕਰਨ ਦਾ ਅਭਿਮਾਨ ਹੈ, ਉਹ ਗੁਲਾਮੀ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਸਗੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀ ਕਲਾਮ ਲੈ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂ ਲੋਕ ਮਲੇਛ ਕਹਿ ਕਹਿ ਕੇ ਨਿੰਦਦੇ ਸਨ। ਸਾਰੀ ਖ਼ਲਕਤ ਇਕੋ ਮਿਲਗੋਭਾ ਮਲੇਛ-ਲਛਣੀ ਜਾਤ ਪਾਤ ਦੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ, ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਕਰਮ ਦੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਸਾਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਹੀ। ਬਸ "ਫਕੜ ਜਾਤੀ ਫਕੜੁ ਨਾਉ" ਵਾਲੀ ਹੀ ਗੱਲ ਰਹਿ ਗਈ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਇਸ਼ਟ-ਅਸਥਾਨਾਂ ਨੂੰ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਕਰ ਕੇ ਅਖੌਤੀ ਧਾਰਮਕ ਆਗੂ ਸੱਚੇ ਧਰਮ ਦੀ ਖ਼ਰਾਬੀ ਤੇ ਗਲਾਨੀ ਕਰਨ ਤੇ ਹੀ ਆ ਉਤਰੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਵਾਲੀ ਮਲੇਛ-ਗਰਦੀ ਵਿਚ ਹੀ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਸੱਚੇ ਛਤਰੀ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਫ਼ਰਜ਼ ਸੀ ਕਿ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼, ਧਰਮ ਕਰਮ ਤੇ ਬੋਲੀ ਨੂੰ ਬਚਾ ਕੇ ਰੱਖਦੇ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਣਗਹਿਲੀ ਕਰਕੇ ਆਮ ਜਨਤਾ ਮਲੇਛਤਾਈ ਅਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਦੁਬੈਲਤਾ ਵਿਚ ਗ਼ਰਕ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਸੱਚੇ ਸੁੱਚੇ ਧਰਮ ਦੀ ਗਤੀ ਰਹਿ ਖਲੋਤੀ ਹੈ।

ਪਾਠ ਅਤੇ ਅਰਥ-ਬੋਧ ਦੇ ਅਠੇ ਅੰਗ ਵਿਆਕਰਣ ਸੋਧ ਸੋਧ ਕੇ ਪੁਰਾਣਾਂ ਦਾ ਵੀਚਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਪੁਰਾਣਾਂ ਦੀ ਸੋਧਨੀ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਸੁਆਰਦੀ, ਨਾ ਹੀ ਬੇਦ-ਅਭਿਆਸ ਦੀ ਸੋਧਨਾ ਕੁਛ ਸਾਰਦੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਫ਼ੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ **ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਨਾਮ ਬਿਨਾਂ ਮੁਕਤੀ ਹਰਗਿਜ਼ ਹਰਗਿਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ।**

['ਗੁਰਮਤਿ ਗੌਰਵਤਾ" ਪੁਸਤਕ ਵਿਚੋਂ

www.AKJ.Org

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੁਧਾਰ ਲਹਿਰ ਦੇ ਮੁਢਲੇ ਹਾਲਾਤ

[ਵਲੋਂ—ਜਃ ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਐਮ. ਏ., ਸਾਬਕਾ ਮੈਨੇਜਰ ਸ੍ਰੀ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ]

ਸਿਖ ਧਰਮ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਿ 'ਸ਼ਬਦ' ਗੁਰੂ ਹੈ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਉਸ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਦਾ ਸਥਿਰ ਜਾਗਦੀ ਜੋਤਿ ਹੈ, ਹਰ ਸਥਾਨ ਨੂੰ ਜਿਥੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੈ, ਪੂਰਨ ਸਤਿਕਾਰ ਦਾ ਥਾਉਂ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਹਰ ਸਿਖ ਲਈ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਸਵੇਰੇ ਗੁਰੂ ਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਤੇ ਪਾਠ ਦੀ ਤਾਕੀਦ ਸਿੱਖ ਦੇ ਦਿਲ ਅੰਦਰ ਗੁਰਦੁਅਰੇ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵਧਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਗੁਰਦੁਆਰਾ' ਸਿੱਖ ਦੇ ਨਿਤਾਪ੍ਰਤੀ ਜੀਵਨ ਦਾ ਇਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਭਾਗ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਿੱਖ ਜੀਵਨ ਅਧੂਰਾ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਹਰ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਥੇ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਪੂਜਾ ਪਾਠ ਤੇ ਸਤਿ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਜੋੜ ਮੇਲਿਆਂ ਦੀ ਸਉਂਪਨਾ ਕਿਸੇ ਯੋਗ ਹਸਤੀ ਨੂੰ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ,ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਅੰਦਰ ਸ੍ਰੀ ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਸ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਸੰਨ ੧੬੦੪ ਵਿਚ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਨੂੰ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਜੋ ੧੬ ਨਵੰਬਰ ਸੰਨ ੧੬੩੧ ਤਕ ਇਹ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਉਪਰੰਤ ੨੪ ਅਗਸਤ ੧੬੩੬ ਤਕ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਦੇ ਕੀਰਤਪੁਰ ਵਲ ਚਲੇ ਜਾਣ ਮਗਰੋਂ, ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀ ਸੋਢੀ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਚਲੇ ਜਾਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਨੂੰ, ਜਦੋਂ ਆਪ ਹਰਿਮੰਦਰ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਆਏ ਤਾਂ ਅੰਦਰੋਂ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਵਾਪਸ ਪਰਤ ਜਾਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕੀਤਾ,ਜਿਸ ਤੇ ਆਪ ਬਿਨਾਂ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ਵਾਪਸ ਵੇਰਕੇ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ।

ਸੰਨ੧੬੯੯ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਸ੍ਰੀ ਹਜ਼ੂਰ ਦਸਮੇਸ਼ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਖੰਡੇ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਬਿਧ ਬਣਾਈ ਅਤੇ 'ਗੁਰੂ ਸੰਗਤ ਕੀਨੋ ਖਾਲਸਾ' ਤਾਂ ਆਪ ਨੇ ਭਾਈ ਮਨੀਆ ਜੀ, ਜੋ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਮਹਾਨ ਕਥਾਕਾਰ ਸਨ, ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾ ਕੇ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਦਾ ਨਾਮ ਬਖਸ਼ਿਆ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀ ਗ੍ਰੰਥੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸਉਂਪਦੇ ਹੋਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਭੇਜ ਦਿਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਭਾਈ ਭੂਪਤ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਪੰਜ ਸਿੰਘ ਭੀ ਭੇਜੇ। ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਲਗ ਪਗ ੩੫ ਸਾਲ ਇਹ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਅਖੀਰ ਇਸ ਸੇਵਾ ਨੂੰ ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ੨੪ ਜੂਨ ਸੰਨ ੧੭੩੪ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਉਮਰ ਦੇ ੯੦ਵੇਂ ਸਾਲ ਵਿਚ ਲਾਹੌਰ ਚੌਂਕ ਨਖਾਸ ਅੰਦਰ ਬੰਦ ਬੰਦ ਕਟ ਕਟ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਅੰਦਰ ਜਦ ਕਦੀ ਭੀ ਸਿਖਾਂ ਅੰਦਰ ਕਿਸੇ ਗੱਲ ਤੇ ਆਪੋ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵਿਰੋਧ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਨਿਪਟਾਰੇ ਲਈ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਓਟ ਲਈ ਗਈ। ਤੱਤ ਖਾਲਸਾ ਤੇ ਬੰਦਈਆਂ ਵਿਚਾਲੇ ਝਗੜਾ ਹੋ ਜਾਣ ਤੇ ਭੀ ਇਥੋਂ ਹੀ ਆਖਰੀ ਫੈਸਲਾ ਲਿਆ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਭ ਨੇ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕੀਤਾ।

ਇਹ ਲਗ ਪਗ ੫੦ ਸਾਲ ਦਾ ਉਹ ਸਮਾਂ ਸੀ ਜਦੋਂ ਵਕਤ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਵਲੋਂ ਵਾਰ ਵਾਰ ਹੁਕਮ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ ਕਿ ਸਿਖ ਜਿਥੇ ਵੀ ਮਿਲੇ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਏ, ਬਲਕਿ ਸਿਖ ਦਾ ਸਿਰ ਕੱਟ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਇਨਾਮ ਮਿਲਦਾ ਸੀ। ਅਜਿਹੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਸਿਖਾਂ ਦਾ ਜੰਗਲਾਂ ਬੀਆਬਾਨਾਂ ਅਤੇ ਬੀਕਾਨੇਰ ਦੇ ਮਾਰੂਥਲਾਂ ਨੂੰ ਨਿਕਲ ਜਾਣਾ ਸੁਭਾਵਿਕ ਸੀ, ਭਾਵੇਂ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਇਕੜ ਦੁਕੜ ਸਿੰਘ ਕਿਸੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੀ ਬੇਹੁਰਮਤੀ ਹੋਣ ਦੀ ਸੋ ਪਾ ਕੇ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਸੋਧਣ ਲਈ ਛਾਪੇ

www.AKJ.Org

ਮਾਰਦੇ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਕਰ ਕੇ ਮੁੜ ਜੰਗਲਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਵੜਦੇ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬੇ-ਅਦਬੀ ਨਾ ਸਹਾਰਦੇ ਹੋਏ ਭਾਈ ਮਤਾਬ ਸਿੰਘ ਮੀਰਾਂ ਕੋਟੀਏ ਤੇ ਭਾਈ ਸੁਖਾ ਸਿੰਘ ਕੰਬੋਕੀ ਨੇ ਬੀਕਾਨੇਰੋਂ ਚਲ ਕੇ ਮਸੇ ਰੰਗੜ ਦਾ ਸਿਰ ਕਟ ਲੈ ਜਾਣ ਲਈ ਛਾਪਾ ਮਾਰਿਆ ਸੀ।

ਉਸ ਸਮੇਂ ਕਿਸੇ ਸਿਖ ਦਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਰੂਪ ਅੰਦਰ ਕਿਸੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣਾ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਅਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਜੋ ਥੋੜੀ ਬਹੁਤ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ, ਉਹ ਉਦਾਸੀ ਸੰਪ੍ਰਦਾ ਦੇ ਸਾਧੂਆਂ ਜਾਂ ਕਿਧਰੇ ਕਿਧਰੇ ਨਿਰਮਲੇ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਕੀਤੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਸੰਪ੍ਰਦਾਵਾਂ ਦੇ ਅਨੁਯਾਈ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਤਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ ਕਰਦੇ ਆਏ ਸਨ, ਸੋ ਉਸ ਸਤਿਕਾਰ ਦਾ ਸਦਕਾ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਅੰਦਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਤੇ ਥੋੜੀ ਬਹੁਤ ਪੂਜਾ ਪਾਠ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹੀ।

ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਦਾ ਇਹ ਸਿਲਸਿਲ੍ਹਾ ਲਗ ਪਗ ਦੋ ਸੌ ਸਾਲ ਜਾਰੀ ਰਿਹਾ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪੱਖ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਤਿੰਨ ਹਿਸਿਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡ ਸਕਦੇ ਹਾਂ :

(੧) ਪਹਿਲਾ ੫੦-੫੫ ਸਾਲ ਦਾ ਉਹ ਸਮਾਂ ਸੀ ਜਦੋਂ ਮੁਗਲੀ ਹਕੂਮਤ ਹੱਥ ਧੋ ਕੇ ਸਿਖਾਂ ਪਿਛੇ ਪਈ ਹੋਈ ਸੀ ਅਤੇ ਅਹਿਮਦਸ਼ਾਹ ਅਬਦਾਲੀ ਨੂੰ, ਜੋ ਭਾਵੇਂ ਮੁਗਲਾਂ ਦਾ ਭੀ ਸਫਾਇਆ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਸਿਖਾਂ ਦਾ ਖੁਰਾ ਖੋਜ ਮਿਟਾ ਦੇਣ ਲਈ ਤਤਪਰ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਅਬਦਾਲੀ ਨੂੰ ਇਹ ਨਿਸਚੇ ਕਰਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਹਾਦਰੀ ਦਾ ਰਾਜ਼ ਕੇਵਲ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਹਰਿਮੰਦਰ ਅਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਰੋਵਰ ਹਨ। ਇਹ ਅਜਿਹਾ ਆਬੇ-ਹਯਾਤ ਹੈ ਕਿ ਅਤਿ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋਇਆ ਤੇ ਮਰ ਰਿਹਾ ਸਿਖ ਭੀ ਇਸ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਅਤੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ ਕੇ ਵੱਡੇ ਜੰਗਬਾਜ਼ ਨਾਲ ਲੋਹਾ ਲੈਣ ਲਈ ਤਤਪਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸੂਚਨਾ ਮਿਲਣ ਪਰ ਅਬਦਾਲੀ ਨੇ ਹਰਿਮੰਦਰ ਢਾਹ ਦੇਣ ਅਤੇ ਸਰੋਵਰ ਦੇ ਪੂਰ ਦੇਣ ਦੇ ਹੁਕਮ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਢਾਹ ਢਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਹ ਨਿਰਾ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਅਤੇ ਬਾਹਰ ਤੋਂ ਆਏ ਹਮਲਾਵਰਾਂ ਦਾ ਹੀ ਨਿਸ਼ਚਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਤੇ ਸਰੋਵਰ ਸਿਖਾਂ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਸੋਮੇ ਹਨ, ਬਲਕਿ ਜਿਵੇਂ ਅਸੀਂ ਅੱਗੇ ਚੱਲ ਕੇ ਵੇਖਾਂਗੇ, ਇਹ ਨਿਸ਼ਚਾ ਮੁਗਲਾਂ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਆਏ ਸਮੂਹ ਹੁਕਮਰਾਨਾਂ ਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਥੇ ਕੇਵਲ ਏਨਾ ਹੀ ਦਸਣਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ੫੦-੫੫ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਅੰਦਰ ਸਿਖਾਂ ਦਾ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਨਾਲ ਕੇਵਲ ਇਤਨਾ ਕੁ ਸੰਬੰਧ ਹੀ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਹਨੇਰੇ ਸਵੇਰੇ ਚੋਰੀ ਛਪੀ ਆ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਜਾਣ ਜਾਂ ਸਰੋਵਰ ਵਿਚ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ ਜਾਣ। ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਜਾਂ ਪੂਜਾ ਪਾਠ ਬਾਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਕੁਝ ਪਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾ ਉਹ ਅਜਿਹਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਇਹ ਨਿਰੋਲ ਤੇ ਕੇਵਲ ਸੰਪਰਦਾਈ ਸਾਧੂਆਂ ਦੇ ਵਸ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਰਨ ਦੀ ਗੱਲ ਸੀ।

(੨) ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਦਾ ਦੂਜਾ ੮੦-੮੫ ਸਾਲ ਦਾ ਉਹ ਸਮਾਂ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਿਖ ਮਿਸਲਾਂ ਦਾ, ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਦੇ ਸਿਖ ਰਾਜ ਦਾ ਸਮਾਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਿਖਾਂ ਲਈ ਇਹ ਵਡੇ ਘੋਲ ਦਾ ਸਮਾਂ ਸੀ। ਇਹ ਘੋਲ ਪਹਿਲੋਂ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਵਿਰੁਧ ਸੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਜਦੋਂ ਇਹ ਸਿਖ-ਜਥੇ ਜ਼ੋਰ ਫੜ ਚੁਕੇ ਤਾਂ ਪੰਚਾਇਤੀ ਤੌਰ ਤੇ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਰਜਵਾੜੇ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਦਾ ਆਹਰ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਅਖੀਰ ਜਦੋਂ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਅਧੀਨ ਮੱਧ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸਿਖ ਰਾਜ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਨਿਸਚੇ ਤੌਰ ਤੇ ਹੋ ਗਈ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਗ਼ੈਰ ਸਿਖ ਇਲਾਕਿਆਂ, ਯਥਾ ਮੁਲਤਾਨ, ਕਸ਼ਮੀਰ, ਡੇਰਾ ਇਸਮੈਲਖਾਂ, ਕੋਹਾਟ, ਪਿਸ਼ਾਵਰ, ਜਮਰੋਦ ਅਤੇ ਉਤਰ ਵਿਚ ਲਦਾਖ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਲੇਹ ਅਤੇ

www.AKJ.Org

ਗਿਲਗਿਤ ਤੱਕ ਨੂੰ ਸਰ ਕਰਨ ਵੱਲ ਲਗਾ ਰਿਹਾ। ਇਤਨੇ ਘੋਰ ਘੜਮਸ ਅਤੇ ਸੰਗਰ ਮਾਂ ਅੰਦਰ ਰੁਝੇ ਹੋਏ ਭੀ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਰਧਾ ਤੇ ਪਿਆਰ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਸਪਸ਼ਟ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤੇ ਜਿਥੇ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੱਸ ਚਲਿਆ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਲੋਂ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਹੱ-ਤਤਾ ਵਧਾਉਣ ਵਲ ਪੂਰਾ ਧਿਆਨ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਸ: ਬਘੇਲ ਸਿੰਘ ਦਾ ਦਿਲੀ ਦੀ ਜਿਤ ਮਗਰੋਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕੰਮ ਦਿਲੀ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨਾ ਹੀ ਬਣਿਆ, ਅਤੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸ਼ਰਧਕ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਭਰ ਦੇ ਉਘੇ ਗੁਰ-ਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਬੜੀਆਂ ਬੜੀਆਂ ਜਾਗੀਰਾਂ ਅਤੇ ਜ਼ਰਈ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਲਗਾ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ, ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਆਦਿ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਕਰਵਾਈ ਅਤੇ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੇ ਸੰਗਮਰਮਰ ਅਤੇ ਚਾਂਦੀ ਸੋਨੇ ਦੀ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਜੜਤ ਕਰਾਈ। ਪਰੰਤੂ ਇਹ ਕੁਝ ਕਰ ਕੇ ਭੀ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰੂਨੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਤੇ ਮਰਯਾਦਾ ਅੰਦਰ ਕੋਈ ਦਖ਼ਲ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ, ਨਾ ਕਦੀ ਕਿਸੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਨੂੰ ਰਾਜ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੇਠ ਲੈਣ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਬਣਾਇਆ, ਬਲਕਿ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਹਮੇਸ਼ਾ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਜਾਰੀ ਹੋਏ ਹੁਕਮਨਾਮਿਆਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸਿਰ ਝੁਕਾ ਦਿੰਦਾ ਰਿਹਾ। ਇਸ ਨੂੰ ਭਾਵੇਂ ਮਹਾਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਰਾਜਨੀਤਕ ਸਿਆਣਪ ਕਿਹਾ ਜਾਵੇ ਜਾਂ ਕੁਝ ਹੋਰ, ਪਰ ਇਕ ਗੱਲ ਜ਼ਰੂਰ ਨਿਸਚੇ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵੇਲੇ ਤਕ ਧਰਮ ਨੂੰ ਰਾਜਸੀ ਸੱਤਾ ਉਤੇ ਫ਼ਜ਼ੀਲਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸੀ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਸਿਖ ਰਾਜ ਦੇ ਸਮੇਂ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਪਹਿਲੇ ਵਾਂਗ ਹੀ ਕਾਇਮ ਸੀ। ਪਰ ਸਿਖ ਰਾਜ ਨੇ ਭਾਵੇਂ ਗੁਰਦੁਆ-ਰਿਆਂ ਅਤੇ ਸੰਬੰਧਤ ਗੁਰੂ ਕੇ ਲੰਗਰਾਂ ਹਿਤ ਰਾਖਵੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਗੀਰਾਂ ਤੇ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਰਾਹੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਾਲੀ ਦਸ਼ਾ ਕਾਫੀ ਚੰਗੀ ਬਣਾ ਦਿਤੀ ਸੀ ਪਰੰਤੂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅੰਦਰੂਨੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਤੇ ਪਾਠ ਪੂਜਾ ਪਹਿਲੇ ਵਾਂਗ ਹੀ ਸੰਪਰਦਾਈ ਅਥਵਾ ਉਦਾਸੀ ਤੇ ਨਿਰਮਲੇ ਸਾਧੂਆਂ ਦੇ ਹਥ ਵਿਚ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਵੱਲ ਸਿਖ ਰਾਜ ਸਮੇਂ ਭੀ ਕੋਈ ਧਿਆਨ ਨਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ।

(੩) ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦਾ ਤੀਜਾ ਕਾਂਡ ਸੰਨ ੧੮੪੯ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਅੰਦਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਰਾਜ ਸਥਾਪਤ ਹੋ ਜਾਣ ਤੋਂ ਆਰੰਭ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਸਮਾਂ ਲਗ ਪਗ ੭੦ ਸਾਲ ਮਿਥਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਰਾਜ ਸੰਭਾਲਣ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਭਾਂਪ ਲਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਅਤੇ ਹੋਰ ਮੁਖੀ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਹੋਂਦ, ਅਤੇ ਸਿਖਾਂ ਦਾ ਸਮੁੱਚੇ ਤੌਰ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਡੂੰਘੇ ਸਤਿਕਾਰ ਵਾਲਾ ਸੰਬੰਧ ਸਿਖਾਂ ਦੀ ਚੜ੍ਹਤ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹਨ। ਦਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸੇ ਦੌਰਾਨ ਇਕ ਵਾਰ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਲੰਡਨ ਵਿਚ ਇਕ ਸਵਾਲ ਦੇ ਉੱਤਰ ਵਿਚ ਸੈਕ੍ਰਿਟਰੀ ਔਫ ਸਟੇਟ ਫ਼ਾਰ ਇੰਡੀਆ ਵਲੋਂ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਭਾਰਤ ਉਤੇ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ ਦਾ ਪੂਰਾ ਤਸੱਲਤ ਬੈਠ ਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਅਗਰ ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਕੋਈ ਖਤਰਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਕੇਵਲ ਸਿਖ ਕੌਮ ਪਾਸੋਂ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪੋ ਵਿਚ ਸੰਗਠਤ ਕਰੀ ਰੱਖਣ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਾ-ਦਿਲੀ ਅਤੇ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਦੇ ਕੁਝ ਅਜੇਹੇ ਸਾਧਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਸਮਾਂ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮਜ਼ੀਦ ਸਵਾਲ ਹੋਣ ਪਰ ਉਥੇ ਇਹ ਭੀ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ a state within state ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਪਰ ਭਰੋਸਾ ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਭੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰ ਜਾਗ੍ਰਤ ਲੈ ਆਉਣ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਥੇ-ਬੰਦ ਕਰ ਦੇਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਚੁਨਾਂਚਿ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ ਦੇ ਇਸ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਉਪਰ ਸਮੁਚੇ ਤੌਰ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿ ਮੰਦਰ ਅਤੇ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਪਰ ਕੜਾ

www.AKJ.Org

ਨਿਗਾਹ ਰੱਖਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕੀਤਾ। ਉਂ ਤਾਂ ਮਹੰਤਾਂ ਤੇ ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹਥਾਂ ਵਿਚ ਰਖਣ ਦੀ ਪਾਲੀਸੀ ਸਮੁਚੇ ਤੌਰ ਹੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਅਪਣਾਈ ਰੱਖੀ, ਪਰੰਤੂ ਉਕਤ ਦੋ ਅਸਥਾਨਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਤਾਂ ਸਿੱਧਾ ਹੀ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰੋਂ ਸਥਾਪੇ ਇਕ ਸਰਬਰਾਹ ਦੇ ਅਧੀਨ ਰਖਿਆ ਗਿਆ, ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਭੀ ਲੋੜ ਪਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਨਿਜ ਮਤਲਬ ਸਿੱਧੀ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਕੌਮੀ ਅਣਖ ਨੂੰ ਸੁਲਾਈ ਰਖਣ ਹਿਤ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ। ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਜਦੋਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸੰਨ ੧੯੧੪ ਵਿਚ ਬਜ ਬਜ ਦੇ ਘਾਟ ਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜਹਾਜ਼ (ਕੋਮਾ ਗਾਟਾ ਮਾਰੂ) ਦੇ ਸਿਖ ਮੁਸਾਫਰਾਂ ਉਤੇ ਗੋਲੀਆਂ ਵਰ੍ਹਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭੁੰਨ ਸੁਟਿਆ ਤਾਂ ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਜੋਸ਼ ਨੂੰ ਠੰਡਾ ਕਰਨ ਲਈ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਤੋਂ ਸਰਬਰਾਹ ਅਰੂੜ ਸਿੰਘ ਦੇ ਦਸਖਤੀ ਇਕ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਜਾਰੀ ਕਰ ਕੇ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਬਜ-ਬਜ ਦੇ ਘਾਟ ਤੇ ਗੋਲੀ ਨਾਲ ਮਰਨ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਸਿਖ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਨ ੧੯੧੯ ਵਿਚ ਜਲ੍ਹਿਆਂ ਵਾਲੇ ਬਾਗ ਦਾ ਸਾਕਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਜਨਰਲ ਡਾਇਰ ਦੀ ਪਰਸੰਸਾ ਵਜੋਂ ਉਸਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਸਿਰੋਪਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ।

ਇਸ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਵੱਡੀ ਉਮਰ ਦੇ ਕਈ ਪੁਰਾਣੇ ਸਜਣਾਂ ਪਾਸੋਂ ਸੁਣੀ ਇਕ ਗੱਲ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਤਿਹਾਸ ਖੋਜੀਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਦੀ ਖੋਜ ਕਰਨ। ਇਹ ਗੱਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਣੀ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੀ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਕ ਵਾਰ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਬਣਾਇਆ ਕਿ ਜੇਕਰ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਕਿਸੇ ਗ਼ੈਰ ਸਿਖ ਪਾਸ ਵੇਚ ਜਾਂ ਗਿਰਵੀ ਰੱਖ ਦਿਤੇ ਜਾਣ ਤਾਂ ਮਾਲਕੀ ਹਕੂਕ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਆੜ ਹੇਠ ਸਿਖ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਸਥਾਨਾਂ ਤੋਂ ਲਾਂਭੇ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੀ ਸੋਅ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਗਈ। ਸਮੇਂ ਦੇ ਸਰਬਰਾਹ ਸ: ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਭੀ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣੀ। ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਸਰਕਾਰ-ਪੂਜ ਆਦਮੀ ਸੀ ਪਰ ਅਜਿਹੀ ਅਸਚਰਜ ਖਬਰ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਅਤੇ ਸਿਖੀ ਜਜ਼ਬੇ ਦੇ ਹਲੂਣੇ ਵੱਸ ਉਸ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਕੁਝ ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਠਤ ਸਿਖਾਂ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਲਈ ਕੁਝ ਸਿੰਘ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੈ: ਗਵਰਨਰ ਨੂੰ ਮਿਲੇ। ਉਸ ਨੇ ਭਾਵੇਂ ਸਪਸ਼ਟ ਤਾਂ ਕੁਝ ਨਾ ਦਸਿਆ ਪਰ ਉਸ ਵਲੋਂ ਮਿਲੇ ਇਸ ਸੁਝਾਓ ਨੇ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਵਾਇਸਰਾਏ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਪੁਛ ਸਕਦੇ ਹੋ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸ਼ੱਕ ਹੋਰ ਵਧਾਇਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਵਾਇਸਰਾਏ ਦਾ ਮਕਾਮ ਕਿਲ੍ਹਾ ਗੋਬਿੰਦ ਗੜ੍ਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਡੈਪੂਟੇਸ਼ਨ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵਾਇਸਰਾਏ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਈ। ਮੁਲਾਕਾਤ ਸਮੇਂ ਜਦੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਾਇਸਰਾਏ ਦੇ ਅਜਿਹੇ ਵਿਚਾਰ ਸੁਣੇ ਕਿ ਸਿਖਾਂ ਪਾਸੋਂ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਰਾਜ ਸੰਭਾਲ ਲੈਣ ਪਿਛੋਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸਰਕਾਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਹਰ ਸਾਂਝੇ ਅਸਥਾਨ ਦੀ ਮਾਲਕ ਸਮਝਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਫ਼ਿਕਰ ਹੋਇਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਥੋਂ ਵਾਪਸ ਮੁੜ ਕੇ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਲੋਹਗੜ੍ਹ ਅੰਦਰ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿਚ ਮੀਟਿੰਗ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਹਕੂਮਤ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਅਸਮੱਰਥ ਜਾਣ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਓਟ ਤਕਾਉਣ ਲਈ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਅਰਦਾਸਾ ਸੋਧਿਆ ਜਾਵੇ।

ਅਗਲੇ ਭਲਕ ਇਹ ਸਾਰੇ ਸੱਜਣ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਪੁਜ ਗਏ। ਗੋਬਿੰਦ ਗੜ੍ਹ ਕਿਲ੍ਹੇ ਤੋਂ ਆਉਣ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਹੀ ਇਕ ਸਰਕਾਰੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਜਾਸੂਸ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਛੇ ਲਗਾ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਹ ਵੀ ਸਵੇਰੇ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਪੁਜ ਗਿਆ। ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਅਨੁਸਾਰ ਸਵੇਰੇ ਚਾਰ ਵਜੇ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਅਰੰਭ ਹੋਇਆ। ਉਪਰੰਤ ਜੋ ਭਾਣਾ ਵਰਤਿਆ ਉਹ ਦਰਸ਼ਨੀ ਡਿਉਢੀ ਵਿਚ ਲਗੇ ਇਕ ਸੁਨਹਿਰੀ ਪੱਤਰੇ ਤੇ ਅੱਜ ਭੀ ਇਉਂ ਉਕਰਿਆ

www.AKJ.Org

ਹੋਇਆ ਹੈ :—ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ੩੦ ਅਪਰੈਲ ੧੮੭੭ ਈ: ਨੂੰ ਸਵੇਰੇ ੪-੩੦ ਵਜੇ ਇਕ ਅਜਬ ਖੇਲ ਵਰਤਿਆ। ਕੋਈ ਚਾਰ ਸੌ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿਚ ਕੀਰਤਨ ਦਾ ਅਨੰਦ ਲੈ ਰਹੇ ਸਨ ਜਦ ਕਿ ਅਚਨਚੇਤ ਹੀ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਲਿਸ਼ਕ ਦਿਸੀ। ਉਹ ਇਕ ਵੱਡੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਪਹਾੜ ਦੀ ਬਾਹੀ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਵਿਚੋਂ ਆਈ। ਠੀਕ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਗੋਲਾ ਜਿਹਾ ਬਣ ਕੇ ਫਟੀ, ਅਤੇ ਚਾਨਣ ਹੀ ਚਾਨਣ ਕਰ ਕੇ ਦਖਣੀ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਥਾਣੀ ਇਕ ਰੋਸ਼ਨੀ ਦੀ ਲੀਕ ਹੋ ਕੇ ਨਿਕਲ ਗਈ। ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਦੇ ਫਟਣ ਸਮੇਂ ਬੜੀ ਭਿਆਨਕ ਤੇ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਆਵਾਜ਼ ਆਈ, ਪਰ ਅੰਦਰ ਬੈਠੇ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰੇਮੀ, ਇਮਾਰਤ ਜਾਂ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਕੋਈ ਨੁਕਸਾਨ ਨਾ ਪੁਜਾ। ਇਸ ਅਲੌਕਿਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਨੂੰ ਸਭ ਲੋਕੀਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਕੌਤਕ ਦਸਦੇ ਹਨ।

ਇਸ ਪੱਤਰੇ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਪਹਿਲੋਂ ਇਕ ਹੋਰ ਪਤਰਾ ਲਗਾ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਉਪਰ ਇਹ ਸਾਰਾ ਵਾਕਿਆ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਉਕਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਅਖ਼ੀਰ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਦੇ ਕੁਝ ਸ਼ਬਦ ਲਿਖਣ ਮਗਰੋਂ ਇਸ ਨੂੰ ਮਲਕਾ ਵਿਕਟੋਰੀਆ ਦੇ ਰਾਜ ਦੇ ਉਭਰਦੇ ਸੂਰਜ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਬੀ. ਕੇ. ਅਖਰ ਦਸਖ਼ਤ ਦੇ ਥਾਉਂ ਲਿਖੇ ਸਨ। ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਾਲਾ ਇਹ ਪਤਰਾ ਮੈਂ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਵਰਕਸ਼ਾਪ ਵਿਚ, ਜਿਥੇ ਸੋਨਾ ਚਾਂਦੀ ਦੇ ਕੰਮ ਦੀ ਢਲਾਈ ਹੁੰਦੀ ਸੀ, ੧੯੬੨ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਿਆ ਅਤੇ ਸਕੱਤਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਇਸ ਦੇ ਤੋਸ਼ੇਖਾਨੇ ਅੰਦਰ ਰਖੇ ਜਾਣ ਲਈ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ।

ਦਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਕਤ ੩੦ ਅਪ੍ਰੈਲ ੧੮੭੭ ਈ: ਦੇ ਵਾਕਿਆ ਪਿਛੋਂ ਸਰਕਾਰੀ ਜਾਸੂਸ ਦੀ ਰੀਪੋਰਟ ਅਤੇ ਸਲਾਹ ਮੁਤਾਬਿਕ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਬੈਅ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਖਿਆਲ ਤਿਆਗ ਦਿਤਾ। ਇਹ ਵਾਕਿਆ ਬਿਆਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਮੇਰਾ ਭਾਵ ਕੇਵਲ ਇਹ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਣਾ ਹੈ ਕਿ ਮੁਖੀ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਸੰਬੰਧੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਪਾਲਿਸੀ ਕੀ ਸੀ।

ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਸੰਬੰਧੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਨੀਤੀ ਦਾ ਇਕ ਹੋਰ ਸਬੂਤ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਲੈ: ਗਵਰਨਰ (ਆਰ. ਈ. ਐਜਰਟਨ) ਦੀ ਉਹ ਚਿਠੀ ਹੈ ਜੋ ਉਸ ਨੇ ਹਿੰਦ ਦੇ ਵਾਇਸਰਾਏ ਨੂੰ ੮ ਅਗਸਤ ੧੮੮੧ ਨੂੰ ਲਿਖ ਕੇ ਇਹ ਸੁਝਾਉ ਦਿਤਾ ਕਿ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸੰਬੰਧੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਵਲੋਂ ਚਾਲੂ ਕੀਤੀ ਪਾਲਿਸੀ ਵਿਚ ਕੋਈ ਤਬਦੀਲੀ ਨਾ ਲਿਆਂਦੀ ਜਾਵੇ। ਉਸ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਚਿਠੀ ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਉਲਥਾ ਇਉਂ ਹੈ—

ਮੇਰੇ ਖਿਆਲ ਵਿਚ ਇਹ ਗੱਲ ਰਾਜਨੀਤਕ ਤੌਰ ਤੇ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਅਸਥਾਨਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਿਸੇ ਐਸੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਹਥ ਵਿਚ ਚਲਾ ਜਾਵੇ ਜਿਸ ਉਪਰ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਕੰਟਰੋਲ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਮੈਨੂੰ ਭਰੋਸਾ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਹਜ਼ੂਰ ਵਾਇਸਰਾਏ ਸਾਹਿਬ ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਅਜਿਹਾ ਹੁਕਮ ਜਾਰੀ ਕਰ ਦੇਣਗੇ, ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਪਿਛਲੇ ਤੀਹ ਸਾਲ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮੇਂ ਦਾ ਸਫਲਤਾ ਪੂਰਬਕ ਚਲ ਰਿਹਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੀ ਜਾਰੀ ਰਹਿ ਸਕੇ। (ਸ਼ਿਮਲਾ ੮ ਅਗਸਤ ੧੮੮੧)

ਦਸਖ਼ਤ

ਆਰ. ਈ. ਈਜਰਟਨ,

ਲੈ: ਗਵਰਨਰ ਪੰਜਾਬ।

ਸੰਨ ੧੮੪੯ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਪੰਜਾਬ ਅੰਦਰ ਲਗਾਤਾਰ ੬੦-੭੦ ਸਾਲ ਦੇ ਅਮਨ ਦੇ ਰਾਜ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਮਦਨੀ ਵਧਾਉਣ ਦੇ ਕਈ ਸਾਧਨ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿਤੇ ਸਨ, ਯਥਾ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਮਨੁਖਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜਾਈ ਤੇ ਤਾਲਮੇਲ ਦੇ ਸਾਧਨ ਵੱਧ ਜਾਣੇ, ਨਹਿਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਜ਼ਰਈ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੀ ਸਿੰਚਾਈ ਦਾ ਚਾਲੂ ਹੋਣਾ, ਨਵੀਆਂ ਅਨਾਜ ਤੇ ਵਪਾਰ ਮੰਡੀਆਂ ਦਾ ਬਣ ਜਾਣਾ ਅਤੇ ਨਵੀਆਂ ਬਾਰਾਂ ਆਬਾਦ ਹੋਣਾ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਆਮਦਨਾਂ ਦਾ ਵਧ ਜਾਣਾ, ਜਿਸ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਦੇ

www.AKJ.Org

ਮਹੰਤਾਂ ਤੇ ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਦੇ ਰਹਿਣ ਸਹਿਣ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲੀ ਲੈ ਆਂਦੀ, ਅਤੇ ਉਹ ਸਾਰੀਆਂ ਊਣ-ਤਾਈਆਂ ਤੇ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਜੋ ਧਨ-ਪਦਾਰਥ ਦੇ ਵਾਧੇ ਨਾਲ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਭੀ ਆਉਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ । ਇਹ ਤਬਦੀਲੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਬਾਰੇ ਨੀਤੀ ਫਲੀਭੂਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸਹਾਇਕ ਬਣੀ ਅਤੇ ਸਿਖੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਸੋਮਿਆਂ ਨੂੰ ਗੰਧਲਾ ਹੁੰਦਾ ਵੇਖ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਖੁਸ਼ੀ ਮਨਾਈ, ਬਲਕਿ ਹਰ ਸੰਭਵ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਮਹੰਤਾਂ ਤੇ ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰੋਂ ਸ਼ਹਿ ਮਿਲੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਅੰਦਰ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਜੋੜ-ਮੇਲਿਆਂ ਦੇ ਵਿਖਾਵੇ ਹੇਠ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਨੂੰ ਹੋਰ ਤਿੱਖਾ ਕਰ ਦਿਤਾ ।

ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ, ਬਲਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਭੀ ਪਹਿਲੋਂ ਇਕ ਹੋਰ ਗੱਲ ਜੋ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਅੰਦਰ ਵਾਪਰੀ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅੰਦਰਲੀ ਮਰਯਾਦਾ ਅਤੇ ਪੂਜਾ ਪਾਠ ਵਿਚ ਆ ਰਹੀ ਤਬਦੀਲੀ ਸੀ । ਲਗ ਪਗ ਦੋ ਸੌ ਸਾਲ ਤੋਂ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੰਪਰਦਾਈ ਸਾਧੂਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੇਠ ਚਲੇ ਆ ਰਹੇ ਸਨ ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਰਖਦੇ ਹੋਏ ਭੀ ਹਿੰਦੂ ਮਰਯਾਦਾ ਤੇ ਰਹਿਣੀ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਸਨ, ਜਿਸ ਦਾ ਸਿੱਟਾ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਤਾਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ ਪਰੰਤੂ ਬਾਕੀ ਸਾਰੀ ਰਹੁ-ਰੀਤ ਹਿੰਦੂ ਮੂਰਤੀ ਪੂਜਾ ਵਾਲੀ ਹੋ ਗਈ, ਬਲਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਹੋਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਬੁੱਤ ਤੇ ਮੂਰਤੀਆਂ ਰਖੀਆਂ ਜਾਣ ਲੱਗੀਆਂ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂ ਵਿਧੀ ਅਨੁਸਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭੋਗ ਲਗਵਾਉਣੇ, ਆਰਤੀ, ਧੂਪ ਦੀਪ ਕਰਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਮਰਯਾਦਾ ਨੂੰ ਦੂਜੀ ਥਾਂ ਭੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਾ ਰਹੀ ।

ਸਾਧਾਰਨ ਮਨੁਖ ਸਾਧ ਸੰਪਰਦਾ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਭੇਖ ਦਾ ਬਹੁਤ ਕਾਇਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹੁਣ ਵੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਸਾਧੂ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਭੋਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸਾਧਾਰਨ ਸੂਝ ਦਾ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਲਾਭ ਲੈਂਦੇ ਹਨ । 'ਫਿਰ ਜਦੋਂ ਇਹ ਧਰਮ ਦੇ ਮੁਖ ਅਸਥਾਨਾਂ ਦੇ ਪੁਜਾਰੀ ਅਤੇ ਮਹੰਤਾਂ ਦੀ ਪਦਵੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ ਹੋਣ ਤਾਂ ਆਮ ਜਨਤਾ ਦੇ ਮਨਾਂ ਉਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਭਰਿਆ ਭੈ ਛਾ ਜਾਣਾ ਸੁਭਾਵਿਕ ਗੱਲ ਹੈ । ਸੋ ਆਮ ਸਿਖ ਮਨਾਂ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੰਪਰਦਾਈ ਸਾਧੂਆਂ ਦਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਪਵਿਤਰ ਗੁਰਦੁਆ-ਰਿਆਂ ਦੇ ਪੂਜਾ ਪਾਠ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਸੀ, ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸੀ ਅਤੇ ਕੋਈ ਰਹੁ-ਰੀਤ, ਜੋ ਇਹ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਅੰਦਰ ਚਾਲੂ ਕਰਦੇ, ਆਮ ਸਿਖਾਂ ਲਈ ਉਹ ਹੀ ਗੁਰਮਤਿ ਸਮਝੀ ਜਾਂਦੀ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਲੋਂ ਕੀਤੀ ਦੋ ਸੌ ਸਾਲ ਦੀ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਨੇ ਲਗ ਪਗ ਸਮੂਹ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਰੀਤਾਂ; ਵਰਣ ਵੰਡ, ਜ਼ਾਤ ਪਾਤ ਦੇ ਵਿਤਕਰੇ ਅਤੇ ਛੂਤ ਛਾਤ ਦਾ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਗੁਰ-ਦੁਆਰਿਆਂ ਅੰਦਰ ਕਰ ਦਿਤਾ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਿਖ ਜਨਤਾ ਨੇ ਸਮੁੱਚੇ ਤੌਰ ਤੇ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ, ਜੋ ਸਿਖੀ ਚਲਣ, ਰਹੁ-ਰੀਤ ਤੇ ਸਿਖ ਮਰਯਾਦਾ ਦੇ ਸੋਮੇ ਸਨ, ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਪੂਜਯ ਅਸਥਾਨ ਬਣ ਗਏ । ਕੇਵਲ ਏਨਾ ਕੁ ਫ਼ਰਕ ਸੀ ਕਿ ਇਥੇ ਮੂਰਤੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਭੀ ਹੁੰਦਾ ।

ਗੁਰਮਤਿ ਅੰਦਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਮਰਯਾਦਾ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦਿਨੋ ਦਿਨ ਵਧਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਇਕ ਮੁਖ ਕਾਰਨ ਸੀ ਉਸ ਜਾਗ੍ਰਤ ਦੇ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦਾ, ਜੋ ਪਹਿਲੋਂ ਜਗਯਾਸੀ ਅਭਿਆਸੀ, ਨਾਮਧਾਰੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਲਹਿਰ ਦੇ ਨਾਵਾਂ ਹੇਠ ਜਨ-ਮੀਆਂ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰਮਤਿ ਨੂੰ ਮੁੜ ਸੁਰਜੀਤ ਕਰਨ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਵਿੱਤ ਅਨੁਸਾਰ ਹਿੱਸਾ ਪਾਇਆ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਹਿਰਾਂ ਨੇ ਆਮ ਸਿਖ ਜਨਤਾ (Sikh masses) ਵਿਚ ਭੀ ਕਾਫੀ ਜਾਗ੍ਰਤ ਲਿਆਂਦੀ, ਭਾਵੇਂ ਹਰ ਇਕ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਆਪਣਾ ਆਪਣਾ ਸੀ । ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਲਹਿਰ ਦੀ ਵਿਸ਼ਾਲਤਾ ਅਤੇ ਸੰਗਠਨ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵਿਦਿਆ ਅਤੇ

[ਬਾਕੀ ਦੇਖੋ ਸਫਾ ੧੧ ਦੇ ਹੇਠ

www.AKJ.Org

ਅਲੌਕਿਕ ਢਾਢੀ–ਭਾਈ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਜੀਵਨ-ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ

ਗਿ: ਗੁਰਦਿਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਕਾਫ਼ੀ ਉਦਮ ਕਰ ਕੇ "ਖਾਲਸਾ ਸਮਾਚਾਰ" ਦੀਆਂ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਫਾਈਲਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸੋਮਿਆਂ ਤੋਂ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਾਗੀ ਬਾਰੇ ਕਾਫੀ ਮੈਟਰ ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤੇ ਐਡਿਟ ਕਰ ਕੇ "ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਪਤ੍ਰਿਕਾ" ਦੇ ਉਤੇਰੇ ਅੰਕਾਂ ਵਿਚ ਛਾਪਿਆ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੰਕਾਂ ਵਿਚੋਂ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਚੋਣਵੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਇਸ ਲੇਖ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।

ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਦੀ ਸੰਭਾਲ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਨਾਮ ਬਾਣੀ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਅੰਤਰਲੇ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਸੁਰ ਕਰਨਾ ਤੇ ਫਿਰ ਸੰਗਤਾਂ ਵਿਚ ਮ੍ਰਿਦੁਲ ਬਚਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਬਾਣੀ ਦੀ ਵਰਖਾ ਕਰਨੀ, ਬਾਣੀ ਦੇ ਐਸੇ ਤੀਰ ਮਾਰਨੇ ਕਿ ਹਿਰਦੇ ਵਿੰਨ੍ਹੀ ਜਾਣੇ, ਗੁਰ-ਸਿਖੀ ਲਈ ਅਥਾਹ ਪਿਆਰ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦੇਣਾ, ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਆਪ ਦੇ ਉਚੇ ਸੁਚੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਮਾ ਸੀ। ਆਪ ਦੀ ਕਥਨੀ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੇਠ ਆਨਮਤੀ ਵੀ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਹੋ ਕੇ ਬਿਖਿਆ ਵਤ ਬੁਰਿਆਈਆਂ ਛਡ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਬੇਅੰਤ ਮਾਇਆ ਕੀਰਤਨ ਭੇਟ ਜੋ ਚੜ੍ਹਨੀ, ਉਹ ਗੁਰੂ-ਲੇਖੇ ਲਾ ਦੇਣੀ ਅਤੇ ਗੁਜ਼ਰਾਨ ਮਾਤਰ ਆਪ ਰੱਖਣੀ।

ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਅਜ ਦੇ ਰਾਗੀ ਅਤੇ ਪਰਚਾਰਕ ਸਜਣ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜੀਵਨ ਤੋਂ ਕੋਈ ਸਿਖਿਆ ਲੈਣ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਰੌਸ਼ਨ ਕਰਨ!! ਜਗਦੇ ਦੀਵੇ ਹੀ ਬੁਝੇ ਦੀਵਿਆਂ ਨੂੰ ਜਗਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਹੈਰਾਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਦ ਸੁਣੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਕਈ ਰਾਗੀ ਸਜਣ ਭੈੜਿਆਂ ਨਸ਼ਿਆਂ ਅਤੇ ਬਿਖਿਆ (ਤਮਾਕੂ) ਵਰਗੀਆਂ ਭੈੜੀਆਂ ਵਾਦੀਆਂ ਵਿਚ ਰੁੜ੍ਹੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਮਿਹਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਉਹ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਨਕਸ਼ੇ-ਕਦਮਾਂ ਤੇ ਚਲ ਕੇ ਗੁਰਸਿਖੀ ਨੂੰ ਕਮਾਉਣ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਭੈੜੀਆਂ ਇਲਤਾਂ ਤੋਂ ਆਪ ਬਚਣ ਅਤੇ ਗੁਰਸਿਖ ਸੰਗਤਾਂ ਵਿਚ ਗੁਰਸਿਖੀ ਦੀ ਜਾਗ ਲਾ ਕੇ ਭੈੜੀਆਂ ਵਾਦੀਆਂ ਤੋਂ ਹਟਾਉਣ ਅਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਦਾਤਿ ਦੇ ਪਾਤਰ ਬਣਾ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਲੜ ਲਾਉਣ ਵਿਚ ਸਹਾਈ ਹੋਣ।

—ਸੰਪਾਦਕ

ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ, ਭਾਈ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਅਕਾਲ ਚਲਾਣੇ ਸਮੇਂ ਆਪਣੇ ਦਿਲੀ ਵਲਵਲੇ ੯ ਸਤੰਬਰ ੧੯੨੬ ਦੇ "ਖ਼ਾਲਸਾ ਸਮਾਚਾਰ" ਵਿਚ ਇਉਂ ਪ੍ਰਗਟਾਏ ਸਨ:–

"ਉਹ ਮੁਸੱਵਰ ਜੋ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਆਦਿ ਦਸ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀਆਂ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਨਿੰਨ ਸਿਖ-ਸੇਵਕਾਂ ਤੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਚਿਤਰ ਐਸੇ ਅਨੂਪਮ ਤਿਆਰ ਕਰਦੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸੰਗਤਾਂ ਬਿਹਬਲ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਤੇ ਅਨਮਤੀ ਵੀ ਮੋਹਤ ਹੋ, 'ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ' 'ਧੰਨ

(ਸਫ਼ਾ ੧੦ ਦੀ ਬਾਕੀ)

ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਦੀ ਖੋਜ ਦੇ ਪੱਖ ਵਧੇਰੇ ਉਜਾਗਰ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਇਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਸਿਖੀ ਦੀ ਪੁਨਰ ਜਾਗ੍ਰਿਤੀ ਦੀ ਲਹਿਰ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਛੂਤ ਛਾਤ ਅਤੇ ਜਾਤੀ ਭਿੰਨ ਭੇਦ ਮਿਟਾਉਣ ਵੱਲ ਪੁਟਿਆ ਕਦਮ ਸਿਖੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਸ਼ਲਾਘਾ ਯੋਗ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਹ ਕਦਮ ਜੋ ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਦੋ ਦਹਾਕਿਆਂ ਵਿਚ 'ਸੁਧੀ ਪ੍ਰਚਾਰ' ਦੇ ਨਾਮ ਹੇਠ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੋਇਆ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੁਧਾਰ ਲਹਿਰ ਦਾ ਫ਼ੌਰੀ ਕਾਰਨ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਦੇ ਮੁਖ ਕਾਰਨ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਮਹੰਤਾਂ ਤੇ ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਦੀ ਆਚਰਨ-ਹੀਨਤਾ ਤੇ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ, ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਨੂੰ ਬਰਬਾਦ ਕਰਨ ਅਤੇ ਵੇਚ ਵਟ ਖਾਣ ਦੇ ਰਾਹ ਪੈਣਾ ਅਤੇ ਸਿੱਖੀ ਮਰਯਾਦਾ ਛੱਡ ਕੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਰਹੁਰੀਤ ਦਾ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਾਉਣਾ ਵੀ ਸਨ।

[ਪੁਸਤਕ "ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸੁਧਾਰ ਲਹਿਰ" ਵਿਚੋਂ

www.AKJ.Org

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ' ਉਚਾਰਨ ਕਰਨ ਲਗ ਪੈਂਦੀਆਂ । ਉਹ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦਾ ਢਾਢੀ, ਜੋ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਪੰਝੀ ਪੰਝੀ ਤੇ ਤੀਹ ਤੀਹ ਹਜ਼ਾਰ ਆਦਮੀਆਂ ਦੇ ਮਜਮੇ ਵਿਚ ਗੁਰਬਾਣੀ ਰਾਗ ਵਿਚ ਗਾਇਨ ਕਰ ਕੇ, ਸਰੋਤਿਆਂ ਨੂੰ ਅਰਸ਼ੀ ਜਲਵੇ ਵਿਖਾ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਲਈ ਅਤੁਟ ਸ਼ਰਧਾ ਤੇ ਭਗਤੀ ਤੇ ਸਿੱਖੀ ਲਈ ਅਕੱਥਨੀਜ ਪ੍ਰੇਮ ਉਤਪੰਨ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਸੀ । ਉਹ ਗੁਰੂ ਸਵਾਰਿਆ ਗੁਰੂ ਕਾ ਲਾਲ, ਜੋ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਗਾਇਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਆਪ ਕਿਸੇ ਉਚੇ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਜਾ, ਆਪਣੇ ਪੁਰ-ਜਲਾਲ ਚਿਹਰੇ ਤੇ ਪੁਰ-ਅਸਰ ਕਥਨੀ ਦੇ ਨਾਲ ੨੫-੨੫ ਤੇ ੩੦-੩੦ ਹਜ਼ਾਰ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਕਰੁਣਾ ਰਸ ਵਿਚ ਲਿਜਾ ਸਜਲ ਨੇਤਰ ਕਰ ਦਿੰਦਾ । ਉਹ ਗੁਰੂ ਪਿਆਰਾ, ਜੋ ਇਲਾਹੀ ਨਾਦ ਦੀਆਂ ਤਰਜ਼ਾਂ ਛੇੜ ਪੰਝੀ ਪੰਝੀ ਤੇ ਤੀਹ ਤੀਹ ਹਜ਼ਾਰ ਦੇ ਮਜਮਿਆਂ ਨੂੰ ਆਤਮਕ ਮੰਡਲ ਦੇ ਅਨੰਦਮਈ ਹੁਲਾਰਿਆਂ ਦੇ ਰਸ ਦੇ ਬਾਟੇ ਭਰ ਭਰ ਛਕਾਂਦਾ ਸੀ ।''

ਭਾਈ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਿਚ ਉਹ ਕਿਹੜੀ ਸ਼ਕਤੀ ਸੀ ਜਿਸ ਦੀ ਬਦੌਲਤ ਉਹ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਲਖਾਂ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਕੀਰਤਨ ਦੁਆਰਾ ਕੀਲ ਲੈਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਗੁਰੂ-ਘਰ ਦੇ ਦੋਖੀ ਤੇ ਨਿੰਦਕ ਵੀ ਗੁਰੂ-ਘਰ ਦੇ ਸ਼ਰਧਾਵਾਨ ਹੋ ਨਿਬੜਦੇ ਸਨ ?

ਉਹ ਸ਼ਕਤੀ ਸੀ ਭਾਈ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਉੱਚਾ ਸੁੱਚਾ ਜੀਵਨ, ਗੁਰਸਿਖੀ ਕਮਾਈ ਵਾਲਾ ਜੀਵਨ, ਆਪਾ ਤਿਆਗ ਵਾਲਾ ਜੀਵਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਮੁਖ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਸੀ—

ਪ੍ਰਥਮੇ ਮਨੁ ਪਰਬੋਧੈ ਅਪਨਾ, ਪਾਛੈ ਅਵਰ ਰੀਝਾਵੈ ॥
ਰਾਮ ਨਾਮ ਜਪੁ ਹਿਰਦੈ ਜਾਪੈ, ਮੁਖ ਤੇ ਸਗਲ ਸੁਨਾਵੈ ॥੨॥੪॥੪੩॥

[ਆਸਾ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੩੮੧

ਉਹ ਗੁਰ-ਸੰਗਤਾਂ ਵਿਚ ਕੀਰਤਨ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਭਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਗੁਰ-ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਜੋੜਦੇ ਅਤੇ ਨਾਮ-ਬਾਣੀ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਮ ਨਾਲ ਸੁਰ ਕਰਦੇ । ਅਤੇ ਇਸ ਸੁਰ ਹੋਏ ਮਨ ਦੁਆਰਾ ਜਦੋਂ ਉਹ ਸੰਗਤਾਂ ਵਿਚ ਪੁਜ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਬਾਣੀ ਦੀ ਵਰਖਾ ਕਰਦੇ ਤਾਂ ਉਹ ਬਾਣੀ 'ਬਾਣ' ਹੋ ਕੇ ਸ੍ਰੋਤਿਆਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿੰਨ੍ਹਦੀ ਜਾਂਦੀ ਅਤੇ ਸਭ ਪਾਸੇ ਮੂਰਛਤਾ ਜਿਹੀ ਛਾ ਜਾਂਦੀ ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਸ ਘਾਲ-ਘਮਾਈ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਸੰਤ ਸਜਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ੩੦-੮-੫੧ ਦੇ ਖਾਲਸਾ ਸਮਾਚਾਰ ਵਿਚ ਇਉਂ ਕੀਤਾ ਹੈ—

(੧) '''ਆਪ ਦੀ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਕਮਾਈ ਭੀ ਕਮਾਲ ਦੀ ਸੀ । ਇਕ ਵਾਰ ਇਹ ਦਾਸ ਕੋਹਮਰੀ ਹੀ ਕਥਾ ਕਰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ । ਕੁਰੀ-ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਪਰਧਾਨ ਸ: ਸ਼ਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਇਕ ਰਾਤੀਂ ਮੇਰੀ ਜਾਗ ਖੁਲ੍ਹੀ ਤਾਂ ਪਹਾੜ ਵਿਚੋਂ ਰਸ-ਮਈ ਕੀਰਤਨ ਦੀ ਧੁਨਿ ਆਈ, ''ਦਰਸਨੁ ਦੀਜੈ ਖੋਲਿ ਕਿਵਾਰ ॥''‡ ਮੇਰਾ ਮਨ ਖਿਚਿਆ ਗਿਆ ਤੇ ਉਠ ਕੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਸੇਧ ਤੇ ਤੁਰ ਪਿਆ । ਜਾ ਕੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਨਿਰ-ਜਨ ਇਕਾਂਤ ਵਿਚ ਭਾਈ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਕੱਲੇ ਕੀਰਤਨ ਦਾ ਰਸ ਮਾਣ ਰਹੇ ਹਨ । ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਕੀਰਤਨ ਪਿਛੋਂ ਆਪ ਨੇ ਦੂਸਰਾ ਸ਼ਬਦ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ, ''ਤੁਮ ਚੰਦਨ ਹਮ ਇਰੰਡ ਬਾਪੁਰੇ ਸੰਗਿ ਤੁਮਾਰੇ ਬਾਸਾ ॥''* ਤੇ ਜਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੁਕਾਂ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਕੀਤਾ, ''ਤੁਮ ਮਖਤੂਲ ਸੁਪੇਦ ਸਪੀਅਲ ਹਮ ਬਪੁਰੇ ਜਸ ਕੀਰਾ ॥ ਸਤਸੰਗਤਿ ਮਿਲਿ ਰਹੀਐ ਮਾਧਉ ਜੈਸੇ ਮਧੁਪ ਮਖੀਰਾ'' ਤਾਂ ਇਹਨਾਂ ਤੁਕਾਂ ਦੇ ਰਸ

‡ ਬਿਲਾਵਲੁ ਕਬੀਰ ਜੀ, ਪੰਨਾ ੮੫੬   * ਆਸਾ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ, ਪੰਨਾ ੪੮੬

www.AKJ.Org

ਵਿਚ ਐਸੇ ਲੀਨ ਹੋਏ ਕਿ ਚਿਰ ਕਾਲ ਤਕ ਚੁਪ ਰਹੇ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲਾ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਵਾਜਾ ਲੈ ਕੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨਾਲ ਆ ਕੇ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਵਿਚ ਜੁਟ ਗਏ। ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਰਸ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ। ਚੌਧਰੀ ਜੀ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸ਼ਾਮਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਭਾਈ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੋਂ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਆਪ ਅਜ ਰਾਤ ਜਦ ਪਰਬਤ-ਕੰਦਰਾਂ ਵਿਚ ਕੀਰਤਨ ਕਰ ਰਹੇ ਸੀ ਤਾਂ ਉਹ ਤੁਕਾਂ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਕਿਉਂ ਚਿਰਕਾਲ ਚੁਪ ਰਹੇ? ਪਹਿਲੇ ਤਾਂ ਆਪ ਨੇ ਹੈਰਾਨੀ ਨਾਲ ਮੇਰੇ ਵਲ ਤਕਿਆ ਤੇ ਫਿਰ ਕਹਿਣ ਲਗੇ "ਸਿਰੀ ਨਗਰ ਵਿਚ ਰੇਸ਼ਮ ਦੇ ਕੀੜੇ ਪਾਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਨਾ! ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਵਿਚੋਂ ਸੁਫੈਦ ਤੇ ਕਿਸੇ ਵਿਚੋਂ ਪੀਲਾ ਰੇਸ਼ਮ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ। ਸੁਫੈਦ ਰੇਸ਼ਮ ਬਹੁਤ ਕੀਮਤੀ ਗਿਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਭਾਵ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਦੇ ਸ਼ੁਕਰ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਗਿਆ ਸਾਂ ਕਿ 'ਅਕਿਰਤਘਣਾਂ ਨੋ ਪਾਲਦਾ ਪ੍ਰਭ ਨਾਨਕ ਸਦ ਬਖਸਿੰਦੁ।'* ਅਸੀਂ ਭੀ ਸਤਿਸੰਗ ਦੇ 'ਹਮ ਕੀਰੇ ਕਿਰਮ ਸਤਿਗੁਰ ਸਰਣਾਈ ਕਰਿ ਦਇਆ ਨਾਮੁ ਪਰਗਾਸਿ'† ਦੇ ਯਾਚਕ ਹਾਂ। ਮੁਖੋਂ ਕੋਮਲ ਜਸ ਰੇਸ਼ਮ ਵਤ ਸੁਣਾਂਦੇ ਹਾਂ, ਸਤਿਸੰਗ ਸਾਨੂੰ ਪਾਲਦਾ ਹੈ, ਛਾਦਨ ਭੋਜਨ ਵੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ; ਹੋਰ ਚੌਰਾਸੀ ਦੇ ਕੀੜੇ ਪਏ ਮਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਕਿੰਨਾ ਸ਼ੁਕਰ ਹੈ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਉਸ ਨੇ ਰੇਸ਼ਮ ਦੇ ਕੀੜੇ ਬਣਾਇਆ, ਜੋ ਖਾਸ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਪਾਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ! ਅਸੀਂ ਵੀ ਸਤਿਸੰਗ ਵਿਚ ਮਿਲ ਰਹੀਏ 'ਜੈਸੇ ਮਧੁਪ ਮਖੀਰਾ।' ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ! ਸਤਿਸੰਗ ਤੋਂ ਕਦੇ ਨਾ ਵਿਛੋੜੀਂ, ਸ਼ੁਕਰ, ਸ਼ੁਕਰ, ਸ਼ੁਕਰ! ਇਸ ਜਨਮ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੇ ਮੇਲ ਬਖਸ, ਸ਼ੁਕਰ ਦੇਹ, ਸ਼ੁਕਰ ਕਰੀਏ, ਅਸਾਂ ਗਰੀਬਾਂ ਪਾਸ ਹੋਰ ਕੁਛ ਨਹੀਂ, ਤੇਰੇ ਸ਼ੁਕਰ ਦੀ ਯਾਚਨਾ ਹੈ। ਸ਼ੁਕਰ ਹੈ ਮਨੁਖਾ ਜਨਮ ਬਖਸ਼ਿਆ ਫੇਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਘਰ ਦੀ ਸਿਖੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਦੇਵਤੇ ਵੀ ਤਰਸਦੇ ਹਨ, ਬਖਸ਼ੀ ਹੈ। ਦਾਤਾ! ਇਸ ਅਮੋਲਕ ਦਾਤ ਦੇ ਸਦਾ ਸ਼ੁਕਰ ਵਿਚ ਰੱਖਣਾ।" ਇਉਂ ਵਚਨ ਕਰਦੇ ਫਿਰ ਐਸੇ ਲੀਨ ਹੋਏ ਕਿ ਚਿਰ ਕਾਲ ਤਕ ਸ਼ੁਕਰ ਦੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰਹੇ।'"

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਾਈ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੋਹਲੀ ੨੫-੮-੫੨ ਦੇ ਖਾਲਸਾ ਸਮਾਚਾਰ ਵਿਚ ਭਾਈ ਹੀਰਾ ਜੀ ਦੇ ਸੇਵਾ-ਸਿਮਰਨ ਵਾਲੇ ਜੀਵਨ ਬਾਰੇ ਦਸਦਿਆਂ ਲਿਖਦੇ ਹਨ—

(੨) "ਸ਼ਾਇਦ ਪੋਹ ਮਾਹ ਦੇ ਦਿਨ ਸਨ। ਰਾਤ ਤਿੰਨ ਕੁ ਵਜੇ ਦਾ ਵੇਲਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਵਲੋਂ ਬਹੁਤੀ ਸਵੇਰ ਸਮਝ ਕੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਡੇਰੇ ਗਿਆ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ ਕੇ ਬਾਪੂ ਜੀ ਲਈ ਪਾਣੀ ਗਰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਬਾਪੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨੂੰ ਥੋੜਾ ਜਿਹਾ ਛੋਹ ਕੇ ਉਠਾਇਆ। ਪਾਣੀ, ਗੜਵੀ, ਦਾਤਣ ਤੇ ਤੇਲ ਸਾਬਣ ਹਾਜ਼ਰ ਕੀਤਾ। ਆਪ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਛਹਿਰਾ ਤੌਲੀਆ ਟੰਗ ਕੇ, ਆਪਣੇ ਮੰਜੇ ਦੇ ਕੋਲ ਭੁੰਜੇ ਆਸਣ ਵਿਛਾ ਕੇ ਬਹਿ ਗਏ। ਬਾਪੂ ਜੀ ਤੇ ਸਾਥੀ ਤਿਆਰ ਹੋ ਕੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਚਲੇ ਗਏ। ਸਵਾ ਕੁ ਘੰਟਾ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਬੈਠਾ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਅਹਿੱਲ ਸਮਾਧੀ ਤੇ ਨੂਰਾਨੀ ਚਿਹਰੇ ਤੋਂ ਮਸਤਕ ਦੀ ਪ੍ਰਫੁਲਤਾ ਨੂੰ ਲੈਂਪ ਦੇ ਮੱਧਮ ਚਾਨਣੇ ਵਿਚ ਵੇਖਦਾ ਰਿਹਾ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਇਕਾ-ਗਰਤਾ ਤੇ ਸਰੂਪ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੇ ਮੇਰੇ ਮਨ ਦੀ ਮਗਨਤਾ ਵਿਚ ਇਕ ਅਜੀਬ ਖੁਸ਼ੀ ਜਿਹੀ ਉਛਾਲੀ। ਸਾਢੇ ਚਾਰ ਕੁ ਵਜੇ ਉਹ ਉਠੇ ਤੇ ਮੈਨੂੰ 'ਚਲੀਏ' ਆਖ ਕੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਲੈ ਗਏ। ਮੈਂ ਉਸ ਦਿਨ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਰਸੀਲੇ ਕੀਰਤਨ, ਮਧੁਰ ਮੁਖ ਚੋਂ ਨਿਕਲੀ ਹਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਖਿੱਚ ਪਾਉਣੀ, ਬਾ-ਦਲੀਲ ਵਿਆਖਿਆ ਤੇ ਨਿਹਕਲੰਕ ਆਚਰਨ ਦਾ ਰਾਜ਼ ਸਮਝ ਗਿਆ।"

ਭਾਈ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਿਥੇ ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ ਤੇ ਸੇਵਾ ਨੂੰ ਗੁਰਸਿਖੀ ਦਾ ਮੁਖ ਅੰਗ ਸਮਝਦੇ ਸਨ ਉਥੇ ਆਪਣੀ ਮਾਣ-ਵਡਿਆਈ ਹੁੰਦੀ ਨੂੰ ਵੀ ਗਿਰਾਵਟ ਆ ਜਾਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਸਮਝਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਸਦਾ

* ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੪੭ † ਗੂਜਰੀ ਮ: ੪, ਪੰਨਾ ੧੦

www.AKJ.Org

ਇਸ ਤੋਂ ਬਚਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰਦੇ ਸਨ।

ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਭਰਾਤਾ ਭਾਈ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਾਗੀ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਜੀਵਨ-ਸਮਾਚਾਰ ਬਿਆਨ ਕਰਦਿਆਂ ਖਾਲਸਾ ਸਮਾਚਾਰ ਦੇ ੩੦ ਅਗਸਤ ੧੯੫੧ ਦੇ ਅੰਕ ਵਿਚ ਲਿਖਦੇ ਹਨ--

(੩) "ਆਪ ਇਕ ਵਾਰ ਸੰਗਤਾਂ ਵਿਚ ਪਰਚਾਰ ਕਰਦੇ ਦੋ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨੇ ਲਗਾ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜੀ ਪੁਜੇ। ਆਪ ਚੌਂਕ ਕਰੋੜੀ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨਿਵਾਸ ਰਖਦੇ ਸਨ। ਸੰਗਤਾਂ ਵਿਚ ਬੜੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਹੋਈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਲਈ ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਸਮਝਿਆ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਬਾਪੂ ਜੀ ਤੇ ਜਥੇ ਨੂੰ ਸਟਸ਼ਨ ਤੋਂ ਸਿਧਾ ਘਰ ਭੇਜ ਦਿਤਾ ਤੇ ਆਪ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਪੁਜ ਕੇ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਜਪੁ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਾਠ ਅਥਵਾ ਭਜਨ-ਸਿਮਰਨ ਕਰਦਿਆਂ ਤੇ ਪ੍ਰਕਰਮਾਂ ਵਿਚ ਹਥੀਂ ਸੇਵਾ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣੀ ਸੁਰਤ ਦਾ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕੀਤਾ ਤੇ ਉਹ ਸਾਰੀ ਸ਼ੋਭਾ ਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਪਵਿਤਰ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਰਖ ਕੇ ਅਰਦਾਸਾ ਕੀਤਾ--

ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਸਭ ਤੇਰੀ ਵਡਿਆਈ ਕੋਈ ਨਾਉ ਨ ਜਾਣੈ ਮੇਰਾ॥*

"ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲਗ ਪਗ ਹਰ ਸਾਲ ਕਿਸੇ ਨ ਕਿਸੇ ਪਹਾੜ ਤੇ ਮਹੀਨਾ ਇਕ ਦੋ ਇਕਾਂਤ ਦੇ ਆਤਮਕ ਸੁਖ ਲਈ ਕਟਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਦਾ ਸਤਿਸੰਗ ਸੰਗਤ ਨਾਲ ਰਲ ਕੇ ਕਰਨਾ ਤੇ ਬਾਕੀ ਦਾ ਸਮਾਂ ਚੀਲਾਂ ਤੇ ਹੋਰ ਦਰਖਤਾਂ ਦੀਆਂ ਇਕਾਂਤ ਥਾਵਾਂ ਢੂੰਡ ਕੇ ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਰੌਂ ਪਕਾਉਣੀ। ਵਗਦੇ ਪਾਣੀਆਂ ਦੇ ਨਦੀ ਨਾਲਿਆਂ ਦੇ ਕੰਢਿਆਂ ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਇਕਾਂਤ ਵਿਚ ਇਸ ਸਰੋਦ ਨਾਲ ਸੁਰਤ ਜੋੜ ਕੇ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨੇ, ਸੁਖਮਨੀ ਦੇ ਪਾਠ ਕਰਨੇ ਤੇ ਆਤਮਕ ਬਲ ਅੰਦਰ ਜਮ੍ਹਾ ਕਰਨਾ। ਇਕ ਵਾਰ ਆਪ ਡਮੇਲ ਛੇਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਲਈ ਪੁਜੇ। ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਉਠ ਕੇ ਦੋਹਾਂ ਦਰਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਗਲਵਕੜੀ ਪਾ ਕੇ ਮਿਲਦੇ ਵੇਖ ਕੇ ਉਚੀ ਟੇਕਰੀ ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਕੀਰਤਨ ਕੀਤਾ, 'ਆਵਹੁ ਭੈਣੇ ਗਲਿ ਮਿਲਹ ਅੰਕਿ ਸਹੇਲੜੀਆਹ॥ ਮਿਲਿ ਕੈ ਕਰਹ ਕਹਾਣੀਆ ਸੰਮ੍ਰਥ ਕੰਤ ਕੀਆਹ।'† ਰਾਤ ਦਾ ਸਮਾਂ, ਚੁਪ-ਚਾਪ, ਪਾਣੀ ਦਾ ਸਰੋਦ ਤੇ ਦੋ ਨਦੀਆਂ ਦਾ ਸੰਗਮ ਤੇ ਫਿਰ ਸਮੁੰਦਰ ਵਲ ਧਾਈ ਪਾਈ ਜਾਣਾ, ਇਕ ਅਲੌਕਿਕ ਰਸ ਬਝ ਗਿਆ। ਤੇ ਇਥੋਂ ਉਠ ਕੇ ਛੇਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਆ ਕੀਰਤਨ ਕੀਤਾ।"

ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਸੁਰਤੀ ਦੇ ਟਿਕਾਅ ਸਦਕਾ, ਆਪ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਵਿਚ ਐਸੀ ਮਿਠਾਸ ਅਤੇ ਜਾਦੂ ਵਰਗੀ ਖਿੱਚ ਸੀ ਕਿ ਆਪ ਦੀ ਜਿਹਬਾ ਤੋਂ ਬਚਨ ਸੁਣ ਕੇ ਨਿੰਦਕ ਵੀ ਢਹਿ-ਢੇਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਪ੍ਰੋ: ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ "ਮੇਰੀ ਜੀਵਨ ਕਹਾਣੀ" ਵਿਚ ਇਕ ਘਟਨਾ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਇਉਂ ਕਰਦੇ ਹਨ--

(੪) 'ਮੈਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲਾਂ (ਲਾਹੌਰ) ਭਾਈ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੋਂ ਕੀਰਤਨ ਸੁਣਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਕੋਈ ਸਾਖੀ ਸੁਣਾਉਂਦੇ ਸਨ ਤਦੋਂ ਤਾਂ ਕਮਾਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਹਰ ਪਾਸੇ ਵੈਰਾਗ-ਜਲ ਦੇ ਹੜ੍ਹ ਚਲ ਪੈਂਦੇ ਸਨ। ਕੋਈ ਕੋਰੇ ਤੋਂ ਕੋਰਾ ਬੰਦਾ ਵੀ ਉਸ ਵਿਚ ਰੁੜ੍ਹਨੋਂ ਰਹਿ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਕਦਾ। ਕਾਲਜ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦਾ ਹਰਜ ਕਰ ਕੇ ਭੀ ਮੈਂ ਤਿੰਨ ਹਫਤੇ ਦੋਵੇਂ ਵੇਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ।

"ਪਰ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਧੀਆ ਚਮਤਕਾਰ ਵੇਖਿਆ, ਸਾਹੀਵਾਲ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ। ਸਵੇਰੇ ਭਾਈ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਭਾਗ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਮੇਰੇ ਗੁਆਂਢ ਅੱਧਖੜ ਉਮਰ ਦੇ ਦੋ ਸਿਖ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਨਾਲੇ ਤਾਂ ਭਾਈ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਕਰੀ

---

* ਆਸਾ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੩੮੩ † ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮ: ੧, ਪੰਨਾ ੧੭

www.AKJ.Org

ਜਾਣ, ਨਾਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੜੀਆਂ ਖਰ੍ਹਵੀਆਂ ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਕੱਢੀ ਜਾਣ। ਮੈਂ ਬੜਾ ਹੈਰਾਨ ਹੋਵਾਂ ਕਿ ਜੇ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਵਾਸਤੇ ਇਤਨੀ ਹੀ ਨਫ਼ਰਤ ਹੈ ਤਾਂ ਇਥੇ ਬੈਠ ਕੇ ਆਪਣਾ ਵਕਤ ਕਿਉਂ ਜ਼ਾਇਆ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਪਰ ਉਹ ਉਥੇ ਬੈਠੇ ਭੀ ਰਹੇ ਤੇ ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਕੱਢਣੋਂ ਭੀ ਨਾ ਟਲੇ।

''ਇਤਨੇ ਨੂੰ ਵਕਤ ਆ ਗਿਆ ਜਦੋਂ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਕੋਈ ਸਾਖੀ ਸੁਣਾਉਣੀ ਸੀ। ਸਾਖੀ ਸੁਣਾਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੁਝ ਇਉਂ ਜਿਹੇ ਕਹਿਣ ਲਗੇ, 'ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਜੀ ! ਲੋਕ ਮੈਨੂੰ ਗੰਢ-ਕੱਪ, ਜੇਬ-ਕੁਤਰਾ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਤੁਸਾਂ ਹੁਣ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਜੇਬਾਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਕਰਨੀ।' ਫੇਰ ਉਹਨਾਂ ਸਾਖੀ ਸੁਣਾਉਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ। ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਬੈਠੇ ਉਹੀ ਦੋਵੇਂ ਨਿੰਦਕ ਨਾਲੇ ਰੋਣ ਤੇ ਨਾਲੇ ਵਾਰੋ ਵਾਰੀ ਉਠ ਕੇ ਭਾਈ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮੱਥੇ ਟੇਕਣ ਤੇ ਰੁਪਏ ਭੇਟ ਕਰਨ। ਤਿੰਨ ਵਾਰੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਂਦੇ ਮੈਂ ਵੇਖੇ ਤੇ ਮੈਂ ਆਪ-ਮੁਹਾਰੇ ਆਖਿਆ, 'ਵਾਹ, ਕਸਬ ਕਮਾਲ ਕੁਨ ਕਿ ਅਜ਼ੀਜ਼ੇ ਜਹਾਂ ਸ਼ਵੀ'।''

(੫) ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਕ ਹੋਰ ਜਾਦੂ ਭਰੀ ਘਟਨਾ ਭਾਈ ਸੁਧ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਖਾਲਸਾ ਸਮਾਚਾਰ ੧-੯-੫੫ ਦੇ ਪਰਚੇ ਵਿਚ ਛਪਵਾਈ ਸੀ। ਵਿਥਿਆ ਦਾ ਪਿਛੋਕੜ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਮਾਮਿਆਂ ਕੋਲ ਜ਼ਮੀਨ ਬਹੁਤ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਭਰੋਸਾ ਦਿਤਾ ਸੀ ਕਿ ਸਕੂਲ ਲਈ ਜ਼ਮੀਨ ਅਸੀਂ ਦੇਵਾਂਗੇ। ਭਾਈ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਪੰਥਕ ਆਗੂਆਂ ਨੂੰ ਸਕੂਲ ਅਰੰਭ ਕਰਨ ਲਈ ਸੱਦਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ।

ਸੰਤ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸੰਤ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਪਟਿਆਲਾ, ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਾਗੜੀਆਂ, ਸ: ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਜੀਠੀਆ ਪੁਜ ਚੁਕੇ ਸਨ। ਸਵੇਰੇ ਨੀਂਹ ਰਖਣੀ ਸੀ ਪਰ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਮਨ ਬਦਲ ਲਿਆ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਜਾਨ ਡਾਢੀ ਫਸੀ। ਦੀਵਾਨ ਨੇ ਤਾਂ ਹੋਣਾ ਹੀ ਸੀ, ਪਰ ਆਪ ਸੰਗਤਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਨਾ ਆਏ, ਸਟੇਜ ਪਿਛੇ ਬੈਠ ਗਏ। ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਭਾਈ ਸੁਧ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲਗਾ ਦਿਤੇ। ਅਗੇ ਜੋ ਘਟਨਾ ਵਰਤੀ ਉਸ ਦਾ ਅਖੀਂ ਡਿਠਾ ਬ੍ਰਿਤਾਂਤ ਭਾਈ ਸੁਧ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿਚ ਇਉਂ ਹੈ—

''ਜਿਥੇ ਨੀਂਹ ਦੀ ਇੱਟ ਰਖਣੀ ਸੀ ਉਸੇ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਸ਼ਾਮਿਆਨੇ ਕਨਾਤਾਂ ਲਗੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਸਵੇਰੇ ਚਾਰ ਵਜੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਪਰਕਾਸ਼ ਹੋਇਆ। ਬਾਬਾ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਇਕ ਧਰਮ-ਮੂਰਤੀ ਬੁੱਢਾ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਅੱਸੀ ਨਬੇ ਸਾਲ ਦੀ ਆਯੂ ਦਾ ਪੂਜਨੀਕ ਸਿੰਘ ਸੀ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਦੀ ਤਾਬਿਆ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਸਾਡੇ ਜਥੇ ਨੇ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਕੀਤਾ। ਅਠ ਵਜੇ ਸਮਾਪਤੀ ਹੋਈ। ਭਾਈ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਪਾਸੇ ਤਖਤਪੋਸ਼ ਨਾਲ ਚੁਪ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਸਕੂਲ ਦੇ ਮੈਨੇਜਰ ਭਾਈ ਸ਼ਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸਟੇਜ ਤੇ ਆ ਕੇ ਕਿਹਾ, ''ਹੁਣ ਭਾਈ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਖਿਆਨ ਕਰਨਗੇ।'' ਭਾਈ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਉਠ ਕੇ ਆਖਿਆ, ''ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਜੀ ! ਮੇਰਾ ਚਿਤ ਅਜ ਕੁਝ ਰੰਜ ਵਿਚ ਹੈ, ਮੈਂ ਬੋਲ ਨਹੀਂ ਸਕਾਂਗਾ, ਖਿਮਾ ਕਰਨਾ।'' ਪਰ ਫਿਰ ਭਾਈ ਸੁਧ ਸਿੰਘ ਤੇ ਭਾਈ ਸ਼ਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇਣ ਤੇ ਖੜਾ ਕਰਨ ਤੇ ਆਪ ਖਲੋ ਗਏ, ਜਿਸ ਵਕਤ ਦੀਵਾਨ ਭਰਪੂਰ ਸੀ। ਸੰਗਤ ਨੇ ਜੈਕਾਰਾ ਗਜ਼ਾ ਦਿਤਾ। ਉਸ ਦਿਨ ਜੋ ਕੁਝ ਭਾਈ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਕਮਾਲ ਕੀਤਾ, ਲਿਖਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਵਖਿਆਨ ਦੇਂਦਿਆਂ ਆਪ ਨੇ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਮੂਰਛਤ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਵਿਸਮਾਦ ਛਾ ਗਿਆ। ਦੋ ਘੰਟੇ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਨੈਣਾਂ ਨੇ ਝੜੀ ਲਾਈ। ਜਗਤ ਤੋਂ ਵੈਰਾਗ ਦਾ ਉਹ ਨਕਸ਼ਾ ਬਧਾ ਕਿ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਪ੍ਰਤੱਖ ਮਿਥਿਆ ਦਿਖਾ ਦਿਤਾ। ਸੰਗਤਾਂ ਆਪਣਾ ਤਨ ਮਨ ਧਨ ਗੁਰੂ-ਚਰਨਾਂ ਤੋਂ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰ ਦੇਣ ਨੂੰ ਐਨ ਤਿਆਰ-ਬਰ-ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਈਆਂ; ਰਾਤ ਜੋ ਅੜੱਚਣ ਸੀ, ਉਹ ਦੂਰ ਹੋ ਗਈ ਤੇ ਤਿੰਨੇ ਮਾਮੇ ਥਾਲੀ ਵਿਚ ਪੰਜ ਸੌ

www.AKJ.Org

ਰੁਪਿਆ ਨਕਦ ਰਖ ਕੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਆ ਗਏ। "ਲਗੀ ਬਰਸਨ ਲਛਮੀ ਰਿਧਿ ਸਿਧਿ ਨਵ ਨਿਧ ਪਾਈ।" ਸਾਵਣ ਦੀਆਂ ਘਟਾਂ ਸ਼ਰਮਸਾਰ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਮਾਨੋਂ ਦਰੱਖਤਾਂ ਤੋਂ ਰਪਏ ਬਰਸਣ ਲਗੇ। ਮੁਸਲਮਾਨ ਇਕ ਜ਼ੈਲਦਾਰ ਉਥੋਂ ਦੇ ਚੰਗੇ ਵਡੇ ਖ਼ਾਨਦਾਨ ਕਲੀਆਰਾਂ ਦਾ ਪਾਰ੍ਹੇਦਾਰ ਮੁਖੀ ਪੈਂਚ ਸੀ, ਜੋ ਸਰਕਾਰੀ ਅਫਸਰਾਂ ਨਾਲ ਚੰਗਾ ਰਸੂਖ ਰਖਣ ਵਾਲਾ ਰੋਹਬ ਦਾਬ ਵਾਲਾ ਬੰਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਨੇ ਖੜੇ ਕੇ ਹੀ ਸਾਰਾ ਵਖਿਆਨ ਸੁਣਿਆ। 'ਸੁਬਹਾਨ ਅੱਲਾ'. 'ਸੁਬਹਾਨ ਅੱਲਾ', 'ਵਾਹ ਤੇਰੀਆਂ ਕੁਦਰਤਾਂ' ਆਖਦਾ ਰਿਹਾ ਤੇ ਰੋਂਦਾ ਰਿਹਾ। ਅਖੀਰ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਭੋਗ ਪਿਆ, ਉਸ ਆਖਿਆ, 'ਆ ਭਾਈ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ, ਅੱਜ ਦਿਲ ਕਰਦਾ ਗਲ ਖਫ਼ਨੀ ਪਾਵਾਂ ਤੇ ਫ਼ਕੀਰ ਬਣ ਕੇ ਨਿਕਲ ਜਾਵਾਂ, ਦੁਨੀਆ ਵ ਕਿਆ ਈ ਫ਼ਾਨੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਫ਼ਿਦਾ ਹਾਂ ਤੇਰੇ ਲਫ਼ਜ਼ਾਂ ਉਪਰ, ਉਇ ਰੱਬ ਦਿਆ ਬੰਦਿਆ ! ਤੂੰ ਭਾਗ ਸਿੰਘ ਦਾ ਪੁਤਰ ਤੇ ਫਿਰ੍ਹਕਿਆਂ ਦਾ ਬੰਦਾ ਹੈਂ ? ਤੌਬਾ ! ਤੌਬਾ ! ਨਹੀਂ, ਅੱਲਾ ਨੇ ਤਾਂ ਤੂੰ ਕੋਈ ਫਰਿਸ਼ਤਾ ਘਲਿਆ ਹੈਂ ! ਤੇਰੀ ਕਲਾਮ ਨੇ ਵਿੰਨ੍ਹ ਕੇ ਰਖ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਗਜ਼ਬ ਕਰ ਛੋੜਿਆ ਈ ! ਧੰਨ ਤੇਰੀ ਮਾਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਤੈਨੂੰ ਜੰਮਿਆ ਹੈ।' ਜ਼ਮੀਨ ਸਕੂਲ ਲਈ ਜਿੰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ, ਉਸ ਲਈ ਖਸਮਾਨ ਚੌਧਰੀ ਨੇ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਕਰ ਦਿਤੀ। ਪਰ ਪਹਿਲੀ ਭੇਟ ਵਾਲੇ ਇਹ ਸਮਾਂ ਕਦੋਂ ਜਾਣ ਦੇਂਦੇ ? ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਨਜਿਠਿਆ ਜਾਣ ਪਰ ਸੰਗਤਾਂ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਲਹਿਰ ਦੌੜ ਗਈ।"

ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਮਹਾਨ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਅਤੇ ਮਧੁਰ ਬਚਨਾਂ ਦਾ ਇੰਨਾ ਡੂੰਘਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸੀ ਕਿ ਜਿਥੇ ਸਰਕਾਰੀ ਤੌਰ ਤੇ ਭਾਰੀ ਇਕੱਠਾਂ ਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾਣਾ ਨਾਮੁਮਕਿਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਉਥੇ ਆਪ ਜੀ ਆਪਣੇ ਮ੍ਰਿਦੁਲ ਬਚਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਲਖਾਂ ਦੇ ਸਮੂਹ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਲੈ ਆਉਂਦੇ ਸਨ। ਸ: ਹਰਦਿਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਲਕ ਆਪਣੀ ਇਕ ਨਿਜ-ਬੀਤੀ ਵਾਰਤਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਦਸਦੇ ਹਨ--

(੬) "ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਇਕ ਅਜਿਹੀ ਸ਼ਕਤੀ ਆ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਜਦ ਉਹ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਵਡੇ ਤੋਂ ਵਡੇ ਜਨ-ਸਮੂਹ ਨੂੰ ਇਕ-ਟੱਕ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਰਖ ਲੈਂਦੇ ਸਨ।

"ਮੈਂ ਆਪ ਇਕ ਵਾਰੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਸ ਅਧਭੁਤ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਨਜ਼ਾਰਾ ਦੇਖਿਆ ਹੈ। ੧੯੨੩ ਵਿਚ ਗੁ: ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਅਵਤਾਰ ਉਤਸਵ ਦਾ ਸ਼ਾਇਦ ਸ਼ਾਮ ਦਾ ਦਰਬਾਰ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਮੈਂ ਸ਼ੇਖੂਪੁਰਾ ਦਾ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਸਾਂ। ਕਿਉਂਕਿ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਉਸੇ ਜ਼ਿਲੇ ਵਿਚ ਸੀ, ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਅਹੁਦੇਦਾਰ ਦੀ ਹੈਸੀਅਤ ਵਿਚ ਉਸ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਇਸ ਲਈ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਇਆ ਸਾਂ ਕਿ ਗੁਰਪੁਰਬ ਦੇ ਸੰਗਠਨ ਵਿਚ ਸੰਪੂਰਨ ਸ਼ਾਂਤੀ ਰਖਣ ਦੇ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋਣ।

"ਅਪਾਰ ਜਨ-ਸਮੂੰਹ ਸੀ, ਇਕ ਲੱਖ ਦੇ ਲਗ ਪਗ ਲੋਗ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੀ ਇਮਾਰਤ, ਬਾਹਰਲੀਆਂ ਡਿਉਢੀਆਂ ਅਤੇ ਲਾਗਲੀਆਂ ਛੱਤਾਂ ਪਰ ਸੰਗਤਾਂ ਦਾ ਇਕ ਸਮੁੰਦਰ ਜਿਹਾ ਦਿਸ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ਭੀੜ ਵਿਚ ਅਨਗਿਣਤ ਔਰਤਾਂ ਤੇ ਬੱਚੇ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ ਅਤੇ ਜਿਵੇਂ ਅਨੁਮਾਨ ਹੁੰਦਾ ਏ, ਉਹ ਦੀਵਾਨ ਇਕ ਮੇਲਾ ਜਿਹਾ ਬਣ ਕੇ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਸੰਗਤ ਇਤਨੇ ਵਡੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿਚ ਫੈਲੀ ਹੋਈ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰ ਸਕਣਾ ਸਾਡੇ ਲਈ ਨਾਮੁਮਕਿਨ ਸੀ।

ਰਾਗੀ ਜਨ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਜਿਸ ਵਕਤ ਕੀਰਤਨ ਦਾ ਅਰੰਭ ਹੋਇਆ, ਸ਼ੋਰ ਇਤਨਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਜੋ ਪਰਕਾਸ਼ ਅਸਥਾਨ ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਸਮੀਪ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਸਾਂ, ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸਾਂ ਸੁਣ ਰਹੇ। ਯਾਦ ਰਹੇ ਕਿ ਉਸ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚ ਅਜੇ ਲਾਊਡ ਸਪੀਕਰ ਨਹੀਂ ਸਨ ਹੁੰਦੇ। ਉਸ ਸ਼ੋਰੋ ਗੁਲ ਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾਉਣ ਲਈ ਕੁਝ ਚਿਰ ਅਸਾਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ, ਪਰ ਫਿਰ ਇਸ ਨੂੰ ਇਕ

www.AKJ.Org

ਵਿਅਰਥ ਤਰੱਦਦ ਜਾਣ ਕੇ ਹਾਰ ਕੇ ਬਹਿ ਗਏ।

"ਉਸ ਵਕਤ ਭਾਈ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਟੇਜ ਪਰ ਆਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣੀ ਮਧੁਰ ਤੇ ਸ਼ਾਂਤ ਆਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਚੁਪ ਦਾ ਦਾਨ ਯਾਚਿਆ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੇ ਕਰੀਬ ਬੈਠੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤ ਹੋਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਅਤੇ ਜਦ ਇਹ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦਾ ਦਾਇਰਾ ਦਸ ਗਜ਼ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ। ਕੁਝ ਚਿਰ ਵਿਚ ਹੀ ਪੂਰੀ ਖ਼ਲਕਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਸ਼ਿਸ਼ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਚੁਪ ਹੋ ਗਈ। ਉਸ ਸ਼ਾਂਤੀ ਵਿਚ ਜੇ ਕੋਈ ਇਕ ਸੂਈ ਵੀ ਕੇਰ ਦਿੰਦਾ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਖੜਾਕ ਸੁਣੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਕੀਰਤਨ ਦਾ ਰਸ ਲੋਕਾਂ ਮਾਣਿਆਂ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਖ਼ਲਕਤ ਮਸਤ ਭੌਰਿਆਂ ਵਾਂਗ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਰਸਿਕ ਰਾਗ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਕਰਦੀ ਹੋਈ ਉਠੀ।"

ਭਾਈ ਸੁਧ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਕ ਹੋਰ ਘਟਨਾ ਆਪ ਦੀ ਪਿਆਰ ਭਰੀ ਪ੍ਰਭਾਵ-ਸ਼ਾਲੀ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਦੀ ਐਉਂ ਬਿਆਨ ਕੀਤੀ ਹੈ –

(੭) "ਇਕ ਵਾਰੀ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਲਾਇਲਪੁਰ ਦੇ ਇਕ ਚੱਕ ਵਿਚੋਂ ਆਏ। ਕਹਿਣ ਲਗੇ, ਐਤਕੀ ਕਤਕ ਪੁੰਨਮ ਦੇ ਗੁਰਪੁਰਬ ਪਰ ਨਨਕਾਣੇ ਸਾਹਿਬ ਚੀਫ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਦੇ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਸਵੇਰੇ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦੇ ਕੀਰਤਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਕ ਜ਼ਿਮੀਦਾਰ ਸਿੰਘ ਆ ਕੇ ਮਿਲਿਆ ਕਿ ਮੇਰੀ ਕਾਕੀ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਆਓ। ਤਾਰੀਖਾਂ ਨੋਟ ਕਰਵਾਈਆਂ, ਅਸੀਂ ਚੱਕ ਵਿਚ ਨੀਯਤ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਰਾਤ ਮਿਲਣੀ ਕਰਾਈ। ਸਵੇਰੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਪਾਣੀ ਕਰ ਕੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੀ ਸਾਂ ਕਿ ਉਹ ਸਰਦਾਰ ਕਾਹਲਾ ਕਾਹਲਾ ਆ ਕੇ ਕੁਝ ਰੁਪਏ ਹਥ ਵਿਚ ਦੇ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲਗਾ: "ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ, ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ। ਖਿਮਾ ਕਰਨੀ, ਕੰਮ ਬਿਗੜ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਸਿੰਘਣੀ ਬਿਲਕੁਲ ਬਰ-ਖ਼ਲਾਫ਼ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਦੂਜੇ ਸ਼ਰੀਕਾਂ ਨੇ ਭੁਤਲਾ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਉਹ ਬੇਟੀ ਦਾ ਗੁਰਮਤਿ ਆਨੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰਾਉਣਾ ਮੰਨਦੀ। ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਕਰੱਟਾ ਪਿਆ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਹੁਣ ਅਹਿ ਅਰਦਾਸਾ ਲੈ ਲਓ ਤੇ ਅਨ੍ਹੇਰੇ ਵਿਚ ਚੁਪੀਤੇ ਤੁਰ ਜਾਓ। ਮਾਫ ਕਰਨਾ ਇਥੇ ੨੭ ਅਬਾਦ ਘਰ ਮੁਰੱਖਿਆਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹਨ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਹੀ ਬੇਟੀ ਦਾ ਅਨੰਦ ਕਾਰਜ ਕਰਾਉਣ ਲਗਾ ਸੀ, ਪਰ ਇਹ ਸਾਰੇ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ। ਸੋ ਆਪ ਵਿਦਾ ਹੋਵੋ।" ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਬਾਪੂ ਜੀ ਤਾਂ ਅਤੀ ਵਿਆਕੁਲ ਹੋਏ, ਪਰ ਮੈਂ ਬਾਪੂ ਜੀ ਨੂੰ ਬਿਠਾਇਆ ਤੇ ਉਸ ਸਰਦਾਰ ਦੇ ਨਾਲ ਹੋ ਪਿਆ, ਕਿ ਚਲੋ ਕਾਕੀ ਦੀ ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਬੁਲਾ ਆਈਏ। ਉਹ ਆਖਣ ਲਗਾ, "ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ! ਆਪ ਨਾ ਚਲੋ, ਨਾ ਆਪਣੀ ਬੇਇਜ਼ਤੀ ਕਰਾਓ ਤੇ ਆਪ ਚਲੇ ਜਾਉ।" ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਬਦੋ ਬਦੀ ਘਰ ਚਲੇ ਹੀ ਗਏ। ਤੇ ਜਾ ਕਿਹਾ:

"ਬੇਬੇ ਜੀ! ਸਤਿ ਕਰਤਾਰ।" ਉਸ ਨੇ ਅਗੋਂ ਕਿਹਾ, "ਆਉ ਭਾਈ ਜੀ ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ।" "ਬੇਬੇ ਜੀ! ਕੀ ਤੁਸਾਡੀ ਕਾਕੀ ਦਾ ਵਿਆਹ ਹੈ।" "ਜੀ ਹਾਂ, ਭਾਈ ਜੀ ਹਾਂ, ਭਾਈ ਜੀ ਮੇਰੀ ਹੀ ਕਾਕੀ ਹੈ।" "ਕੀ ਤੂੰ ਸਕੀ ਮਾਂ ਹੈਂ ਕਿ ਮਤਰੇਈ? ਸਚੀ ਸਚੀ ਦਸੋ?" "ਕਿਉਂ ਭਾਈ ਜੀ ਕੀ ਗੱਲ ਹੈ?" "ਮੈਂ ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਬੇਬੇ ਜੀਓ ਤੁਸੀਂ ਆਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਮੇਰੀ ਕਾਕੀ ਦੇ ਵਿਆਹ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਚੇ ਪਿਤਾ ਆਏ ਤਾਂ ਮੈਂ ਖੂਹ ਵਿਚ ਛਾਲ ਮਾਰ ਕੇ ਡੁਬ ਮਰਾਂਗੀ। ਇਹ ਤਾਂ ਸਕੀਆਂ ਮਾਵਾਂ ਨਹੀਂ ਆਖ ਸਕਦੀਆਂ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਾਂ ਮਤਰੇਈਆਂ ਮਾਵਾਂ ਭੀ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦੀਆਂ?"

ਅਗੋਂ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ, ਉਸ ਬੀਬੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ. ਮੈਂ ਕਦੋਂ ਇਹ ਆਖਿਆ? ਮੇਰਾ ਮੂੰਹ ਸੜ ਜਾਏ, ਮੇਰੇ ਘਰ ਬੇਟੀ ਦੇ ਆਨੰਦ ਕਾਰਜ ਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲਾ ਆਵ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਭੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿਆਂ, ਤਨ ਮਨ ਧਨ ਚਰਨਾਂ ਤਲੇ ਵਿਛਾ ਦਿਆਂ, ਮੇਰੀਆਂ ਅਖੀਆਂ ਤੇ

www.AKJ.Org

ਆਵਣ ਤੇ ਜ਼ਰੂਰ ਆਵਣ।''

ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿਣ ਲਗੇ, ''ਸ਼ਾਬਾਸ਼ ਮਾਤਾ, ਧੰਨ ਹੈਂ ਤੂੰ, ਲੈ ਫੇਰ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਆਏ ਸਮਝ, ਤੂੰ ਦਰੀਆਂ ਵਿਛਵਾ।'' ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਜਾ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਜੀ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦਿਆਂ ਜੈਕਾਰੇ ਗਜਾਂਦਿਆਂ ਆ ਗਈ ਤੇ ਪਲੋ ਪਲੀ ਵਿਚ ਹੋ ਦੀਵਾਨ ਸਜ ਗਏ। ਕੀਰਤਨ ਤੇ ਫਿਰ ਉਹ ਕੀਰ-ਤਨ ਜੋ ਚੱਕ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੰਦ ਦਾ ਨਜ਼ਾਰਾ ਬੱਝਾ, ਸਤਾਈ ਦੇ ਸਤਾਈ ਘਰਾਣਿਆਂ ਨੇ ਅਗੋਂ ਗੁਰ-ਮਰਯਾਦਾ ਅਨੁਸਾਰ ਅਨੰਦ-ਕਾਰਜ ਕਰਨੇ ਹਿਤ ਗੁਰਮਤਾ ਸੋਧ ਦਿਤਾ। ਇਹ ਗੁਰੂ ਕਰਾਮਾਤ ਵਰਤੀ ਹੈ ਤੇ ਸੁਆਦ ਆ ਗਿਆ ਹੈ।'''

[ਖ਼ਾਲਸਾ ਸਮਾਚਾਰ ੩੦-੮-੫੧

ਆਪ ਦੀ ਕਥਨੀ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਜਿਥੇ ਸਿਖ ਸੰਗਤਾਂ ਕਬੂਲ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ ਉਥੇ ਆਨ-ਮਤ ਦੇ ਅਵਲੰਬੀ ਵੀ ਆਪ ਦੀ ਜਾਦੂ ਭਰੀ ਕਥਨੀ ਸੁਣ ਕੇ ਕੀਲੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਦੋ ਘਟਨਾਵਾਂ ਹੇਠਾਂ ਦਰਜ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ—

(੮) '''ਪਿੰਡੀ ਘੇਬ ਵਿਚ ਆਰਯਾ ਸਮਾਜ ਦਾ ਪਰਚਾਰ ਵਧ ਗਿਆ। ਇਕ ਵਕੀਲ ਜੋ ਕਿ ਡੀ. ਏ. ਵੀ. ਕਾਲਜ ਦੇ ਗਰੈਜੂਏਟ ਸਨ, ਨੇ ਆਰਯ ਸਕੂਲ ਖੋਲ੍ਹਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰ ਦਿਤੀ ਤੇ ਹਰ ਥਾਂ ਖਾਲਸਾ ਸਕੂਲ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕਰਨੀ ਆਪ ਨੇ ਆਪਣਾ ਫਰਜ਼ ਬਣਾ ਲਿਆ। ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਵੀ ਸਿਖਾਂ ਨਾਲ ਮਿਤਰਤਾ ਦਾ ਸਲੂਕ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਚੀਫ਼ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਦੀ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨਲ ਕਮੇਟੀ ਰੁਪਏ ਦੇ ਸਕਦੀ ਸੀ ਤੇ ਦੇਂਦੀ ਰਹੀ, ਪਰੰਤੂ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਵਿਚ ਇਸ ਵਿਰੋਧਤਾ ਦੀ ਅਗਨੀ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰੁਪਿਆ ਸ਼ਾਂਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਸਕੂਲ ਮੌਤ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਦਿਸਣ ਲਗਾ। ਅਚਣਚੇਤ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਦਾ ਭਾਈ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਾਗੀ ਨਾਲ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਮੇਲ ਹੋ ਗਿਆ। ਆਪ ਦੇ ਅਗੇ ਸਕੂਲ ਦੀ ਦਸ਼ਾ ਦਸ ਕੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਯਾਚਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਆਪ ਨੇ ਸਕੂਲ ਦੀ ਵਿਥਯਾ ਸੁਣ, ਠੰਡਾ ਸਾਹ ਲਿਆ ਤੇ ਪਿੰਡੀਘੇਬ ਆ ਪੁਜੇ। ਐਤਵਾਰ ਦਾ ਦਿਨ ਸੀ। ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਹਿੰਦੂ, ਆਰਯ ਵਕੀਲਾਂ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਅਫ਼ਸਰਾਂ ਨੂੰ ਖ਼ਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਨਿਮੰਤ੍ਰਨ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜੋ ਠੀਕ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਆ ਗਏ। ਉਹ ਵਕੀਲ ਜੀ ਵੀ ਆਏ। ਆਪ ਨੂੰ ਅਗੇ ਤੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਬਿਠਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਕੀਰਤਨ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ। ਇਕ ਉੱਚ ਅਰਸ਼ੀ ਬਾਣੀ, ਫਿਰ ਉਹਦਾ ਰਾਗ ਵਿਚ ਗਾਇਨ ਤੇ ਫਿਰ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਰਗੇ ਕਰਨੀ ਤੇ ਕਥਨੀ ਦੇ ਸੂਰੇ, ਨਾਮ ਦੇ ਰਸੀਏ, ਅਦੁੱਤੀ ਵਿਦਵਾਨ ਵ ਚਸਪਤੀ ਦੀ ਜ਼ਬਾਨੀ ਉਹਦੀ ਵਿਆਖਿਆ। ਉਹ ਰੰਗ ਜੰਮਿਆ ਕਿ ਉਕਤ ਵਕੀਲ ਸਾਹਿਬ ਬਿਹਬਲ ਹੋ ਉਠੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਕਰੁਣਾ ਰਸ ਛਾ ਗਿਆ ਤੇ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬੇਵਸ ਤ੍ਰਪ ਤ੍ਰਪ ਕਰਦੇ ਹੰਝੂ ਵਗਣ ਲਗੇ। ਘੜੀ ਘੜੀ ਪਤਲੂਨ ਦੀ ਜੇਬ ਵਿਚੋਂ ਰੁਮਾਲ ਕੱਢ ਕੇ ਅੱਖਾਂ ਪੂੰਝਦੇ ਤੇ ਬੈਠਣ ਦੇ ਆਸਣ ਬਦਲਦੇ ਰਹੇ। ਦੀਵਾਨ ਖਤਮ ਹੋਇਆ, ਅਤੇ ਵਕੀਲ ਸਾਹਿਬ ਘਰ ਪੁਜੇ। ਥੋੜੀ ਦੇਰ ਪਿਛੋਂ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਗਵਾਂਢੀ ਇਕ ਸਹਿਜਧਾਰੀ ਸਿਖ ਵੀ ਜਾ ਮਿਲਿਆ। ਗੱਲ ਛੇੜ ਕੇ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਸੁਣਾਉ ਕੀਰਤਨ ਸੁਣ ਕੇ ਕੀ ਖਿਆਲ ਆਇਆ? ਵਕੀਲ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, ''ਜੋ ਰਸ ਤੇ ਸਵਾਦ ਅਜ ਆਇਆ ਹੈ, ਆਯੂ ਭਰ ਵਿਚ ਇਹ ਰੰਗ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਡਿਠਾ ਸੀ। ਕਾਸ਼! ਕੀਰਤਨ ਦਾ ਸਮਾਂ ਅੱਜ ਦੇ ਦਿਨ ਖਤਮ ਨਾ ਹੁੰਦਾ।''

ਸਿੱਟਾ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਆਰੀਆ ਸਕੂਲ ਖੋਲ੍ਹਣ ਦਾ ਸਵਾਲ ਉੱਕਾ ਹੀ ਘਟ ਗਿਆ। ਸ਼ਹਿਰ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕਾਫ਼ੀ ਚਿਰ ਲਈ ਦਬ ਗਈ। ਇਹ ਵਕੀਲ ਸਾਹਿਬ ਖਾ: ਸਕੂਲ ਨੂੰ ਯਥਾ ਯੋਗ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇਂਦੇ ਰਹੇ।'''

[''ਖਾਲਸਾ ਸਮਾਚਾਰ'' ੨੨-੯-੧੯੨੬

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਕ ਘਟਨਾ ਇਕ ਮੁਸਲਮਾਨ ਅਫਸਰ ਬਾਰੇ ''ਸ਼ੇਰੇ ਪੰਜਾਬ'' ਦਿਲੀ ੨-੯-੫੧ ਦੇ

www.AKJ.Org

ਪਰਚੇ ਵਿਚ ਸ: ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਤਸੰਗ ਸਭਾ ਬੰਗਲਾ ਸਾਹਿਬ ਵਲੋਂ ਛਪੀ—

(੯) 'ਇਕ ਵਾਰੀ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਕੀਰਤਨ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਮਿਸਟਰ ਮੁਹੰਮਦ ਅਸ਼ਰਫ ਪਰ, ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਇੰਜੀਨੀਅਰ-ਇਨ-ਚੀਫ ਦੇ ਦਫ਼ਤਰ ਵਿਚ ਸੁਪ੍ਰੰਟੈਂਡੈਂਟ ਸਨ, ਕੀਰਤਨ ਦਾ ਅਜਿਹਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਿਆ ਕਿ ਅਸ਼ਰਫ਼ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ ਲਈ, ਘਰ ਬਾਰ ਤਿਆਗ ਦੇਣ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕਰ ਲਿਆ। ਉਹ ਘਰ ਬਾਰ ਛਡ ਕੇ ਬਾਹਰ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਚਲੇ ਗਏ ਤਾਂ ਜੁ ਇਕਾਂਤ ਵਿਚ ਭਜਨ-ਸਿਮਰਨ ਕਰ ਸਕਣ। ਭਾਈ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਸਿਖ ਧਰਮ ਵਿਚ, ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਹੀ ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ ਕਰਨਾ ਉਤਮ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਸਮਝਾਉਣ ਤੇ ਅਸ਼ਰਫ ਸਾਹਿਬ ਵਾਪਸ ਆਪਣੇ ਟੱਬਰ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਲਗੇ ਤੇ ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ ਬਰਾਬਰ ਜੁਟੇ ਰਹੇ।''

ਗੁਰੂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੀ ਬਖਸੀ ਦਾਤਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਲਈ ਸਿਖ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਵੀ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਰਸਨਾ ਤੋਂ ਅਜਿਹੀ ਖਿੱਚ-ਭਰੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਕਿ ਤੀਰ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਤੋਂ ਖੁੰਝਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਦੋ ਤਿੰਨ ਦੀਵਾਨਾਂ ਸਮੇਂ ਦੀ ਵਾਰਤਾ ਹੇਠ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ :—

(੧੦) ਇਕ ਵੇਰੀ ਮੰਡੀ ਬਹਾਉਦੀਨ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕੀਰਤਨ ਵਿਚ ਚਾਲੀ ਮੁਕਤਿਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਸੁਣਾਇਆ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਭਾਈ ਮਹਾਂ ਸਿੰਘ ਸ਼ਹੀਦ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਆਤਮਾ ਦੇ ਵਿਯੋਗ ਤੇ ਕਲਗੀ ਵਾਲੇ ਦੀ ਗੋਦ ਵਿਚ ਪਏ ਸੀਸ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਨੇ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਨੈਣ ਪ੍ਰਨਾਲੇ ਬਣਾ ਦਿਤੇ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਖ਼ੁਦ ਵੀ ਛਮਾ ਛਮ ਵਰਸ ਰਹੇ ਸਨ। ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸੰਗ ਦੇ ਖਾਤਮੇ ਤੇ ਮਾਇਆ ਮੋਹਲੇਧਾਰ ਬਰਸੀ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਝੋਲੀ ਅੱਡ ਕੇ ਬਿਨੈ ਕੀਤੀ ਕਿ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਜੀ! ਮਾਇਆ ਸਾਂਭ ਰਖੋ। ਜੇ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਿਆਰਾ ਲਗਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਹਿਜਧਾਰੀ ਵੀਰੋ, ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਆਪਾ ਵਾਰੋ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਧਾਰੀ ਸਿੰਘ ਸਜੋ, ਗੁਰੂ ਕੀ ਰਹਿਤ-ਬਹਿਤ ਰਖੋ ਤੇ ਸਿਖੀ ਸਿਦਕ ਮਾਣੋ। ਇਸ ਦਾ ਅਸਰ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਹੋਇਆ ਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਹਿਜਧਾਰੀਆਂ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣ ਲਈ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ।

[ਖਾਲਸਾ ਸਮਾਚਾਰ ੩੦-੮-੫੧

(੧੧) ਭਾਈ ਸੁਧ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਰਗੋਧਾ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ—

'''ਇਕ ਸਮਾਗਮ ਸਮੇਂ ਭਾਈ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸਟੇਜ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਖੜਾ ਕਰ ਲਿਆ ਤੇ ਕਹਿਆ, ''ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਜੀ, ਅਸੀਂ ਅਗੇ ਚਾਰ ਅਪੀਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਆਪ ਨੇ ਬੱਦਲ ਵਾਂਗ ਮਾਇਆ ਦਾ ਮੀਂਹ ਵਰਸਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੰਗਾਂ ਦਾ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਕ ਮੰਗ, ਇਕ ਭੁੱਖ ਅਜੇ ਬਾਕੀ ਹੈ। ਭਾਈ ਸੁਧ ਸਿੰਘ ਤੁਹਾਡਾ ਕੀਰਤਨੀਆ ਹੈ, ਇਹ ਸੇਵਕ ਝੋਲੀ ਅੱਡ ਕੇ ਕੁਛ ਮੰਗਦਾ ਹੈ। ਆਪ ਆਪਣੇ ਸੇਵਕ ਦੀ ਝੋਲੀ ਭਰ ਦਿਓ। ਇਹ ਮੰਗਦਾ ਹੈ ਅੱਜ ਕੋਈ ਸਹਿਜਧਾਰੀ ਪ੍ਰੇਮੀ ਕੇਸਾਧਾਰੀ ਬਣੇ ਤੇ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਦਾ ਬੇਟਾ ਬਣ ਕੇ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੇ ਬੇੜੇ ਚੜ੍ਹੇ।'' ਪੰਜ ਮਿੰਟਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਕ ਭਾਈ ਕਰਮ ਚੰਦ ਉਠਿਆ, ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਅੱਗੇ ਆ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲਗਾ, ''ਮੈਂ ਪਰਵਾਰ ਸਮੇਤ ਹਾਜ਼ਰ ਹਾਂ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਓ ਤੇ ਸਿੰਘ ਸਜਾਓ।'' ਜੈਕਾਰੇ ਗੱਜੇ, ਉਤਸ਼ਾਹ ਵਧਿਆ। ਫੇਰ ਦੂਜਾ ਭਾਈ ਨਰੈਣ ਦਾਸ, ਤੀਜਾ ਭਾਈ ਸੋਹਨ ਲਾਲ ਤੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੱਧੇ ਘੰਟੇ ਵਿਚ ੧੯ ਸਹਿਜਧਾਰੀ ਘਰਾਣੇ ਸਿੱਖੀ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਆਏ।'''

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਕ ਹੋਰ ਵਾਰਤਾ ਬੜੀ ਸੁਆਦਲੀ ਹੈ—

(੧੨) ''ਸਾਹੀਵਾਲ ਦਾ ਇਕ ਬੋਰਡਰ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਦੀਵਾਨ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਹੀ ਆਪਣੀ ਹਜਾਮਤ ਕਰਵਾ ਕੇ ਆਇਆ। ਸਾਂਥੀਆਂ ਦੇ ਪੁਛਣ ਪਰ ਕਹਿਣ ਲਗਾ ਕਿ ਅਜ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਰਚਾਰ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਕਰਨੀ ਹੈ, ਮੈਂ ਇਸ ਲਈ ਹਜਾਮਤ ਕਰਵਾ ਕੇ ਆਇਆ ਹਾਂ ਕਿਧਰੇ ਏਸ ਫੰਦੇ ਵਿਚ ਫਸ ਨਾ ਜਾਵਾਂ।

''ਪਰ ਜਦੋਂ ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਰਚਾਰ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚ ਉਹ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸੋਹਣੀ ਦਸਤਾਰ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਕਿਰਪਾਨ ਪਹਿਨ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਕਤਾਰ

www.AKJ.Org

ਵਿਚ ਖੜਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਮੈਨੂੰ ਬਥੇਰਾ ਸਮਝਾਇਆ ਗਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਹਾਲਾਂ ਸਹਿਜਧਾਰੀ ਰਹਾਂ ਤੇ ਅਗਲੇ ਸਮਾਗਮ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਂ, ਪਰ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਕਥਨੀ ਵਿਚ ਅਜਿਹਾ ਜਾਦੂ ਹੈ ਕਿ ਮੈਥੋਂ ਅਗੇ ਲਈ ਠਹਿਰਨਾ ਔਖਾ ਸੀ ਤੇ ਮੇਰੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇਣ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਇਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਸਜਣ ਦਾ ਨਾਮ ਸ: ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਪਾਹਵਾ ਸੀ, ਜੋ ਸਿਲਾਂ ਵਾਲੀ ਮੰਡੀ ਵਿਚ ਪਿਛੋਂ ਕਾਰੋਬਾਰ ਕਰਦੇ ਰਹੇ।''

ਆਪ ਦੀ ਅਸਰ-ਭਰਪੂਰ ਕਥਨੀ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਇਤਨਾ ਮਹਾਨ ਸੀ ਕਿ ਬਿਖਿਆ (ਤਮਾਕੂ) ਦੇ ਖੰਡਨ ਬਾਰੇ ਇਕੇਰਾਂ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਵਖਿਆਨ ਦਿਤਾ, ਜਿਸ ਦੇ ਅਸਰ ਨੂੰ ਕਬੂਲ ਕੇ ਇਕ ਬਾਂਗਰੂ ਆਦਮੀ ਵੀ ਸਦਾ ਲਈ ਤਮਾਕੂ ਹੁੱਕੇ ਨੂੰ ਛਡ ਗਿਆ। ਸ: ਹਾਕਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੰਗਰੂਰ ਵਲੋਂ ਖਾਲਸਾ ਸਮਾਚਾਰ ੨੮-੮-੫੨ ਵਿਚ ਇਹ ਘਟਨਾ ਇਉਂ ਛਪੀ ਹੈ—

(੧੩) ''ਸੰਗਰੂਰ ਦੇ ਪਾਸ ਇਕ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਪਿੰਡ ਅਕੋਈ ਸਾਹਿਬ ਹੈ। ਇਥੇ ਛੇਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਵੀ ਹੈ। ਇਸ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਸ: ਜੰਗ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਨੇ ਭਾਈ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਇਕ ਦਫਾ ਬੁਲਾਇਆ। ਆਪ ਨੇ ਕੀਰਤਨ ਕੀਤਾ ਤੇ ਪਰਸੰਗ ਬਿਖਿਆ ਦੇ ਖੰਡਨ ਤੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਖੰਡਨ ਮੰਡਨ ਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਬੋਲਦੇ ਹੁੰਦੇ। ਇਕ ਜੰਗਲੀ ਬਾਂਗਰੂ ਆਦਮੀ ਸ: ਜੰਗ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਦਾ ਨੌਕਰ, ਜੋ ਬਿਖਿਆ ਪੀਂਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਭੀ ਉਸ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਇਆ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਕਥਨੀ ਦਾ ਉਸ ਪਰ ਐਸਾ ਅਸਰ ਹੋਇਆ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਉਸ ਵੇਲੇ ਐਸਾ ਪੱਕਾ ਪ੍ਰਣ ਕੀਤਾ ਕਿ ਅਜ ਤੋਂ ਤਮਾਕੂ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਪੀਣਾ। ਘਰ ਆ ਕੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਕਿਹਾ, 'ਹੁਣ ਇਹ ਤਮਾਕੂ ਪੀਣ ਵਾਲਾ ਸੰਦ (ਹੁੱਕਾ) ਤਾਂ ਬਾਹਰ ਸੁਟ ਦੇਹ।' ਉਸ ਨੇ ਉਤਰ ਦਿਤਾ ਕਿ ਹੁਣ ਇਸ ਨੂੰ ਵੀ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਲਾਉਣਾ। ਉਸ ਬਾਂਗਰੂ ਆਦਮੀ ਤੇ ਇਤਨਾ ਅਸਰ ਹੋਇਆ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਫਿਰ ਕਦੀ ਤਮਾਕੂ ਨਹੀਂ ਪੀਤਾ ਤੇ ਫਿਰ ਕੁਝ ਚਿਰ ਪਿਛੋਂ ਉਹ ਸਿੰਘ ਸੱਜ ਗਿਆ। ... ... ਗੁਰੂ ਕਿਰਪਾ ਕਰੇ ਕਿ ਐਸੇ ਰਾਗੀ ਸਿੰਘ ਬਚਨ ਦੇ ਸੂਰੇ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਤੇ ਪੰਥ ਦੀ ਉਨਤੀ ਹੋਵੇ।''

(੧੪) ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਗੁਰਸਿਖੀ ਲਈ ਠਾਠਾਂ ਮਾਰਦਾ ਅਥਾਹ ਜੋਸ਼ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਸ੍ਰੀ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦੀ ਸਾਕੇ ਦੀ ਖਬਰ ਆਪ ਨੇ ਸੁਣੀ ਤਾਂ ਬਿਹਬਲ ਹੋ ਉਠੇ ਅਤੇ ਇਕ ਭਾਰੀ ਜਥੇ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਵਲ ਧਾਈ ਕਰ ਦਿਤੀ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜਥੇ ਦੇ ਅਗੇ ਅਗੇ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਸਮੂਹ ਸੰਗਤਾਂ ਪਿਛੇ ਪਿਛੇ ਅਲਾਪ ਰਹੀਆਂ ਸਨ—

ਮੁਹਿ ਮਰਨੇ ਕਾ ਚਾਉ ਹੈ ਮਰਉ ਤ ਹਰਿ ਕੈ ਦੁਆਰ ॥''*

ਸ: ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਾਬਕਾ ਮੈਨੇਜਰ ਸ੍ਰੀ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਲਿਖਦੇ ਹਨ—

''੨੧ ਫਰਵਰੀ ਸਵੇਰੇ ਗਿਆਰਾਂ ਵਜੇ ਜਦੋਂ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਦਾ ਦਖਣੀ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਥੋੜੇ ਥੋੜੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਵਾਰੀ ਨਾਲ ਅੰਦਰ ਲੈ ਜਾ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਅੱਧ-ਸੜੇ ਸਰੀਰਾਂ ਦਾ ਹਿਰਦੇ-ਵੇਧਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਦਿਖਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਜਿਸ ਸਮੇਂ ਮੈਂ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਕਈ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸਾਥੀ ਅੰਦਰ ਗਏ ਉਸ ਸਮੇਂ ਉਥੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮੌਜੂਦ ਸਨ। ਸਾਡੇ ਵੇਖਦੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਉਹ ਬੀੜ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਾਕੇ ਸਮੇਂ ਨੌਂ ਗੋਲੀਆਂ ਲਗੀਆਂ ਸਨ, ਅਤੇ ਜਿਸ ਬੀੜ ਦੇ ਪਤਰੇ, ਜਿਲਦ ਅਤੇ ਰੁਮਾਲ, ਤਾਬਿਆ ਬੈਠੇ ਸ਼ਹੀਦ ਭਾਈ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਦੇ ਖੂਨ ਨਾਲ ਲੇਥੂ ਪੇਥੂ ਹੋਏ ਹੋਏ ਸਨ, ਆਪਣੇ ਸੀਸ ਪਰ ਉਠਾ ਕੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼-ਅਸਥਾਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਵੇਹੜੇ ਵਿਚ ਅਧ-ਸੜੀਆਂ ਲਾਸ਼ਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਲਿਆ ਕੇ ਬੀੜ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਫਰਨ ਫਰਨ ਵਗਦੇ ਨੇਤਰਾਂ ਨਾਲ ਅਤਿ ਘਿਘਿਆਈ ਆਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਬਿਹਬਲਤ ਅੰਦਰ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਜੋ ਹੁਕਮ ਸੁਣਾਇਆ ਅਤੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੰਪੂਰਨ

* ਸਲੋਕ ਕਬੀਰ ਜੀ, ਪੰਨਾ ੧੩੬੭

www.AKJ.Org

ਕਰਨ ਵਿਚ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਕਿਤਨਾ ਹੀ ਸਮਾ ਲਗਾ, ਉਹ ਇਹ ਸੀ—

ਤਪਿ ਤਪਿ ਲੁਹਿ ਲੁਹਿ ਹਾਥ ਮਰੋਰਉ ॥ ਬਾਵਲਿ ਹੋਈ ਸੋ ਸਹੁ ਲੋਰਉ ॥
ਤੈ ਸਹਿ ਮਨ ਮਹਿ ਕੀਆ ਰੋਸੁ ॥ ਮੁਝੁ ਅਵਗਨ ਸਹ ਨਾਹੀ ਦੋਸੁ ॥੧॥... ...
ਵਾਟ ਹਮਾਰੀ ਖਰੀ ਉਡੀਣੀ ॥ ਖੰਨਿਅਹੁ ਤਿਖੀ ਬਹੁਤੁ ਪਿਈਣੀ ॥
ਉਸੁ ਊਪਰਿ ਹੈ ਮਾਰਗੁ ਮੇਰਾ ॥ ਸੇਖ ਫਰੀਦਾ ਪੰਥੁ ਸਮ੍ਾਰਿ ਸਵੇਰਾ ॥੪॥੧॥

[ਸੂਹੀ ਫਰੀਦ ਜੀ, ਪੰਨਾ ੭੯੪

(੧੫) ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸੁਰਤਿ ਗੁਰੂ-ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਜੁੜੀ ਰਹਿਣ ਕਰਕੇ, ਆਪ ਗੁਰੂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਗੁਰਮੁਖ ਨਾਮ-ਰਸ ਬੀਧੇ ਗੁਰਸਿਖਾਂ ਦੇ ਪਰਮ ਪਾਰਖੂ ਸਨ । ਜੀਵਨ-ਚਰਿਤਰ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਿਚ ਇਕ ਘਟਨਾ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ੧੯੧੩-੧੪ ਵਿਚ ਜਦ ਆਪ ਜਥੇ ਸਮੇਤ ਗੁਰ-ਅਸਥਾਨਾਂ ਦੀ ਪੈਦਲ ਯਾਤਰਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸ੍ਰੀ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਪੁਜੇ ਤਾਂ ਉਥੇ ਇਕ ਭਾਰੀ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਭਾਈ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਭਾਈ ਭਾਗ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੀਰਤਨ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ।ਸੰਗਤਾਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਭਾਰੀ ਇਕੱਠ ਸੀ ਅਤੇ ਬੈਠਣ ਨੂੰ ਕਿਤੇ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ । ਭਾਈ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਰਮਜ਼-ਸ਼ਿਨਾਸ ਅੱਖ ਨੇ ਦੂਰੋਂ ਹੀ ਵੇਖ ਕੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮਰਜੀਵੜੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਲਈ ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਜਗ੍ਹਾ ਖਾਲੀ ਕਰ ਦੇਵੋ । ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਜਥੇ ਸਮੇਤ ਸਾਹਮਣੇ ਬਿਠਾ ਕੇ ਉਸ ਦਿਨ ਭਾਈ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਨਿਰੋਲ ਕੀਰਤਨ ਹੀ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਵਿਆਖਿਆ ਬਿਲਕੁਲ ਨਾ ਕੀਤੀ । ਨਾਲੇ ਕੀਰਤਨ ਕਰੀ ਜਾਣ,ਨਾਲੇ ਵੈਰਾਗ ਵਿਚ ਰੁਦਨ ਕਰੀ ਜਾਣ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਵੀ ਡਾਢੀ ਵੈਰਾਗ-ਦਸ਼ਾ ਵਿਚ ਹੋ ਗਏ ।

(੧੬) ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਕ ਨਮੂਨੇ ਦੇ ਗੁਰੂ ਕੇ ਲਾਲ ਸਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੀਰਤਨ ਅਤੇ ਵਿਆਖਿਆ ਸਮੇਂ ਮਾਇਆ ਦੀ ਬੇਅੰਤ ਵਰਖਾ ਹੁੰਦੀ, ਢੇਰ ਲਗ ਜਾਂਦੇ । ਪਰ ਉਹ ਸਮਝਦੇ ਸਨ ਕਿ ਇਹ ਮਾਇਆ ਬਿਖ ਸਮਾਨ ਹੈ । ਉਹ ਆਪਣੇ ਗੁਜ਼ਾਰੇ ਲਈ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਸਾਰੀ ਧਰਮ-ਕਾਰਜਾਂ ਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਆਸ਼ਰਮਾਂ ਤੇ ਖਰਚ ਕਰਦੇ ਸਨ ।

ਬੀਬੀ ਉਤਮਜੀਤ ਕੌਰ ਜੀ ਦੇ ਇਕ ਲੇਖ ਵਿਚਲੀਆਂ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਇਸ ਮਾਇਆ-ਤਿਆਗ ਬਾਰੇ ਇਹ ਸਤਰਾਂ ਪੜ੍ਹਨ ਯੋਗ ਹਨ—.

"ਸਾਲਾਨਾ ਧਾਰਮਿਕ ਦੀਵਾਨ ਦੀ ਇਕ ਸਵੇਰ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦੇ ਆਖਰੀ ਸਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕੀਰਤਨ ਸਮੇਂ ਮੈਂ ਕਿਡੀ ਹੈਰਾਨ ਹੋਈ ਜਦੋਂ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਭਾਈ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਵਾਜੇ ਅਗੇ ਸੱਚੀਂ ਮੁਚੀਂ ਰੁਪਈਆਂ ਦਾ ਢੇਰ ਲਗਾ ਹੈ। ਉਹ ਆਪ ਤਾਂ ਮਧੁਰ ਬਾਣੀ ਦੇ ਮਧੁਰ ਕੀਰਤਨ ਦੀ ਗੁੰਜਾਰ ਵਿਚੀਂ ਅੱਖਾਂ ਮੀਟਿਆਂ, ਕੀਰਤਨ ਰੂਪ ਹੋਏ ਮਸਤ ਤੇ ਕਿਸੇ ਅਗੰਮੀ ਲੈਅ ਵਿਚ ਬਾਣੀ ਗਾਈ ਜਾਂਦੇ ਤੇ ਸ਼ਬਦ ਅਲਾਪਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ, 'ਮਾਈ ਮੈ ਧਨੁ ਪਾਇਓ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ।'* ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁਰਤੀ ਉਸ ਉਚੇ ਹਰਿ ਨਾਮ ਵਿਚ ਗੜੂੰਦ ਸੀ। ਪਰ ਮੈਂ ਤਾਂ ਸਾਹਵੇਂ ਪਈ ਧਨ ਦੀ ਢੇਰੀ ਨੂੰ ਨਾਪ-ਤੋਲ ਰਹੀ ਸਾਂ : ਇਤਨੇ ਰੁਪਈਏ ? ਇੰਨੀ ਵਡੀ ਉਚੀ ਢੇਰੀ ਰੁਪਈਆਂ ਦੀ ? ਭੋਗ ਪੈਣ ਤੇ ਜਦੋਂ ਧਾਰਮਿਕ ਦੀਵਾਨ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਨੇ ਲੰਗਰ ਤੇ ਹੋਰ ਸੇਵਾਵਾਂ ਲਈ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਸੱਜਲ ਨੇਤਰ ਖੁਲ੍ਹੇ । ਤੇ ਹੱਥ ਜੋੜ ਗਲ ਵਿਚ ਜੋ ਹਮੇਸ਼ਾ ਉਹ ਪੱਲਾ ਰਖਦੇ ਸਨ, ਫੜ ਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ, 'ਇਹ ਮੇਰੇ ਵਾਜੇ ਸਾਹਵੇਂ ਪਿਆ ਧਨ-ਮਾਇਆ ਲੰਗਰ ਲਈ ਸੁਫਲਾ ਲਵੋ ਤਾਂ ਦਾਸ ਆਪਣੇ ਧੰਨ ਭਾਗ ਜਾਣੇਗਾ ।' ਮੇਰੀ ਪਹਿਲੀ ਹੈਰਾਨੀ ਨਾਲੋਂ ਇਹ ਕਿਤੇ ਵਧੀਕ ਸੋਚਣੀ ਸੀ । 'ਐਸੋ ਹੀਰਾ ... ਨਿਰਮਲ ਨਾਮ'† ਜੋ ਭਾਈ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੀਰਤਨੀਏ ਦੇ ਰੋਮ ਰੋਮ ਵਿਚ ਸਿੰਜਰ ਚੁਕਾ ਸੀ,ਉਹ ਕਿਉਂ ਵਡਾ ਤਿਆਗੀ ਨਾ ਹੋ ਸਕੇ । ਇਹ ਤੁਛ ਰੁਪਈਆਂ ਦੀ ਢੇਰੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਅਧਾਰ ਕਿਵੇਂ ਬਣ ਸਕਦੀ ਸੀ ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁਰਤ ਤਾਂ ਸਦਾ ਉਚੇ ਗਗਨਾਂ ਵਿਚ ਨਾਮ-ਮਖਮੂਰ ਹੋ ਹੋ ਹਲਕੀ ਫੂਲ ਖ਼ੁਸ਼ਬੂਆਂ ਖਿਲਾਰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ ।

---

* ਬਸੰਤੁ ਹਿੰਡੋਲ ਮ: ੯, ਪੰਨਾ ੧੧੮੬ † ਭੈਰਉ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੧੧੪੨

 www.AKJ.Org

ਤਉ ਕਿਉ ਮੁਰਗੀ ਮਾਰੇ ? (੨)

[ਵਲੋਂ—ਭਾਈ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤਲਵਾੜਾ]

(ਲੜੀ ਜੋੜਨ ਲਈ ਵੇਖੋ ਸੂਰਾ ਫ਼ਰਵਰੀ ੧੯੮੦)

ਉਤਰ ਦਲੀਲ ਨੰਬਰ ੨–

ਮਾਸ-ਅਹਾਰੀ ਵੀਰਾਂ ਵਲੋਂ ਦਲੀਲ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਿਖ ਧਰਮ ਵਿਚ ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਜਾਨਵਰਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ, ਭਾਵ ਕੁਹ ਕੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਮਾਸ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਹੈ, ਝਟਕਾ ਮਾਸ ਖਾਣਾ ਜਾਇਜ਼ ਹੈ।

ਇਸ ਦਲੀਲ ਦਾ ਨਿਰੀਖਣ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ 'ਕੁੱਠੇ ਅਤੇ 'ਝਟਕੇ' ਸੰਬੰਧੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਕਰ ਲੈਣੀ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹੋਵੇਗੀ।

ਕੁੱਠਾ :

ਅਭਾਖਿਆ ਕਾ 'ਕੁਠਾ' ਬਕਰਾ ਖਾਣਾ ॥
ਚਉਕੇ ਉਪਰਿ ਕਿਸੈ ਨ ਜਾਣਾ ॥ (੪੭੨)
ਤਿਸ ਦਾ 'ਕੁਠਾ' ਹੋਵੈ ਸੇਖੁ ॥
ਲੋਹੂ ਲਬੁ ਨਿਕਥਾ ਵੇਖੁ ॥ (੯੫੬)
ਪਾਪ ਕਰੇਦੜ ਸਰਪਰ ਮੁਠੇ ॥
ਅਜਰਾਈਲਿ ਫੜੇ ਫੜਿ 'ਕੁਠੇ' ॥ (੧੦੧੯)

ਕੁਠਾ=ਕੋਹਿਆ ਹੋਇਆ, ਅਥਵਾ ਬੇਰਹਿਮੀ ਨਾਲ ਮਾਰਿਆ ਹੋਇਆ। ਪਰ ਇਸ ਪਦ ਦੇ ਪ੍ਰਚਲਤ ਅਰਥ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, 'ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕਟਿਆ ਜੀਵ''।

ਝਟਕਾ :

'ਝਟਕਾ' ਪਦ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਕਿਧਰੇ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਇਸ ਦੇ ਪ੍ਰਚਲਤ ਅਰਥ ਹਨ, ''ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਕਹਿ ਕੇ ਸ਼ਸਤਰ ਦੇ ਇਕੋ ਵਾਰ ਨਾਲ ਜੀਵ ਦਾ ਸਿਰ ਵਢਣਾ''।

''ਕੁੱਠਾ'' ਸ਼ਬਦ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਆਕਰਣ ਅਨੁਸਾਰ ਕੁਹਣਾ ਧਾਤੂ ਤੋਂ ਬਣਿਆ 'ਕਿਰਿਆ-ਫੁਲ ਕਾਰ-ਦੰਤਕ' ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਅਰਥ ਹਨ'ਕੁਹਿਆ ਹੋਇਆ'। ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਅਜਿਹੇ ਹੋਰ ਸ਼ਬਦ ਪੁਸ਼ਟੀ ਵਜੋਂ ਹੇਠਾਂ ਦਿਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ :–

ਰੁਸਿਆ ਹੋਇਆ = ਰੁੱਠਾ
ਵਸਿਆ ਹੋਇਆ = ਵੁੱਠਾ
ਢਹਿਆ ਹੋਇਆ = ਢੱਠਾ
ਦੇਖਿਆ ਹੋਇਆ = ਡਿੱਠਾ
ਮੁਹਿਆ ਹੋਇਆ = ਮੁੱਠਾ

'ਕੁਠਾ' ਦੇ ਅਰਥ ਹਨ ''ਕੋਹਿਆ ਹੋਇਆ ਮਾਸ' ਅਤੇ ਖਾਲਸਾ ਰਹਿਤ ਵਿਚ ਕੁੱਠਾ ਖਾਣਾ ਵਰਜਿਤ ਹੈ। ਇਸ ਸੱਚਾਈ ਤੋਂ ਮੁਕਰਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਛੁਰੀ ਨਾਲ ਕੋਹੇ ਜਾਣ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹਰ ਹਥਿਆਰ ਨਾਲ ਕਟੇ ਜਾਣ, ਭਾਵ ਦੋਹਾਂ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਜਾਨਵਰਾਂ ਨੂੰ ਸਰੀਰਕ ਅਤੇ ਮਾਨਸਕ ਕਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਾਨਵਰ ਨੂੰ ਇਕੋ ਝਟਕੇ ਨਾਲ ਕਟਣ ਨਾਲੋਂ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਕਟਣ ਵਿਚ ਕਸ਼ਟ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਝਟਕੇ ਨਾਲ ਜਾਨਵਰ ਨੂੰ ਕਤਈ ਕਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਧੋਖਾ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਜਾਨਵਰ ਜਦੋਂ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਬੁੱਚੜ ਹੱਥੀਂ ਕੁਹੀਂਦੇ ਵੇਖਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਚੀਕਾਂ-ਪੁਕਾਰਾਂ ਸੁਣਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਤੇਜ਼ ਹਥਿਆਰ ਲਈ ਬੁੱਚੜ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਲ ਆਉਂਦਿਆਂ ਵੇਖਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਡਰ ਅਤੇ ਮਾਨਸਕ ਸਹਿਮ ਕਾਰਨ ਉਸ ਦੇ ਹਵਾਸ ਉੱਡ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਵਿਚਾਰਾ ਚੀਕ-ਚਿਹਾੜਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਝਟਕਈ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਨਿਕਲ ਨਿਕਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਮਾਨਸਕ ਅਤੇ ਸਰੀਰਕ ਕਸ਼ਟ ਸਿਖਰ

www.AKJ.Org

ਤੇ ਪੁਜ ਜਾਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਬੁੱਚੜ ਉਸ ਨੂੰ ਸ਼ਿਕੰਜੇ ਵਿਚ ਜਕੜ ਕੇ ਤੇਜ਼ ਹਥਿਆਰ ਦੇ ਵਾਰ ਨਾਲ ਉਸ ਦੀ ਗਰਦਨ ਧੜ ਤੋਂ ਵਖ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ।

ਅਜਬ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੀ ਤੋਤਕੜੀ (ਜੀਭ) ਦੇ ਸੁਆਦ ਲਈ ਲੋਭ-ਲਹਿਰ ਦੇ ਹਲਕਾਏ ਹੋਏ ਅਸੀਂ ਬੇਕਸੂਰ ਮਸੂਮ ਅਤੇ ਬੇਜ਼ਬਾਨ (ਬੇਜ਼ਬਾਨ ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਉਹ ਸਾਡੇ ਜ਼ੋਰ-ਜ਼ੁਲਮ ਵਿਰੁਧ ਦਾਦ-ਫ਼ਰਿਆਦ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ) ਜਾਨਵਰਾਂ ਉਤੇ ਜ਼ੁਲਮ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵੱਢਦੇ-ਟੁਕਦੇ ਹਾਂ, ਪਰ ਫਿਰ ਬੜੇ ਹੌਸਲੇ ਨਾਲ ਇਹ ਦਾਅਵਾ ਬੰਨ੍ਹਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜੀ, ਝਟਕੇ ਦੁਆਰਾ ਵਢਣ ਨਾਲ ਜਾਨਵਰ ਨੂੰ ਕਤੱਈ ਤਕਲੀਫ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਇਹ ਹੱਠ-ਧਰਮੀ ਮਨੁਖ ਸ਼ਾਇਦ ਇਸ ਲਈ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਉਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਕਚਹਿਰੀਆਂ ਮਨੁਖ ਨੇ ਆਪ ਬਣਾਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਮਨੁਖ ਜਾਤੀ ਦੀਆਂ ਬਣਾਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਕਚਹਿਰੀਆਂ ਵਿਚ ਭਾਵੇਂ ਮਨੁਖ ਵਲੋਂ ਜਾਨਵਰਾਂ ਉਤੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਜ਼ੋਰ-ਜ਼ੁਲਮ ਵਿਰੁਧ ਦਾਦ-ਫ਼ਰਿਆਦ ਦੀ ਕੋਈ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਸਰਬੱਤ ਜੀਵ-ਜੰਤੂਆਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸੱਚੀ ਕਚਹਿਰੀ ਵਿਚ ਹਰੇਕ ਦੀਨ-ਦੁਖੀ ਦੀ ਪੁਕਾਰ ਸੁਣ ਕੇ ਉਸ ਉਤੇ ਸੱਚਾ ਨਿਆਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਧਰਮ-ਨਿਆਂ ਦੀ ਮਾਰ ਤੋਂ ਕੋਈ ਜ਼ਾਲਮ ਬਚ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਵਡਾ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਛੋਟਾ—

ਧਰਮਰਾਇ ਨੋ ਹੁਕਮ ਹੈ
ਬਹਿ ਸਚਾ ਧਰਮੁ ਬੀਚਾਰਿ ॥
ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਦੁਸਟੁ ਆਤਮਾ
ਓਹੁ ਤੇਰੀ ਸਰਕਾਰ ॥ (੩੮)

ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਫਤਵਾ ਹਰੇਕ ਜ਼ਾਲਮ ਲਈ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੇ ਸਾਂਝਾ ਹੈ :—

ਕਬੀਰ ਜੋਰੁ ਕੀਆ ਸੋ ਜੁਲਮੁ ਹੈ
ਲੇਇ ਜਬਾਬੁ ਖੁਦਾਇ ॥
ਦਫਤਰਿ ਲੇਖਾ ਨੀਕਸੈ
ਮਾਰ ਮੁਹੈ ਮੁਹਿ ਖਾਇ ॥੨੦੦॥

ਕਬੀਰ ਜੀਅ ਜੋ ਮਾਰਹਿ ਜੋਰੁ ਕਰਿ
ਕਹਤੇ ਹਹਿ ਜੁ ਹਲਾਲੁ ॥
ਦਫਤਰੁ ਦਈ ਜਬ ਕਾਢਿ ਹੈ
ਹੋਇਗਾ ਕਉਨੁ ਹਵਾਲੁ ॥੧੯੯॥

[ਸਲੋਕ ਕਬੀਰ ਜੀ, ਪੰਨਾ ੧੩੭੫

ਸੀਹ ਪਜੂਤੀ ਬਕਰੀ ਮਰਦੀ ਹੋਈ ਹੜ ਹੜ ਹਸੀ ॥ ਸੀਹੁ ਪੁਛੈ ਵਿਸਮਾਦ ਹੋਇ ਇਤੁ ਅਉਸਰ ਕਿਤੁ ਰਹਸਿ ਰਹਸੀ ॥ ਬਿਨਉ ਕਰੇਦੀ ਬਕਰੀ ਪੁਤ੍ਰ ਅਸਾਡੇ ਕੀਚਨਿ ਖਸੀ ॥ ਅਕ ਧਤੂਰਾ ਖਾਧਿਆ ਕੁਹਿ ਕੁਹਿ ਖਲ ਉਖਲਿ ਵਿਣਸੀ ॥ **ਮਾਸੁ ਖਾਨ ਗਲ ਵਢਿ ਕੈ ਹਾਲੁ ਤਿਨਾੜਾ ਕਉਣ ਹੋਵਸੀ** ॥ ਗਰਬ ਗਰੀਬ ਦੇਹ ਖੇਹ ਖਾਜੁ ਅਖਾਜੁ ਅਕਾਜੁ ਕਰਸੀ। ਜਗਿ ਆਇਆ ਸਭ ਕੋਇ ਮਰਸੀ ॥੧੭॥

[ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ ੨੫

ਕੁਹਿ ਕਸਾਈ ਬਕਰੀ ਲਾਇ ਲੂਣ ਸੀਖ ਮਾਸ ਪਰੋਆ ॥ ਹਸਿ ਹਸਿ ਬੋਲੀ ਕੁਹੀਦੀ ਖਧੇ ਅਕ ਹਾਲੁ ਇਹ ਹੋਆ ॥ **ਮਾਸ ਖਾਨ ਗਲ ਛੁਰੀ ਦੇ ਹਾਲ ਤਿਨਾੜਾ ਕਉਣੁ ਅਲੋਆ** ॥ ਜੀਭੈ ਹੰਦਾ ਫੜਿਐ ਖਉ ਦੰਦਾਂ ਮੁਹ ਭੰਨਿ ਵਿਗੋਆ ॥ ਪਰਤਨ ਪਰਧਨ ਨਿੰਦਾ ਕਰਿ ਹੋਆ ਦੁਜੀਭਾ ਬਿਸੀਅਰੁ ਭੋਆ ॥ ਵਸਿ ਆਵੈ ਗੁਰੁ ਮੰਤੁ ਸੁਣਿ ਨਿਗੁਰਾ ਮਨਮੁਖ ਸੁਣੈ ਨ ਸੋਆ ॥ ਵੇਖਿ ਨ ਚਲੈ ਅਗੈ ਟੋਆ ।੨੧।

[ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ ੩੭

ਜੀਭ ਦੇ ਸੁਆਦ ਲਈ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਸੰਘਾਰ ਕਰਨੋਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ ਤੇ ਵਰਜਦੀ ਹੈ। ਸੰਘਾਰ ਲਈ ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਤਰੀਕਾ ਵਰਤਿਆ ਜਾਵੇ; 'ਝਟਕਾ' ਜਾਂ 'ਹਲਾਲ', ਹਤਿਆ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਹਰ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਕਾਇਮ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਸਧਾਰਨ ਮਨੁਖ ਬੇ-ਸਮਝੀ ਅਤੇ ਅਗਿਆਨਤਾ ਵਿਚ ਮਾਸ ਖਾਣ ਦੀ ਗਲਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਕੁਝ ਹੋਰ ਗਲ ਹੈ। ਹੈਰਾਨੀ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸੂਝ ਸਮਝ ਵਾਲੇ ਬੰਦੇ ਜੀਭ ਦੇ ਚਸਕੇ-ਅਧੀਨ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਮਾਸ ਖਾਣ ਦਾ

www.AKJ.Org

ਕੁਕਰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਫਿਰ ਇਸ ਕੁਕਰਮ ਨੂੰ ਸ਼ੁਭ ਕਰਮ ਸਿਧ ਕਰਨ ਲਈ ਢੁੱਚਰਾਂ ਘੜਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੀ ! ਇਸ ਜਾਨਵਰ ਦੀ ਰੱਬ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਬਲੀ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਦੀ ਜੂਨ ਕਟੀ ਗਈ ਹੈ । ਅਜਿਹੇ ਬੰਦਿਆਂ ਲਈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸੁਆਰਥੀ ਲੋਕ ਲੋਭ-ਲਹਿਰ ਵਿਚ ਅੰਨ੍ਹੇ ਹੋਏ ਹੋਏ ਕੇਵਲ ਜ਼ਬਾਨ ਦੇ ਚਸਕੇ ਦਾ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਗੋਗੜ ਵਧਾਣ ਦਾ ਹੀ ਖਿਆਲ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਵਿਚਾਰੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੇ ਕਸ਼ਟ ਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਤਾ ਖਿਆਲ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ । ਸੰਸਾਰ ਉਤੇ ਸੁਅਦਲੇ ਅਤੇ ਤਾਕਤਵਰ ਪਦਾਰਥ ਬੇਅੰਤ ਹਨ, ਜੋ ਧਰਤੀ ਦੇ ਸਰਦਾਰ ਮਨੁਖ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹਨ । ਫਿਰ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੀ ਸੰਘੀ ਘੁਟਣ ਦਾ ਅਨਰਥ ਕਰ ਕੇ ਮਨੁਖ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂ ਝੱਖ ਮਾਰਦਾ ਹੈ ? ਯਥਾ ਗੁਰਵਾਕ—

ਰੋਜਾ ਧਰੈ ਮਨਾਵੈ ਅਲਹੁ
ਸੁਆਦਤਿ ਜੀਅ ਸੰਘਾਰੈ ॥
ਆਪਾ ਦੇਖਿ ਅਵਰ ਨਹੀ ਦੇਖੈ
ਕਾਹੇ ਕਉ ਝਖ ਮਾਰੈ ॥ (੪੮੩)

ਅਫ਼ਸੋਸ ਤਾਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਾਸ-ਅਹਾਰੀ ਚਲਾਕ ਬੰਦਿਆਂ ਨੇ ਖ਼ਾਸ ਵਿਧੀ ਅਨੁਸਾਰ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਮਾਸ ਦੇ ਖਾਣ ਨੂੰ ਧਰਮ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਜਿਹੀ ਪਰਪੰਚ-ਲੀਲ੍ਹਾ ਰਚਣ ਵਾਲੇ ਪਰਪੰਚੀ ਮਨੁਖਾਂ ਦਾ ਬਣਾ ਕੇ ਪਾਜ ਉਘੇੜਦੀ ਹੈ—

ਜੀਅ ਬਧਹੁ ਸੁ ਧਰਮੁ ਕਰਿ ਥਾਪਹੁ
ਅਧਰਮੁ ਕਹਹੁ ਕਤ ਭਾਈ ॥
ਆਪਸ ਕਉ ਮੁਨਿਵਰ ਕਰਿ ਥਾਪਹੁ
ਕਾ ਕਉ ਕਹਹੁ ਕਸਾਈ ॥ (੧੧੦੩)

ਹੋਰ ਤਾਂ ਕੋਈ ਮੁਕਰ ਜਾਏ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਕੇ ਨਾਮ-ਲੇਵਾ ਸਿਖ, ਇਸ ਫੁਰਮਾਨ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ? ਅਰਥ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹਨ :—

ਹੇ ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਿਖੋ ! ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਦੇ ਹੋ ਤੇ ਇਸ (ਕੁਕਰਮ ਨੂੰ (ਰਹਿਤ) ਕਰ ਕੇ ਮੰਨਦੇ ਤੇ ਪਰਚਾਰਦੇ ਹੋ, ਤਾਂ ਅਧਰਮ (ਕੁਰਹਿਤ) ਕਿਹੜੀ ਬਲਾ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ?

ਜੇ (ਜੀਵਾਂ ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਜ਼ੁਲਮ ਕਰ ਕੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ, ਮਾਸ ਵਰਗਾ ਨਿੰਦਤ ਪਦਾਰਥ ਖਾ ਕੇ ਫਿਰ ਵੀ) ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਪੁਰਸ਼ (ਸੰਤ ਖਾਲਸਾ) ਸਮਝਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਫਿਰ ਕਸਾਈ ਕੌਣ ਹੋਇਆ ?

ਝਟਕਈ, ਕਸਾਈ ਅਤੇ ਬੁੱਚੜ ਇਕੋ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਪਰਤੀਕ ਸ਼ਬਦ ਹਨ, ਜੋ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਕਟਣ-ਵਢਣ ਦੀ ਕਿਰਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਕਿਸੇ ਮਤ ਦਾ ਹੋਵੇ । ਇਹ ਕੋਈ ਆਦਰ-ਨੀਯ ਸ਼ਬਦ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਜਾਨਵਰਾਂ ਨੂੰ ਕੱਟਣ ਵਾਲੇ, ਅਥਵਾ ਛਕਣ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਇਸ ਘਿਰਣਤ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ ।

ਕਿੰਨਾ ਅਨ੍ਹੇਰ ਹੈ ਜਿਸ ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਸਿਰਜਨਾ ਜ਼ੋਰ-ਜ਼ੁਲਮ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਖ਼ਾਲਸਾ ਜੀਵਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਆਪ ਜ਼ਾਲਮ ਬਣ ਬੈਠੇ ! ਧੱਕਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਵਿਅਕਤੀ ਆਪਣੀ ਵਧੀਕੀ ਕਦੀ ਮੰਨਿਆਂ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ? ਬਿਲ-ਕੁਲ ਨਹੀਂ । ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਮੰਨਿਆ ਪ੍ਰਮੰਨਿਆ ਜ਼ਾਲਮ ਸੀ, ਪਰ ਉਹ ਇਸਲਾਮ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦਾ ਬੁਰਕਾ ਪਾ ਕੇ ਸਦਾ ਹੀ ਆਪਣੇ ਜ਼ੁਲਮ ਨੂੰ ਲੁਕਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ । ਚਲਾਕ ਬੰਦੇ ਆਪ-ਣੀਆਂ ਕਮਜ਼ੋਰੀਆਂ ਲੁਕਾਉਣ ਲਈ ਸਦਾ ਧਰਮ ਦੀ ਆੜ ਲੈਂਦੇ ਹਨ । ਇਸ ਆੜ ਲੈਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਕਿਸੇ ਦੇ ਕੁਕਰਮ ਤਾਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਦੇਰ ਤਕ ਲੁਕੇ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦੇ, ਧਰਮ ਦੀ ਆੜ ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕੁਕਰਮਾਂ ਕਾਰਨ ਧਰਮ ਜ਼ਰੂਰ ਬਦਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਜੀਵ-ਹਤਿਆ ਨੂੰ ਧਰਮ ਦਾ ਅੰਗ ਦਸ ਕੇ, ਭਾਵ ਖ਼ਾਲਸਾ, ਰਹਿਤ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਦਸ ਕੇ ਮਾਸ ਦੇ ਚਸਕੋਰੇ ਭਰਾ ਸਿਖ ਧਰਮ ਨੂੰ ਬਦਨਾਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ।

ਦਇਆ ਦੈਵੀ-ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਸਿਰਮੌਰ ਹੈ । ਇਸ

www.AKJ.Org

ਨੂੰ ਧਰਮ ਦਾ ਮੁੱਢ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਦਇਆਵਾਨ ਮਨੁਖ ਦੀ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਅਤੇ ਮਿਠੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜਿਆਂ ਨਾਲ ਵਤੀਰਾ ਸਖਾਵਾਂ ਤੇ ਸੁਖਦਾਈ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਨਿਰਦਈ ਪੁਰਸ਼ ਖਰ੍ਹਵਾ ਅਤੇ ਕੁਰੱਖਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਦੂਜਿਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਵਰਤੋਂ-ਵਿਹਾਰ ਚੁਭਵਾਂ ਤੇ ਦੁਖਦਾਈ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਦਇਆ ਦੀ ਬੜੀ ਮਹੱਤਤਾ ਅਤੇ ਸਲਾਹੁਤਾ ਹੈ—

ਧੌਲੁ ਧਰਮੁ ਦਇਆ ਕਾ ਪੂਤੁ ॥

[ਜਪੁਜੀ ਪੰਨਾ ੧੬

ਅਰਥ—'ਧਰਮ' ਜਿਸ ਨੇ ਧਰਤੀ ਥੰਮ੍ਹੀ ਹੋਈ ਹੈ; ਦਇਆ ਦਾ ਪੁਤਰ ਹੈ।

ਅਠਸਠਿ ਤੀਰਥ ਸਗਲ ਪੁੰਨ
ਜੀਅ ਦਇਆ ਪਰਵਾਨ ॥

[ਬਾਰਹਮਾਹ ਮਾਝ ਮ: ੫, ਪੰ: ੧੩੬

ਅਰਥ—ਜੀਵਾਂ ਉਪਰ ਦਇਆ ਕਰਨੀ ਮਾਨੋਂ ਅਠਾਹਠ ਤੀਰਥਾਂ 'ਤੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਤੁਲ ਹੈ, ਜੀਅ-ਦਇਆ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਮਨੁਖ ਕਬੂਲ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਮਨਿ ਸੰਤੋਖੁ ਸਰਬ ਜੀਅ ਦਇਆ ॥
ਇਨ ਬਿਧਿ ਬਰਤੁ ਸੰਪੂਰਨ ਭਇਆ ॥ [੨੯੯

ਅਰਥ—ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਸਤ, ਸੰਤੋਖ ਅਤੇ ਦਇਆ ਧਾਰਨ ਕਰਨੀ ਹੀ ਸੱਚਾ ਤੇ ਸਰੇਸ਼ਟ ਵਰਤ ਹੈ।

ਦਯਾਲੰ ਸਰਬਤ੍ਰ ਜੀਆ ਪੰਚ ਦੋਖ ਬਿਵਰਜਿਤਹ ॥
॥੪੦॥ [ਸਹਸਕ੍ਰਿਤੀ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੧੩੫੭

ਅਰਥ—ਸਤ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਲਛਣਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸਰੇਸ਼ਟ ਲਛਣ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਾਰਿਆਂ ਜੀਵਾਂ ਲਈ ਦਇਆ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਪੰਜ ਦੋਖ (ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ ਲੋਭ ਮੋਹ ਅਹੰਕਾਰ ਨੂੰ) ਸਦਾ ਵਰਜੀ ਰਖਦੇ ਹਨ।

ਇਸੇ ਲਈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੈ :—

ਖਸਮੁ ਪਛਾਨਿ ਤਰਸ ਕਰਿ ਜੀਅ ਮਹਿ
ਮਾਰਿ ਮਣੀ ਕਰਿ ਫੀਕੀ ॥ (੪੮੦)

ਅਰਥ—ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਵਿਚ ਖਸਮ ਵੱਸਦਾ ਜਾਣ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਉਤੇ ਤਰਸ ਕਰ ਅਤੇ ਖੁਦਗਰਜ਼ੀ ਅਤੇ ਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਬੇਸੁਆਦਾ ਸਮਝ (ਕੇ ਤਿਆਗ ਦੇਹ)।

ਉਪਰੋਕਤ ਗੁਰ-ਪ੍ਰਮਾਣਾਂ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ 'ਜੀਅ-ਦਇਆ' ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਣਿਤ, ਪ੍ਰਮੁਖ ਤੇ ਮੁਢਲਾ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ। ਫਿਰ ਸਵਾਲ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਮਾਸ-ਅਹਾਰੀ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਮੰਨਣ ਤੇ ਅਪਣਾਉਣ ਤੋਂ ਛੋਟ ਮਿਲੀ ਹੋਈ ਹੈ? ਜੇ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿਥੇ? ਪਰ ਜੇ ਜੀਅ-ਦਇਆ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਸਭ ਉਤੇ ਲਾਗੂ ਹੈ ਤਾਂ ਕੀ ਜ਼ੋਰ-ਜ਼ੁਲਮ ਵਰਤ ਕੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਮਾਸ ਖਾਣ ਨਾਲ, ਇਸ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ?

ਨਿਰਸੰਦੇਹ "ਜੀਅ-ਦਇਆ" ਅਤੇ "ਜੀਵ-ਹਤਿਆ" ਸਵੈ ਵਿਰੋਧੀ ਵਿਚਾਰ-ਧਾਰਾ ਹਨ। ਪਹਿਲੀ ਵਿਚਾਰ-ਧਾਰਾ ਦੀ ਸਿਖ ਧਰਮ ਅੰਦਰ ਸ਼ਲਾਘਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜੀ ਦੀ ਨਿਖੇਧੀ।

ਫਿਰ ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਿਖ ਜੀਵ-ਹਤਿਆ ਕਮਾ ਕੇ ਕਿਉਂ ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਰਹੁ-ਰੀਤੀ ਨੂੰ ਭੰਗ ਕਰਦੇ ਹਨ?

ਕੁਦਰਤੀ ਸਵਾਲ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਜੀਅ-ਦਇਆ ਦਾ ਘੇਰਾ ਕੇਵਲ ਮਨੁਖ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਉਤੇ ਦਇਆ ਕਰਨ ਤਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਹੈ? ਕੀ ਬਾਕੀ ਜੀਵ-ਜੰਤੂਆਂ ਵਿਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਜੋਤਿ ਨਹੀਂ? ਕੀ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚ ਦੁਖ-ਸੁਖ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨ ਦੇ ਜਜ਼ਬੇ ਨਹੀਂ?

ਇਸ ਸਚਾਈ ਤੋਂ ਮੁਕਰਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਬਾਕੀ ਦੇ ਜੀਵ-ਜੰਤੂ ਵੀ ਮਨੁਖ ਵਾਂਗ ਪੰਜ ਤੱਤਾਂ ਦੇ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਅੰਦਰ ਵੀ ਦੁਖ ਵਿਚ ਗ਼ਮੀ ਅਤੇ ਸੁਖ ਵਿਚ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਦੇ ਜਜ਼ਬੇ ਮਨੁਖ ਵਾਂਗ ਹੀ ਉਤਪੰਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਪਸ਼ੂ-ਪੰਛੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਮਨੁਖ ਵਾਂਗੂੰ ਹੀ ਪਿਆਰੀ ਹੈ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਆਪਣੇ ਬਾਲ-ਬੱਚੇ ਓਵੇਂ ਹੀ ਪਿਆਰੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਸਾਨੂੰ। ਫਿਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਮੰਨਣ ਵਾਲਾ ਗੁਰਸਿਖ, ਜੀਭ ਦੇ ਸੁਆਦ ਲਈ ਕਿਉਂ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਜਾਨ ਤੇ ਖੇਡਦਾ ਅਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ 'ਜੀਅ-ਦਇਆ' ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ?

ਗੁਰਬਾਣੀ "ਦਯਾਲੰ ਸਰਬਤ੍ਰ ਜੀਆ" ਦਾ ਪਾਵਨ ਉਪਦੇਸ਼ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ

www.AKJ.Org

ਸਾਰਿਆਂ ਜੀਵਾਂ ਵਿਚ, ਰਮਈਏ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਜੋਤਿ ਜਲਵਾ-ਗਰ ਹੈ।

ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸਰਬ-ਨਿਵਾਸੀ ਹੋਣ ਦੀ ਸੱਚਾਈ ਬੇਦ ਅਤੇ ਕਤੇਬ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਅਨੁਆਈਆ ਪ੍ਰਤੀ ਉਜਾਗਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਖੁਦਗਰਜ਼ੀ ਅਤੇ ਚਸਕੇ ਅਧੀਨ ਅੰਨ੍ਹਾ ਹੋਇਆ ਮਨੁਖ ਧਰਮ-ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪਰਚਾਰੇ ਗਏ 'ਘਟਿ ਘਟਿ ਵਾਸੀ ਸਰਬ ਨਿਵਾਸੀ''* ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਅੱਖੋਂ ਓਹਲੇ ਕਰ ਕੇ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਖੂਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਧਾਰਮਕ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦਾ ਕੀ ਦੋਸ਼! ਇਹ ਮੋਮੋ-ਠਗਣਾ ਮੋਮਨ ਮਨੁਖ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਸੰਘਾਰਨ ਦੀ ਝੱਖ ਤਾਂ ਮਾਰਦਾ ਹੈ ਆਪਣੇ ਚਸਕੇ ਲਈ, ਜਾਂ ਵਿਸ਼ੇ ਭੋਗਾਂ ਵਿਚ ਖੀਣ ਹੋਈ ਸਰੀਰਕ ਸਤਿਆ ਨੂੰ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਸਤਿਆ ਲੁਟ ਕੇ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਹਿਤ, ਪਰ ਆਪਣੀ ਮੰਦ-ਕਰਣੀ ਨੂੰ 'ਹਲਾਲ' ਦੇ ਪੜਦੇ ਥਲੇ ਲੁਕਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਜਿਹੇ ਪਰਪੰਚੀ ਮਨੁਖ ਦਾ ਪਾਜ ਖੂਬ ਉਘੇੜਦੀ ਹੈ :-

ਬੇਦ ਕਤੇਬ ਕਹਹੁ ਮਤ ਝੂਠੇ
ਝੂਠਾ ਜੋ ਨ ਬਿਚਾਰੈ ॥
ਜਉ ਸਭ ਮਹਿ ਏਕੁ ਖੁਦਾਇ ਕਹਤ ਹਉ
ਤਉ ਕਿਉ ਮੁਰਗੀ ਮਾਰੈ ॥੧॥
ਮੁਲਾਂ ਕਹਹੁ ਨਿਆਉ ਖੁਦਾਇ ॥
ਤੇਰੇ ਮਨ ਕਾ ਭਰਮੁ ਨ ਜਾਈ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥
ਪਕਰਿ ਜੀਉ ਆਨਿਆ ਦੇਹ ਬਿਨਾਸੀ
ਮਾਟੀ ਕਉ ਬਿਸਮਿਲਿ ਕੀਆ ॥
ਜੋਤਿ ਸਰੂਪ ਅਨਾਹਤਿ ਲਾਗੀ
ਕਹੁ ਹਲਾਲੁ ਕਿਆ ਕੀਆ ॥੨॥
ਕਿਆ ਉਜੂ ਪਾਕੁ ਕੀਆ ਮੁਹੁ ਧੋਇਆ
ਕਿਆ ਮਸੀਤਿ ਸਿਰੁ ਲਾਇਆ ॥
ਜਉ ਦਿਲ ਮਹਿ ਕਪਟੁ ਨਿਵਾਜ ਗੁਜਾਰਹੁ
ਕਿਆ ਹਜ ਕਾਬੇ ਜਾਇਆ ॥੩॥
ਤੂੰ ਨਾਪਾਕੁ ਪਾਕੁ ਨਹੀ ਸੂਝਿਆ
ਤਿਸ ਕਾ ਮਰਮੁ ਨ ਜਾਨਿਆ ॥
ਕਹਿ ਕਬੀਰ ਭਿਸਤਿ ਤੇ ਚੂਕਾ
ਦੋਜਕ ਸਿਉ ਮਨੁ ਮਾਨਿਆ ॥੪॥੪॥

[ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਕਬੀਰ ਜੀ, ਪੰ: ੧੩੫੦

ਉਪਰੋਕਤ ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ, ਮਾਸ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਪ੍ਰਤੀ ਸਿਧਾ ਸੁਆਲ ਹੈ -

(ੳ) ਜੇ ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਖੁਦਾ ਦੀ ਹਸਤੀ ਮੰਨਦਾ ਹੈਂ ਤਾਂ ਫਿਰ ਮੁਰਗੀ ਅਥਵਾ ਹੋਰ ਜੀਵ ਕਿਉਂ ਮਾਰਦਾ ਹੈਂ?

(ਅ) ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਸੰਘਾਰ ਕੇ ਤੂੰ ਹਲਾਲ ਕਿਹੜੀ ਚੀਜ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ?

(ੲ) ਜਦ ਤੇਰੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਕਪਟ ਹੈ (ਚਸਕੇ-ਅਧੀਨ ਮਾਸ ਖਾ ਕੇ ਫਿਰ ਆਪਣੀ ਮੰਦ ਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਧਰਮ ਦੀ ਆੜ ਵਿਚ ਲੁਕਾਉਣ ਦਾ) ਤਾਂ ਫਿਰ ਨਮਾਜ਼ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਕੀ ਲਾਭ?

ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੁਆਲਾਂ ਦਾ ਮਾਸ ਖਾਣ ਵਾਲਿਆਂ ਪਾਸ ਕੀ ਉਤਰ ਹੈ? ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਫਿਰ ਅਜਿਹੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਗਿਆਨਹੀਣ ਹਾਲਤ ਤੇ ਤਰਸ ਖਾ ਕੇ ਸਮਝਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਹੇ ਅਸ਼ਰਫੁਲ ਮਖ਼ਲੂਕਾਤ (ਧਰਤੀ ਦੇ ਸਰਦਾਰ) ਬੰਦੇ! ਆਪਣੇ ਉਚੇ ਸੁਚੇ ਜੀਵਨ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਤੋਂ ਖੁੰਝ ਕੇ ਤੂੰ ਲੁਟ-ਘਸੁਟ ਤੇ ਜ਼ੋਰ-ਜ਼ੁਲਮ ਦਾ ਗ਼ਲਤ ਰਾਹ ਅਪਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਭਲਿਆ ਲੋਕਾ! ਪਵਿ-ਤਰਤਾ ਦੇ ਸੋਮੇ ਆਪਣੇ ਕਰਤੇ ਪੁਰਖ ਨਾਲ ਤੂੰ ਸਾਂਝ ਨਹੀਂ ਪਾਈ, ਸਗੋਂ ਮਲੇਛਾਂ ਵਾਲੇ ਕਰਮ ਇਖ਼ਤਿਆਰ ਕਰ ਕੇ ਤੂੰ ਮਲੇਛ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈਂ ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਹਿਸ਼ਤ ਨੂੰ ਛਡ ਕੇ ਤੂੰ ਦੋਜ਼ਕ ਦਾ ਰਾਹ ਅਪਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਕਿਉਂ? ਮਾਸ ਦੇ ਚਸਕੋਰੇ ਵੀਰਾਂ ਵਲੋਂ ਝਟਕੇ ਅਤੇ ਕੁਠੇ (ਹਲਾਲ) ਸੰਬੰਧੀ ਘੜਿਆ ਢਕੋਂਸਲਾ ਵੀ ਅਜੀਬ ਹੈ। ਇਕੋ ਜਾਨਵਰ ਜੇ ''ਕਲਮਾ'' ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਮਾਰਿਆ ਜਾਏ ਤਾਂ ਹਲਾਲ (ਕੁੱਠਾ) ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਜੇ ''ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ'' ਬੋਲ ਕੇ ਮਾਰਿਆ ਜਾਏ ਤਾਂ ਝਟਕਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਜੀਬ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਓਹੋ

---

* ਸੂਹੀ ਛੰਤ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੭੮੪

www.AKJ.Org

ਮਾਸ ਜੋ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਲਈ ਹਲਾਲ ਅਥਵਾ ਖਾਣ ਯੋਗ ਹੈ ਉਹ ਸਿਖਾਂ ਲਈ ਕੁਠਾ ਅਥਵਾ ਅਖਾਧ ਹੈ,ਅਤੇ ਜੋ ਸਿਖਾਂ ਲਈ ਝਟਕਾ ਅਥਵਾ ਖਾਣ ਯੋਗ ਹੈ ਉਹ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਲਈ ਹਰਾਮ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਨਿੰਦਤ ਵਸਤ ਮਾਸ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਸਿਖ ਲਈ 'ਕਲਮਾ' ਨਿੰਦਤ ਹੈ ਅਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਲਈ 'ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ'।

ਪਰ ਜੇ 'ਕਲਮਾ' ਅਤੇ 'ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ' ਦੋਵੇਂ ਵਖਰੀ ਵਖਰੀ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਰੱਬੀ ਕਲਾਮ ਹਨ ਤਾਂ ਕਿਉਂ ਇਕ ਧਿਰ ਕਲਮੇ ਤੋਂ ਨਫ਼ਰਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਦੂਜੀ 'ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ' ਤੋਂ ? ਅਸਲ ਵਿਚ ਨਾ ਤਾਂ ਕਲਮਾ ਘਿਰਣਤ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ। ਜੇ ਕੁਝ ਘਿਰਣਤ ਅਤੇ ਨਿੰਦਤ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਹੈ ਮਾਸ-ਖੋਰੇ ਭਰਾਵਾਂ ਦੀ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਸੰਘਾਰ ਦੀ ਕਿਰਿਆ; ਜਿਸ ਦੇ ਪਿਛੇ ਜੀਭ ਦੇ ਸੁਆਦ ਲਈ ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਖ਼ੂਨ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਦੀ ਤੇ ਸੁਆਰਥੀ ਭਾਵਨਾ ਲੁਕੀ ਹੋਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਅੰਦਰਲੀ ਮੰਦੀ ਭਾਵਨਾ ਅਤੇ ਮੰਦੀ ਭਾਵਨਾ ਅਧੀਨ ਕੀਤੇ ਮੰਦੇ ਕਰਮ, ਬਾਹਰੋਂ ਮੂੰਹ ਤੋਂ 'ਕਲਮਾ' ਪੜ੍ਹਨ ਜਾਂ 'ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ' ਉਚਾਰੇ ਜਾਣ ਨਾਲ ਕਿਵੇਂ ਸ਼ੁਧ ਮੰਨੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ? ਲੇਖਾ ਤਾਂ ਅੰਦਰਲੀ ਭਾਵਨਾ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਲਿਖਿਆ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਨੀ ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਹੈ :—

ਹਰਿ ਹਰਿ ਕਰਹਿ ਨਿਤ ਕਪਟੁ ਕਮਾਵਹਿ
ਹਿਰਦਾ ਸੁਧੁ ਨ ਹੋਈ ॥

[ਸੂਹੀ ਮ: ੪, ਪੰਨਾ ੭੩੨

ਬੇਦੁ ਪੜੈ ਮੁਖਿ ਮੀਠੀ ਬਾਣੀ ॥
ਜੀਆਂ ਕੁਹਤ ਨ ਸੰਗੈ ਪਰਾਣੀ ॥੩॥੧੦੭॥

[ਗਉੜੀ ਮ: ੫ ਪੰਨਾ ੨੦੧

ਨਿਜੀ ਸੁਆਰਥ ਲਈ ਦੂਜਿਆਂ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਖ਼ੂਨ ਡੋਲ੍ਹਣਾ ਮੰਦਾ ਕਰਮ ਹੈ ਅਤੇ ਵਿਕਾਰ ਹੈ। ਵਿਕਾਰੀ ਚਿਤ ਨਿਰਮਲ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਫਿਰ ਚਿਤ ਨਿਰਮਲ ਹੋਏ ਬਗੈਰ ਨਾਮ ਕਿਵੇਂ ਜਪਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਤਦੇ ਹੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਹੈ :—

ਨਾਨਕ ਨਾਉ ਖੁਦਾਇ ਕਾ,
ਦਿਲਿ ਹਛੈ ਮੁਖਿ ਲੇਹੁ ॥
ਅਵਰਿ ਦਿਵਾਜੇ ਦੁਨੀ ਕੇ
ਝੂਠੇ ਅਮਲ ਕਰੇਹੁ ॥੧॥

[ਸਲੋਕੁ ਮ: ੧, ਪੰਨਾ ੧੪੦

ਜਪ ਤਪ ਸੰਜਮ ਆਦਿ ਕਰਮ ਧਰਮ ਚਿਤ ਨੂੰ ਨਿਰਮਲ ਕਰਨ ਦੇ ਉਪਰਾਲੇ ਵਜੋਂ ਹੀ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਜੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕਪਟ ਟਿਕਿਆ ਰਵ੍ਹੇ ਅਤੇ ਇਸ ਕਪਟ ਦੇ ਅਧੀਨ ਮਨੁਖ ਮੰਦੇ ਕਰਮਾਂ ਵਿਚ ਪਰਵਿਰਤ ਰਵ੍ਹੇ ਤਾਂ ਫਿਰ ਉਸ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਕਰਮ ਤਾਂ ਇਕ ਦਿਖਾਵਾ, ਫ਼ਰੇਬ ਅਤੇ ਪਰਪੰਚ ਬਣ ਕੇ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਮਨੁਖ ਦੀ ਦਸ਼ਾ ਹਾਸੋਹੀਣੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਕਬੀਰ ਜੀ ਬੜਾ ਕਰੜਾ ਕਟਾਖ ਕਰਦੇ ਹਨ—

ਜਉ ਦਿਲ ਮਹਿ ਕਪਟੁ ਨਿਵਾਜ ਗੁਜਾਰਹੁ
ਕਿਆ ਹਜ ਕਾਬੈ ਜਾਇਆ ॥੩॥ (੧੩੫੦)

ਤਾਂ ਹੀ ਗੁਰ-ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ ਕਿ :—

ਅੰਤਰਿ ਕਪਟੁ ਚੁਕਾਵਹੁ ਮੇਰੇ ਗੁਰਸਿਖਹੁ
ਨਿਹਕਪਟ ਕਮਾਵਹੁ ਹਰਿ ਕੀ ਹਰਿ ਘਾਲ ॥[੯੭੮

ਦੂਜਿਆਂ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਖ਼ੂਨ ਡੋਲ੍ਹਣਾ ਘੋਰ ਪਾਪ ਹੈ। ਇਸ ਘੋਰ ਪਾਪ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਮਨ ਨਿਰਮਲ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ—

ਜੇ ਰਤੁ ਲਗੈ ਕਪੜੈ ਜਾਮਾ ਹੋਇ ਪਲੀਤੁ ॥
ਜੋ ਰਤੁ ਪੀਵਹਿ ਮਾਣਸਾ
ਤਿਨ ਕਿਉ ਨਿਰਮਲੁ ਚੀਤੁ ॥(੧੪੦)

ਅਰਥ—ਜੇ ਖ਼ੂਨ ਦਾ ਦਾਗ ਮਨੁਖੀ ਪੁਸ਼ਾਕ ਨਾਲ ਲਗ ਜਾਏ ਤਾਂ ਪੁਸ਼ਾਕ ਅਪਵਿਤਰ ਸਮਝੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਤਾਂ ਫਿਰ ਜਿਹੜੇ ਮਨੁਖ (ਜਾਨਵਰਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਾਸ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ) ਰਤ ਪੀਂਦੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਹਿਰਦਾ ਕਿਵੇਂ ਪਵਿਤਰ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ।]

ਅਰਥ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਤੁਕ ਦਾ ਅਨਵੈ ਹੈ—"ਜੋ ਮਾਣਸਾ ਰਤੁ ਪੀਵਹਿ" ਅਤੇ ਸ਼ਬਦ 'ਮਾਣਸਾ' ਦੇ ਉਚਾਰਨ ਵਿਚ ਇਸਦੇ ਅੰਤਲੇ ਕੰਨੇ ਦਾ ਬਿੰਦੇ ਸਹਿਤ ਉਚਾਰਨ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਪਰ

[ਬਾਕੀ ਦੇਖੋ ਸਫ਼ਾ ੨੮ ਦੇ ਹੇਠ

www.AKJ.Org

"ਗੁਰਸਿਖਾਂ ਗੁਰਸਿਖ ਸੇਵ ਕਮਾਵਣੀ"

[ਵਲੋਂ—ਗਿਆਨੀ ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਿਤਰ, ਮਾਲਬ ਗੁੜਗਾਉਂ]

ਦੁਨੀਆ ਭਰ ਦੇ ਮਜ਼ਹਬਾਂ ਦੀਆਂ ਧਰਮ-ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਮਾਤਰ ਨੂੰ ਹਰੇਕ ਜੀਵ ਜੰਤੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਗੁਰਮਤਿ-ਸਿਧਾਂਤ ਅਨੁਸਾਰ ਵੀ ਜੀਵਨ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਦੇ ਉਚੇ ਮਹਿਲ ਤਕ ਪੁਜਣ ਲਈ ਪਹਿਲੀ ਪੌੜੀ 'ਸੇਵਾ' ਹੀ ਹੈ। ਸੇਵਾ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਸਫਲ ਹੋ ਕੇ ਪਰਵਾਨਗੀ ਦੇ ਸਿਖਰ ਤੇ ਪੁਜਦਾ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਹੈ :—

ਵਿਚਿ ਦੁਨੀਆ ਸੇਵ ਕਮਾਈਐ ॥
ਤਾ ਦਰਗਹ ਬੈਸਣੁ ਪਾਈਐ ॥
[ਸਿਰੀ ਰਾਗੁ, ਪੰਨਾ ੨੬

ਜਿਵੇਂ ਭਾਂਡੇ ਨੂੰ ਮਾਂਜਣ ਧੋਣ ਕਰ ਕੇ ਲਗੀ ਹੋਈ ਕਾਲਖ ਮੈਲ ਦੂਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਿਵੇਂ ਸੇਵਾ ਦੁਆਰਾ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਤਹਕਰਨ ਵਿਚੋਂ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਹਉਮੈ ਆਦਿ ਦੀ ਮੈਲ ਉਤਰਦੀ ਹੈ। ਮਨ ਵਿਚ ਨਿਮ੍ਰਤਾ ਦਾ ਵਾਸਾ ਹੋ ਕੇ ਮਾਨਸਕ ਅਵਸਥਾ ਉਚੇਰੀ ਹੋਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ

(ਸਫਾ ੨੭ ਦੀ ਬਾਕੀ)

ਮਾਸ-ਅਹਾਰ ਦੇ ਪੱਖੀ ਸਜਣ "ਮਾਣਸਾ" ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅੰਤਲੇ ਕੰਨੇ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਬਿੰਦੇ ਸਹਿਤ ਉਠਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅਰਥ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਹੜੇ (ਵਿਅਕਤੀ) ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀ ਰਤ ਪੀਂਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਮਨੁਖਾਂ ਤੇ ਜ਼ੁਲਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਖਿਚ-ਧੂਹ ਦੇ ਅਰਥ ਹਨ ਅਤੇ ਬੇਪਰਜੇ ਹਨ। ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ, ਕੋਈ ਵਿੰਗ-ਟੇਢ ਨਹੀਂ। ਕਪੜੇ ਨੂੰ ਰਤ ਲਗਿਆਂ ਕਪੜਾ ਅਪਵਿਤਰ ਤੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੀ ਰਤ ਡੋਲ੍ਹ ਕੇ ਮਾਸ ਖਾਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਚਿਤ ਅਪਵਿਤਰ।

ਮਾਸ ਖਾਣ ਦੇ ਪੱਖੀ ਸਜਣ ਉਪਰੋਕਤ ਤੁਕ ਦੇ ਗ਼ਲਤ ਅਰਥ ਕਰ ਕੇ ਕਿੰਨੀ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨਾਲ ਅਤੇ ਭੋਲੀ ਭਾਲੀ ਸਿਖ ਜਨਤਾ ਨਾਲ। ਕੋਈ ਪੁਛੇ ਕਿ ਮਨੁਖ ਜਾਤੀ ਨਾਲ ਤਾਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਮਾੜੀ ਜਿਹੀ ਵਧੀਕੀ ਦਾ ਅਰਥ ਉਸ ਦੀ ਰਤ ਪੀਤੇ ਜਾਣਾ ਕੱਢਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਮਨੁਖ ਹੱਥੋਂ ਵਿਚਾਰੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੀ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਾਸ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ) ਸਗਵੀਂ ਰਤ ਪੀਤੇ ਜਾਣ ਨੂੰ ਵੀ ਨਜ਼ਰੋਂ ਓਹਲੇ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਾਨਵਰਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਧੀਂਗਾ-ਜ਼ੋਰੀ ਮਨੁਖ ਆਪਣੀ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਮਨੁਖ ਸੋਸਾਇਟੀ ਵਿਚ ਭਾਵੇਂ ਕਰੀ ਜਾਏ ਅਤੇ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਮੁਕਰੀ ਜਾਏ, ਪਰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸੱਚੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਸੱਚ ਹੀ ਸੱਚ ਨਿਬੜੇਗਾ।

ਇਸ ਨੁਕਤੇ ਸਬੰਧੀ ਵਿਚਾਰ ਸਮਾਪਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਕ ਗੱਲ ਜੋ ਬੜੀ ਮਹੱਤਵ ਪੂਰਨ ਤੇ ਦਿਲਚਸਪ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਵਰਨਣ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਗ਼ੈਰ ਗੱਲ ਅਧੂਰੀ ਰਵ੍ਹੇਗੀ। ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ ਕਲ੍ਹ ਬੁਚੜ-ਖ਼ਾਨਿਆਂ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਮਾਸ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਨਾ ਤਾਂ 'ਕਲਮਾ' ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ 'ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ' ਉਚਾਰਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬੁੱਚੜਾਂ ਨੂੰ ਜੋ ਗਾਲ੍ਹਾਂ-ਦੁਪੜਾਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਹੋ ਫਕੜ ਤੋਲਦੇ ਹੋਏ ਜਾਂ ਗੰਦੇ ਮੰਦੇ ਗੀਤ ਗਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਜਾਨਵਰ ਵਢੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਮਜ਼ੇ ਦੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਹਲਾਲ ਅਤੇ ਝਟਕੇ ਦਾ ਸ੍ਵੈ-ਕਲਪਤ ਵਿਚਾਰ ਛਿਕੇ ਤੇ ਟੰਗ ਕੇ ਮਾਸ ਦੇ ਚਸਕੋਰ ਵੀਰ ਸਭ ਕੁਝ ਰਗੜੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸੋ ਹੋਰ ਖੁਲ੍ਹ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਝਟਕੇ ਹਲਾਲ ਦਾ ਫਸਤਾ ਵੀ ਵਢਿਆ ਗਿਆ। ਚਲੋ ਠੀਕ ਹੈ, ਇਹ ਅਗੇ ਵੀ ਤਾਂ ਇਕ ਢਕੌਂਸਲਾ ਹੀ ਸੀ। (ਚਲਦਾ)

www.AKJ.Org

ਸੇਵਾ-ਭਾਵ ਪਕਦਾ ਹੈ ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਦੈਵੀ ਸੰਪਦਾ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਵਾਸਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਚਾਰ, ਵੀਚਾਰ, ਵਿਹਾਰ ਸੁਧ ਹੁੰਦੇ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਨੀਵੇਂ ਭਾਵ ਈਰਖਾ, ਕੀਨਾ, ਸਾੜਾ ਆਦਿ ਸਮਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਮਨ-ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਚੋਂ ਨਿਰਮਲ ਪ੍ਰਤਿਬਿੰਬ ਦਿਸਣ ਲਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ—

ਕਬੀਰ ਮਨੁ ਨਿਰਮਲੁ ਭਇਆ
ਜੈਸਾ ਗੰਗਾ ਨੀਰੁ। ੫੫॥ [ਪੰਨਾ ੧੩੬੭

(ੳ) ਇਤਿਹਾਸ ਗਵਾਹ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਤੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੱਤ-ਸਿੰਘਾਸਨ ਬਖਸ਼ਸ਼ ਕਰ ਦਿਤਾ।

ਅੰਗ ਸੇ ਅਪਨੇ ਲਗਾ,
ਲਹਿਣੇ ਕੋ ਅੰਗਦ ਕੀਆ ॥

(ਅ) ਤੀਜੀ ਜੋਤਿ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਸੇਵਾ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਗੁਰਗਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ।

(ੲ) ਸੇਵਾ ਕਰਕੇ ਹੀ ਜੇਠਾ ਜੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਪਦਵੀ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ।

ਜਿਤਨੇ ਵੀ ਧਾਰਮਕ ਆਗੂ, ਰੂਹਾਨੀ ਪੇਸ਼ਵਾ, ਸਾਧੂ ਸੰਤ ਮਹਾਤਮਾ ਸੰਸਾਰ ਤੇ ਪ੍ਰਸਿਧ ਹੋਏ ਹਨ, ਸਾਰੇ ਹੀ ਖ਼ਿਦਮਤੇ ਖ਼ਲਕ, ਭਾਵ ਮਨੁੱਖ ਮਾਤਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਕੇ ਹੀ ਮਸ਼ਹੂਰੀ ਦੀ ਸਿਖਰ ਤੇ ਅਪੜੇ। ਸੇਵਾ-ਪੰਥੀ ਸੰਪ੍ਰਦਾ ਨੂੰ ਸਿਖ ਕੌਮ ਦੀ ਰੈਡ-ਕਰਾਸ ਸੁਸਾਇਟੀ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਬਾਨੀ ਭਾਈ ਘਨੱਈਆ ਜੀ ਨੇ ਸੇਵਾ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ ਸਮ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਅਵਸਥਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਇਸੇ ਸੰਪ੍ਰਦਾ ਅੰਦਰ ਹੋਏ ਸੇਵਾ ਦੇ ਪੁੰਜ ਭਾਈ ਸੇਵਾ ਰਾਮ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ੇਵਾ-ਸਿਮਰਨ ਘਾਲ-ਕਮਾਈ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਸੁਨਹਿਰੀ ਅਖਰਾਂ ਨਾਲ ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਐਸੇ ਹੀ ਅਨੇਕਾਂ ਮਹਾਂ ਪੁਰਖ "ਨਾ ਕੋ ਬੈਰੀ ਨਹੀ ਬਿਗਾਨਾ"* ਵਾਲੀ ਮਨਜ਼ਲ ਤੇ ਪੁਜੇ ਤਵਾਰੀਖ ਦੇ ਪੰਨਿਆਂ ਤੇ ਚੰਨ-ਤਾਰਿਆਂ ਵਾਂਗ ਚਮਕਦੇ ਦਿਖਾਈ ਦੇਂਦੇ ਹਨ।

* ਕਾਨੜਾ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੧੨੯੯

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਸਫਲ ਵਿਆਖਿਆਕਾਰ ਨੇ ਸੇਵਾ ਵਿਹੂਣੇ ਸ਼ਰੀਰਕ ਅੰਗਾਂ ਨੂੰ ਫਿਟਕਾਰ ਪਾਈ ਹੈ—

ਵਿਣੁ ਸੇਵਾ ਧ੍ਰਿਗੁ ਹਥ ਪੈਰ
ਹੋਰ ਨਿਹਫਲ ਕਰਣੀ॥
[ਵਾਰ ੨੭, ਅੰਕ ੧੦

ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਰਤਾ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਵੀ ਇਸੇ ਭਾਵ ਦੀ ਪ੍ਰੋੜ੍ਹਤਾ ਕਰਦੇ ਹਨ—

ਬਿਨਾ ਸੇਵ ਸਤ ਸੰਗਤ ਕੇਰੀ॥
ਦੇਹ ਅਪਾਵਨ ਤਿਮ ਨਰ ਕੇਰੀ॥
[ਰੁਤ ੪, ਅੰਸੂ ੭

ਇਤਿਹਾਸ ਦਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਕ ਦਿਨ ਭਰੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ। ਇਕ ਸੋਹਣੇ ਸੁਣੱਖੇ ਕੋਮਲ ਹੱਥਾਂ ਵਾਲੇ ਯੁਵਕ ਨੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਗਿਲਾਸ ਲਿਆ ਕੇ ਹਜ਼ੂਰ ਦੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ। ਚੋਜੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਪੁਛਣ ਤੇ ਉਸ ਗੱਭਰੂ ਨੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਅਜ ਤੱਕ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਪਾਣੀ ਨਹੀਂ ਪਿਲਾਇਆ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਦੀ ਕੋਈ ਹੋਰ ਸੇਵਾ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਦਾਤਾਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਅੰਗੀਕਾਰ ਨਾ ਕੀਤਾ ਤੇ ਉਸ ਯੁਵਕ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਾਸਤੇ ਸੇਵਾ ਦੁਆਰਾ ਜੀਵਨ ਸਫਲ ਕਰਨ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਦਿਤੀ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਪ੍ਰਮਾਣ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਵਾਲੇ ਮਿਲਦੇ ਹਨ :—

ਕਰਿ ਸੇਵਾ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਗੁਰ ਭੁਖ ਰਹੈ ਨ ਕਾਈ॥
[ਗਉੜੀ ਵਾਰ ਮ: ੫, ਪੰ: ੩੧੮

ਨਾਨਕ ਸੇਵਾ ਕਰਹੁ ਹਰਿ ਗੁਰ ਸਫਲ ਦਰਸਨ ਕੀ
ਫਿਰਿ ਲੇਖਾ ਮੰਗੈ ਨ ਕੋਈ ॥੨॥
[ਗਉੜੀ ਵਾਰ ਮ: ੪, ਪੰਨਾ ੩੦੬

ਨਾਨਕ ਸੇਵਿ ਸਦਾ ਹਰਿ ਗੁਣੀ ਗਹੀਰ ॥੪॥੬॥
[ਗਉੜੀ ਮ: ੩, ਪੰਨਾ ੧੫੯

ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਤੋਂ ਮੰਦੇ ਕਰਮ ਸੁਤੇ ਸਿਧ ਹੀ

www.AKJ.Org

ਛੁਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ—

ਸਾ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਸਫਲ ਹੈ
ਜਿਤੁ ਸਤਿਗੁਰ ਕਾ ਮਨੁ ਮੰਨੇ ॥
ਜਾ ਸਤਿਗੁਰ ਕਾ ਮਨੁ ਮੰਨਿਆ
ਤਾ ਪਾਪ ਕਸੰਮਲ ਭੰਨੇ ॥੨੫॥

[ਗਉੜੀ ਵਾਰ ਮ: ੪, ਪੰਨਾ ੩੧੪

ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦਾ ਜੀਵਨ ਸਫ਼ਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ—

ਸੇਵਤ ਰਹੇ ਚਿਤੁ ਜਿਨ ਕਾ ਲਾਗਾ
ਆਇਆ ਤਿਨ ਕਾ ਸਫਲੁ ਭਇਆ ॥

[ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੧, ਪੰਨਾ ੪੩੨

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰਸਿਖੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਸਾਧਨ ਸੇਵਾ ਹੀ ਦਸਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਕਈ ਪਉੜੀਆਂ ਵਿਚ ਸੇਵਾ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟਾਇਆ ਹੈ। ਜਿਹਾ ਕਿ—

ਗੁਰਸਿਖਾਂ ਗੁਰਸਿਖ ਸੇਵ ਕਮਾਵਣੀ ॥
ਚਾਰਿ ਪਦਾਰਥ ਭਿਖ, ਫਕੀਰਾ ਪਾਵਣੀ ॥...
ਤੁਲਿ ਨ ਭੂਤ ਭਵਿਖ, ਨ ਕੀਮਤਿ ਪਾਵਣੀ ॥
†ਗੁਰਮੁਖਿ ਮਾਰਗ ਵਿਖ, ਲਵੈ ਨ ਲਾਵਣੀ ॥

[ਵਾਰ ੧੪, ਪਉੜੀ ੧੭

ਪੈਰੀ ਪੈ ਪਾਖਾਕ ਹੋਇ, ਛਡਿ ਮਣੀ ਮਨੂਰੀ ॥
ਪਾਣੀ ਪਖਾ ਪੀਹਣਾ, ਨਿਤ ਕਰੈ ਮਜੂਰੀ ॥
ਤੂਪੜ ਝਾੜਿ ਵਿਛਾਇਦਾ, ਚੁਲਿ ਝੋਕ ਨ ਝੂਰੀ ॥
ਮੁਰਦੇ ਵਾਂਗਿ ਮੁਰੀਦ ਹੋਇ, ਕਰਿ ਸਿਦਕ ਸਬੂਰੀ ॥
ਚੰਦਨ ਹੋਵੈ ਸਿੰਮਲਹੁ, ਫਲੁ ਵਾਸੁ ਹਜੂਰੀ ॥
ਪੀਰ ਮੁਰੀਦਾ ਪਿਰਹੜੀ, ਗੁਰਮਤਿ ਮਤਿ ਪੂਰੀ ॥

[ਵਾਰ ੨੭, ਪਉੜੀ ੧੯

ਪੈਰੀ ਪੈ ਗੁਰਸਿਖ, ਪੈਰ ਧੁਆਇਆ ॥
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਾਣੀ ਚਖਿ, ਮਨੁ ਵਸਿ ਆਇਆ ॥
ਪਾਣੀ ਪਖਾ ਪੀਹਿ, ਭਠੁ ਝੁਕਾਇਆ ॥
ਗੁਰਬਾਣੀ ਸੁਣਿ ਸਿਖਿ, ਲਿਖਿ ਲਿਖਾਇਆ ॥
ਨਾਮੁ ਦਾਨੁ ਇਸਨਾਨੁ, ਕਰਮ ਕਮਾਇਆ ॥
ਨਿਵ ਚਲਣ ਮਿਠ ਬੋਲਿ, ਘਾਲ ਖਵਾਇਆ ॥

[ਵਾਰ ੨੦, ਪਉੜੀ ੬

ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਸੁਖਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ :

ਗੁਰ ਸੇਵਾ ਤੇ ਸੁਖੁ ਊਪਜੈ
ਫਿਰਿ ਦੁਖੁ ਨ ਲਗੈ ਆਇ ॥

[ਮ: ੩, ਵਾਰ ਸੋਰਠਿ, ਪੰਨਾ ੬੫੧

ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਇਛਾਵਾਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਦਾ ਹੈ—

ਅਪੁਨੇ ਸੇਵਕ ਕੀ ਆਪੇ ਰਾਖੈ ਆਪੇ ਨਾਮੁ ਜਪਾਵੈ ॥ ਜਹ ਜਹ ਕਾਜ ਕਿਰਤਿ ਸੇਵਕ ਕੀ ਤਹਾ ਤਹਾ ਉਠਿ ਧਾਵੈ ॥੧॥ ਸੇਵਕ ਕਉ ਨਿਕਟੀ ਹੋਇ ਦਿਖਾਵੈ ॥ ਜੋ ਜੋ ਕਹੈ ਠਾਕੁਰ ਪਹਿ ਸੇਵਕੁ ਤਤਕਾਲ ਹੋਇ ਆਵੈ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥

(ਆਸਾ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੪੦੩

ਗੁਰਸਿਖ ਤਾਂ ਆਪਣਾ ਸਭ ਕੁਝ ਹੀ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਦਾਤਿ ਜਾਣ ਕੇ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ :

ਸੇਵਾ ਕਰੀ ਜੋ ਕਿਛੁ ਹੋਵੈ ਆਪਣਾ
ਜੀਉ ਪਿੰਡ ਤੁਮਾਰਾ ॥੭॥

[ਸੋਰਠਿ ਮ: ੧, ਪੰਨਾ ੬੩੫

† ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਮਾਰਗ ਦੇ ਇਕ ਕਦਮ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ।

ਰੁਬਾਈ

ਸੇਵਾ ਤੋਂ ਹੈ ਮੇਵਾ ਮਿਲਦਾ ਕਹਿੰਦੀ ਸਭ ਲੁਕਾਈ।
ਜਗ ਵਿਚ ਰੌਸ਼ਨ ਨਾਮ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਾਗ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਈ।
"ਮਿਤਰ" ਕਰ ਸੰਸਾਰ-ਯਾਤਰਾ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਟੁਰ ਜਾਂਦੇ;
ਪਰ ਸੇਵਾ ਤੇ ਸਿਮਰਨ ਦਾ ਸਦਕਾ (ਉਨ੍ਹਾਂ) ਅਮਰ ਹਯਾਤੀ ਪਾਈ।

www.AKJ.Org

"ਤੂੰ ਭਗਤਾਂ ਕੈ ਵਸਿ, ਭਗਤਾ ਤਾਣੁ ਤੇਰਾ ॥"

[ਵਲੋਂ:—ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਠਾਕੁਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ]

੧੯੪੪ ਵਿਚ ਬਾਬੂ ਮਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਦੂਸਰੇ ਭੁਯੰਗੀ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਦਾ ਅਨੰਦ ਕਾਰਜ ਪੂਹਲੇ (ਫ਼ੀਰੋਜ਼ਪੁਰ) ਨੀਅਤ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਰਿਸ਼ਤੇ ਕਰਵਾਉਣ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਗਿਆਨੀ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਥਾਣੇ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਵਾਲੇ ਲੈ ਰਹੇ ਸਨ। ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੀ ਬਰਾਤ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਲਈ ਪੁਜ ਗਏ। ਸਾਰੇ ਸਜਣ ਸੰਗਤ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੇ ਪੂਹਲੇ ਪੁਜੇ। ਮੇਲ-ਮਿਲਾਪ ਪਿਛੋਂ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਸੋਦਰ ਦੇ ਪਾਠ ਹੋਏ। ਫਿਰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਛਕ ਕੇ ਸਭ ਨੇ ਆਰਾਮ ਕੀਤਾ। ਅਗਲੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਇਸ਼ਨਾਨ ਤੇ ਨਿਤਨੇਮ ਕਰ ਕੇ, ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦੇ ਕੀਰਤਨ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਲਈ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਪੁਜ ਗਏ।

ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਜਥੇ ਸਮੇਤ ਕੀਰਤਨ ਅਰੰਭ ਕੀਤਾ। ਦੈਵਨੇਤ ਐਸਾ ਹੋਇਆ ਕਿ ਅਜੇ ਵਾਰ ਅਧੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਸੀ ਕਿ ਕੁਛ ਮਿੰਟਾਂ ਵਿਚ ਪਛਮ ਵਾਲੇ ਪਾਸਿਓਂ ਬੜੀ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਘਟਾ ਆ ਕੇ ਛਾ ਗਈ। ਸਾਰੇ ਘਬਰਾਹਟ ਹੋ ਗਈ। ਘਰ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਛੇਤੀ ਇਕ ਵਡੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ, ਜੋ ਬਿਲਕੁਲ ਪਾਸ ਹੀ ਸੀ, ਦੀਵਾਨ ਸਜਾਉਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰ ਲਿਆ। ਇਤਨੀ ਦੇਰ ਵਿਚ ਬਾਰਸ਼ ਹੋਣ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਆਉਣ ਲਗ ਪਈ ਤੇ ਇਹ ਸਾਫ਼ ਦਿਸ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਕੁਛ ਮਿੰਟਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਇਥੇ ਜਲ ਥਲ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।

ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਇਹ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਿ ਦੀਵਾਨ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਤੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਸਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰ ਕੇ ਉਥੇ ਦੀਵਾਨ ਸਜਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਪਰ ਸ੍ਰੀ ਬਾਬੂ ਜੀ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਪਾਸ ਇਹ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨ ਦਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਹੀਆ ਨਾ ਪਵੇ।

ਜਦੋਂ ਬਾਰਸ਼ ਦੀ ਸ਼ੂਕ ਸੁਣ ਕੇ, ਸਭ ਸੰਗਤ ਉਠਣ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ ਤਾਂ ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਸ਼ਬਦ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ—

> ਥਿਰੁ ਘਰਿ ਬੈਸਹੁ ਹਰਿ ਜਨ ਪਿਆਰੇ ॥
> ਸਤਿਗੁਰਿ ਤੁਮਰੇ ਕਾਜ ਸਵਾਰੇ ॥*

ਸਾਰੇ ਹੈਰਾਨ ਵੀ ਹੋ ਗਏ ਤੇ ਸਮਝ ਵੀ ਗਏ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਜੀ ਇਸ ਬਦਲੀ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਸੋ ਸਭ ਨੇ ਹੀ ਹੌਸਲਾ ਜਿਹਾ ਕਰ ਕੇ, ਕਿ ਚਲੋ ਭਿਜ ਹੀ ਜਾਵਾਂਗੇ, ਕੀਰਤਨ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਈ ਜਦੋਂ ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਜੀ ਨੇ, ਅਗਲੇ ਸਲੋਕ ਲੈਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸ਼ਬਦ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ—

> ਕਿਆ ਉਠਿ ਉਠਿ ਦੇਖਹੁ ਬਪੁੜੇ, ਇਸੁ ਮੇਘੈ ਹਥਿ ਕਿਛੁ ਨਾਹਿ ॥
> ਜਿਨਿ ਏਹੁ ਮੇਘੁ ਪਠਾਇਆ, ਤਿਸੁ ਰਾਖਹੁ ਮਨ ਮਾਹਿ ॥
> ਤਿਸ ਨੋ ਮੰਨਿ ਵਸਾਇਸੀ, ਜਾ ਕਉ ਨਦਰਿ ਕਰੇਇ ॥
> ਨਾਨਕ ਨਦਰੀ ਬਾਹਰੀ ਸਭ ਕਰਣ ਪਲਾਹ ਕਰੇਇ ॥੨॥੬॥†

ਫਿਰ ਤਾਂ ਉਚ ਮੰਡਲੀ ਕੀਰਤਨ, ਪੰਚਮ ਦੀਆਂ ਸੁਰਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਇਸੇ ਰੰਗ ਦੀਵਾਨ ਸਜਿਆ ਰਿਹਾ। ਉਥੇ ਹੀ ਅਨੰਦ ਕਾਰਜ ਹੋਇਆ।

ਭੋਗ ਪੈਣ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਜੋ ਜ਼ਾਹਰਾ ਬਖਸ਼ਸ਼, ਸਭ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਦੇਖੀ ਉਹ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਦੀਵਾਨ-ਅਸਥਾਨ ਤੋਂ ੪੦੦ ਗਜ਼ ਦੂਰ, ਪਿੰਡ ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਪਾਸ, ਬਾਰਸ਼ ਨਾਲ ਜਲ ਥਲ ਹੋ

* ਗਉੜੀ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੨੦੧. † ਮ: ੩, ਮਲਾਰ ਕੀ ਵਾਰ, ਪੰਨਾ ੧੨੮੦.

www.AKJ.Org

ਗਿਆ। ਇਸ ਹਦ ਤੋਂ ਅਗੇ ਦੋ ਤਿੰਨ ਸੌ ਗਜ਼ ਥੋੜੀ ਬਹੁਤ ਬੂੰਦਾ-ਬਾਂਦੀ ਹੋਈ। ਪਰ ਇਸ ਦੀਵਾਨ ਤੋਂ ਤਕਰੀਬਨ ਇਕ ਸੌ ਗਜ਼ ਕੋਈ ਕਣੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਈ।

ਜਦੋਂ ਭੋਗ ਪਿਛੋਂ ਬਰਾਤ ਵਾਲੇ ਇਹ ਮੋਅਜਜ਼ਾ, ਜੋ ਸਭ ਨੂੰ ਹੈਰਾਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਦੇਖਣ ਗਏ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਇਕ ਬਰਾਤੀ, ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਜਵੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲਗੇ, ਅਜ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਦੇਖ ਰਹੇ ਹਾਂ ਕਿ—"**ਤੂੰ ਭਗਤਾ ਕੈ ਵਸਿ, ਭਗਤਾ ਤਾਣੁ ਤੇਰਾ।**†" ਇਹ ਗੁਰੂ ਪਿਆਰੇ, ਦਾਤਾ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਸਭ ਕੁਛ ਕਰਵਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਇਸ ਅਨੰਦ ਕਾਰਜ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਲਈ ਆਈ. ਜੀ. ਪੁਲੀਸ ਸ: ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਛੀਨਾ ਤੇ ਸ: ਧੰਨਾ ਸਿੰਘ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ ਪਟਿਆਲਾ ਆਏ ਹੋਏ ਸਨ, ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਲੈਣ ਲਈ ਆਪ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਏ ਸਨ। ਇਹ ਅਨੰਦ ਕਾਰਜ ਬੜੇ ਰੰਗਾਂ ਵਿਚ ਸਮਾਪਤ ਹੋਇਆ।

† ਰਾਮਕਲੀ ਕੀ ਵਾਰ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੯੬੨.

ਅਖੰਡ ਕੀਰਤਨੀ ਜਥੇ ਦੀ ਜਥੇਬੰਦੀ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ

ਦੂਰ ਨੇੜੇ ਵਿਚਰ ਰਹੀਆਂ ਸਮੂਹ ਇਲਾਕਿਆਂ, ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਤੇ ਪਰਦੇਸਾਂ ਦੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਸਨਿਮਰ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਵੈਸਾਖੀ ੧੯੮੦ ਦੇ ਸਮਾਗਮ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜੀ ਵਿਖੇ ਹੁਮ ਹੁਮਾ ਕੇ ਪੁਜਣ, ਤਾਂ ਜੁ ਨਾਮ ਬਾਣੀ ਦੇ ਲਾਹੇ ਲੈਣ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਜਥੇ ਦੀ ਸਮੂਹਕ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਅਨੁਸਾਰ ਜਥੇਬੰਦੀ ਦਾ ਨਵਾਂ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਢਾਂਚਾ, ੧੪-੪-੮੦ ਨੂੰ ਸਵੇਰੇ ਭੋਗ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਲੀਕਿਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਵੈਸਾਖੀ ਦੇ ਸਮਾਗਮ ਤਕ ਇਸ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਘੋਖਣ ਲਈ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਕਾਫ਼ੀ ਸਮਾ ਪਹਿਲਾਂ ਜਨਵਰੀ ਦੇ ਮਾਸਕ ਪੱਤਰ 'ਸੂਰਾ' ਤੋਂ ਬਿਨੈ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਖ਼ਾਲਸੇ ਦਾ ਸੇਵਕ—ਰਾਮ ਸਿੰਘ (ਜਥੇਦਾਰ)

ਅਖੰਡ ਕੀਰਤਨੀ ਜਥਾ ਯੂ. ਕੇ. ਵਲੋਂ ਸ੍ਰੀ ਅਖੰਡਪਾਠ ਤੇ ਅਖੰਡ ਕੀਰਤਨ

ਦਾਸ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਵਿਖੇ ੪ ਤੋਂ ੬ ਅਪਰੈਲ ਐਤਵਾਰ ਤਕ ਸ੍ਰੀ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਸਮਾਗਮ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਾਸੀ ਸਮੂਹ ਸੰਗਤਾਂ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਕੇ ਨਿਵਾਜਣ ਜੀ।

ਦਾਸਰਾ--ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ 10, Lambourne Grdns, Earley, Reading. Berks

ਫਤਹ ਪੁਰ (ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ) ਵਿਖੇ ਰੈਣ ਸਬਾਈ ਕੀਰਤਨ

ਭਾਈ ਅਨੂਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਫਤਹਪੁਰ ਵਿਖੇ ੧੫ ਮਾਰਚ ਸ਼ਨੀਵਾਰ ਦੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਰੈਣ ਸਬਾਈ ਕੀਰਤਨ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਸੰਗਤਾਂ ਹੁਮ ਹੁਮਾ ਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਣ ਜੀ।

'ਸੂਰਾ' ਮਾਸਕ ਪੱਤਰ ਦੀ ਮਾਲਕੀ ਆਦਿ ਤੱਥਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ

ਫਾਰਮ ੪ (ਰੂਲ ੮)

੧. ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਣ ਦੀ ਥਾਂ	ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ
੨. ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਸਮਾਂ	ਮਾਸਕ ਪੱਤਰ
੩-੪-੫ ਪ੍ਰਿੰਟਰ, ਪਬਲਿਸ਼ਰ, ਸੰਪਾਦਕ—ਨਾਂ, ਕੌਮੀਅਤ ਤੇ ਪਤਾ	ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ, ਭਾਰਤੀ, ਕੂਚਾ ਚਤਰ ਸਿੰਘ, ਬਜ਼ਾਰ ਮਾਈ ਸੇਵਾਂ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ
੬. ਮਾਲਕ	ਅਖੰਡ ਕੀਰਤਨੀ ਜਥਾ ਜਥੇਦਾਰ ਭਾ: ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੁਕੈਡਰਨ ਲੀਡਰ(ਰੀ:) ੧੦੨, ਰਾਣੀ ਕਾ ਬਾਗ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

ਮੈਂ ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਬਿਆਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਪਰੋਕਤ ਵੇਰਵਾ ਮੇਰੇ ਗਿਆਨ ਤੇ ਭਰੋਸੇ ਅਨੁਸਾਰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਠੀਕ ਹੈ।

ਤਰੀਕ ੨੯-੨-੮੦ ਦਸਖ਼ਤ ਪਬਲਿਸ਼ਰ—ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ

www.AKJ.Org

ਅਬਦਾਲੀ, ਸਿਖ ਤੇ ਵਡਾ ਘਲੂਘਾਰਾ (੧੯)

[ਵਲੋਂ—ਕੈਪਟਿਨ ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਘੜਿਆਲਾ]

ਤਰੁਣਾ ਦਲ ਦਾ ਸਰਹੰਦੋਂ ਵਾਪਸ ਮੁੜਨਾ ਤੇ ਉੱਤਰ ਪਛਮ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਆਪਣੀਆਂ ਮੱਲਾਂ ਪੱਕੀਆਂ ਕਰਨਾ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵਧਾਉਣਾ—

ਸਰਹੰਦ ਦੀ ਫਤਹ ਪਿਛੋਂ ਫਰਵਰੀ ੧੭੬੪ ਈ: ਵਿਚ ਜਦ ਸਾਰਾ ਬੁੱਢਾ ਦਲ ਸ: ਜਸਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕਮਾਨ ਥਲੇ ਭਰਤਪੁਰੀਏ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਵਜੋਂ ਨਜੀਬੁੱਦੌਲਾ ਰੁਹੇਲੇ ਦਾ ਜਮਨਾ ਪਾਰ ਦਾ ਇਲਾਕਾ ਉਜਾੜਨ ਲਈ ਮੇਰਠ ਤੇ ਸਹਾਰਨਪੁਰ ਵਲ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਤਰੁਣਾ ਦਲ ਦੀਆਂ ਮਿਸਲਾਂ ਦੇ ਸਰਦਾਰਾਂ ਨੂੰ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਸਤਲੁਜੋਂ ਪਾਰਲੇ ਪਾਸੇ ਸਨ, ਆਗਿਆ ਦੇ ਦਿਤੀ ਕਿ ਉਹ ਵਾਪਸ ਮੁੜਨ ਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਦੀ ਖਬਰ-ਸਾਰ ਲੈਣ। ਸੋ ਭੰਗੀ, ਸ਼ੁਕਰਚਕੀਆ, ਕੱਨ੍ਹਈਆ, ਰਾਮਗੜ੍ਹੀਆ ਤੇ ਨਕਈ ਸਰਦਾਰਾਂ ਨੇ ਵਾਪਸੀ ਲਈ ਨਗਾਰੇ ਤੇ ਚੋਟ ਲਾ ਦਿਤੀ।

ਜਲੰਧਰ ਦੇ ਗਵਰਨਰ ਸਆਦਤ ਖ਼ਾਨ ਦਾ ਨਸ ਜਾਣਾ--

ਸਆਦਤ ਖਾਨ ਪਾਸ ਕਾਫੀ ਤਕੜੀ ਫੌਜ ਸੀ। ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਦਿਲ ਉਤੇ ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਏਨਾ ਡਰ ਬੈਠਾ ਸੀ ਕਿ ਜਦ ਸਰਹੰਦ ਮਾਰਨ ਲਈ ਪਹਿਲਾਂ ਬੁਢਾ ਦਲ ਤੇ ਮਗਰੇ ਮਗਰ ਤਰੁਣਾ ਦਲ ਦੁਆਬਾ ਬਿਸਤ ਦੁਆਬ ਵਿਚ ਦੀ ਲੰਘੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੁਕਾਵਟ ਪਾਉਣ ਲਈ ਇਸ ਨੇ ਕੋਈ ਕਾਰਵਾਈ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਸਆਦਤ ਖਾਨ ਨੇ ਮਲੇਰ ਕੋਟਲੇ ਦੀ, ਜੋ ਇਸ ਦੇ ਲਾਗੇ ਹੀ ਸੀ, ਵੀ ਕੋਈ ਇਮਦਾਦ ਨਾ ਕੀਤੀ, ਸਰਹੰਦ ਵਾਲੇ ਜ਼ੈਨ ਖ਼ਾਨ ਦੀ ਤਾਂ ਇਸ ਨੇ ਕੀ ਕਰਨੀ ਸੀ। ਜਦ ਇਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਜ਼ੈਨ ਖ਼ਾਨ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਤੇ ਸਰਹੰਦ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਰਬਾਦ ਕਰ ਕੇ ਖਾਲਸਾ ਦਲ ਤਲਵਨ ਤੇ ਫ਼ਲੌਰ ਦਿਆਂ ਪਤਣਾਂ ਨੂੰ ਵਧ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਜ਼ੈਨ ਖ਼ਾਨ ਦਾ ਹਸ਼ਰ ਫਿਰ ਗਿਆ। ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਬੜਾ ਡਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਉਹ ਪਤਣਾਂ ਦੀ ਕੀ ਪਕਿਆਂਈ ਕਰਦਾ। ਬੱਸ ਆਪਣਾ ਬਾਲ ਬੱਚਾ ਤੇ ਕੀਮਤੀ ਲਟਾ ਪਟਾ ਲੈ ਕੇ ਇਕ ਰਾਤ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਜਾਨ ਬਚਾਉਣ ਦੀ ਖਾਤਰ ਜਲੰਧਰ-ਦੁਆਬ ਨੂੰ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਲਈ ਸੁੰਞਾ ਹੀ ਛੱਡ-ਛਡਾ ਕੇ ਖਿਸਕ ਗਿਆ। ਤਰੁਣਾ ਦਲ ਸਤਲੁਜ ਲੰਘਿਆ ਤਾਂ ਸਾਰਾ ਦੁਆਬਾ ਸੁੰਞਾ ਪਿਆ ਸੀ। ਫੌਜਦਾਰ ਭੱਜ ਚੁਕਿਆ ਸੀ। ਇੰਜ ਬਿਸਤ ਦੁਆਬ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਮੁਕੰਮਲ ਤੌਰ ਤੇ ਤਰੁਣਾ ਦਲ ਦਿਆਂ ਸਰਦਾਰਾਂ ਦੀ ਮੇਰ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ।*

ਖ਼ਾਲਸਾ ਜੀ ਲਾਹੌਰ ਵਿਚ ਤੇ ਕਾਬਲੀ ਮਲ ਨੇ ਖ਼ਾਲਸੇ ਦੀ ਈਨ ਮੰਨਣੀ—

ਬਿਆਸ ਟੱਪ ਕੇ ਖ਼ਾਲਸਾ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦਿਆਂ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਤੋਂ ਪਿਛੇ ਲਾਹੌਰ ਵਲ ਨੂੰ ਵਧੇ। ਲਾਹੌਰ ਵਿਚੋਂ ਦੁਰਾਨੀ ਦੀ ਤਾਕਤ ਨੂੰ ਭੰਨ ਗਵਾਉਣਾ ਬੜਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ। ਫਰਵਰੀ ੧੭੬੪ ਵਿਚ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਉਦਾਲੇ ਘੇਰਾ ਘੱਤ ਲਿਆ। ਇਨ੍ਹੀਂ ਦਿਨੀਂ ਕਲਾਨੌਰ ਦਾ ਫੌਜਦਾਰ ਉਬੇਦ ਖਾਨ ਆਪਣੀ ਫੌਜ ਨਾਲ ਇਥੇ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਕਾਬਲੀ ਮੱਲ, ਜੋ ਅਹਿਮਦ ਸ਼ਾਹ ਵਲੋਂ ਲਾਹੌਰ ਦਾ ਗਵਰਨਰ ਸੀ, ਆਪ ਤਾਂ ਟਾਕਰੇ ਲਈ ਬਾਹਰ ਨਾ ਆਇਆ, ਉਬੇਦ ਖ਼ਾਨ ਨੂੰ, ਜੋ ਬੜਾ ਜੋਸ਼ੀਲਾ ਸੀ ਤੇ ਸਿੰਘਾਂ

---

* ਡਾ: ਹਰੀ ਰਾਮ ਗੁਪਤਾ—ਹਿਸਟਰੀ ਆਫ਼ ਦੀ ਸਿਖਸ-ii ਪੰਨਾ ੧੯੭-੯੯, ੨੧੨,
ਡਾ: ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ—ਅਹਿਮਦ ਸ਼ਾਹ ਦੁਰਾਨੀ, ਪੰਨਾ ੨੯੪

www.AKJ.Org

ਦੀ ਤਾਕਤ ਨੂੰ ਤੁਛ ਸਮਝਦਾ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਟਾਕਰੇ ਲਈ ਬਾਹਰ ਕੱਢਿਆ। ਉਹ ਪਹਿਲੀ ਮੁਠ-ਭੇੜ ਵਿਚ ਹੀ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਤੇ ਫੌਜ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਮਾਰੀ ਗਈ ਅਤੇ ਕਾਫੀ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਹੋ ਗਈ। ਥੋੜੇ ਬਹੁਤ ਜੋ ਬਚੇ ਉਹ ਨੱਸ ਕੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਵੜ ਗਏ। ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਚੌਗਿਰਦੇ ਦੇ ਪਿੰਡ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਬੂ ਕਰ ਕੇ ਲਾਹੌਰ ਨੂੰ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਸਦ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿਤੀ। ਸਿੰਘਾਂ ਬੜੀ ਸਖ਼ਤੀ ਨਾਲ ਕਾਬਲੀ ਮਲ ਨੂੰ, ਉਹਨਾਂ ਸਾਰੇ ਬੁੱਚੜਾਂ ਨੂੰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲਾਹੌਰ ਵਿਚ ਪਿਛੇ ਜਿਹੇ ਖੁਲ੍ਹਮ ਖੁਲ੍ਹਾ ੩੦ ਗਊਆਂ ਮਾਰੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਏਥੋਂ ਦਿਆਂ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਦਿਲ ਦੁਖੀ ਕੀਤੇ ਸਨ, ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਲਾਹੌਰ ਵਿਚ ਅਗੋਂ ਲਈ ਗਊਆਂ ਮਾਰਨਾ ਬੰਦ ਕਰਨ ਲਈ ਆਖਿਆ। ਕਾਬਲੀ ਮੱਲ ਬੜੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਫਸ ਲਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵਕੀਲ ਰਾਹੀਂ ਮਿੰਨਤ ਕੀਤੀ ਤੇ ਕਿਹਾ, 'ਮੈਂ ਦੀਨਦਾਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ (ਧਰਮ ਰਖਿਅਕ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਜੋ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੈ) ਦਾ ਖ਼ਾਦਮ ਹਾਂ। ਜੇ ਗਊ-ਬੱਧ ਬੰਦ ਕਰਾਇਆ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਕਹਿਰ ਮੇਰੇ ਤੇ ਟੁਟੇਗਾ। ਮੇਰੇ ਲਈ ਇਹ ਕੰਮ ਬੜਾ ਔਖਾ ਹੈ।" ਪਰ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਨੂੰ, ਜੋ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਬੂਹੇ ਮੱਲੀ ਖਲੋਤਾ ਸੀ, ਗੁਸੇ ਕਰਨਾ ਵੀ ਔਖਾ ਸੀ। ਜਦ ਕੋਈ ਚਾਰਾ ਚਲਦਾ ਨਾ ਦਿਸਿਆ ਤਾਂ ਦੋ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਛਡ ਕੇ ਬਾਕੀ ਸਾਰਿਆਂ ਅੱਗੇ ਇੱਟਾਂ ਨਾਲ ਕੰਧਾਂ ਕਰ ਦਿਤੀਆਂ ਤੇ ਸਖਤ ਪਹਿਰੇ ਲਾ ਦਿਤੇ। ਪਰ ਇਸ ਮੁਸ਼ਕਲ ਦਾ ਇਹ ਹਲ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਹੀ ਦਿਲੀ ਗੇਟ ਨੂੰ ਭੰਨ-ਤੋੜ ਕੇ ਸਿੰਘ ਅੰਦਰ ਜਾ ਵੜੇ ਤੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਤੱਕੜਾ ਹਿੱਸਾ ਲੁਟ ਲਿਆ। ਕਾਬਲੀ ਮੱਲ ਨੇ ਜਦ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਉਹ ਤੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦੋਵੇਂ ਬਰਬਾਦੀ ਦੇ ਦਹਾਨੇ (ਅਖੀਰ) ਤਕ ਆ ਗਏ ਹਨ ਤੇ ਭੋਰਾ ਜਿੰਨੀ ਵੀ ਢਿੱਲ-ਮੱਠ ਬੜੀ ਮਹਿੰਗੀ ਪਵੇਗੀ, ਝੱਟ ਹੀ ਸ਼ਹਿਰ ਦਿਆਂ ਪਤਵੰਤਿਆਂ ਦੀ ਪਰਵਾਨਗੀ ਲੈ ਕੇ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਕਸਾਈਆਂ ਦੇ ਨੱਕ, ਕੰਨ ਤੇ ਹਥ ਵਢਾ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਹਿਰ ਬਦਰ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਖ਼ਾਲਸਾ ਜੀ ਦੀ ਈਨ ਮੰਨ ਕੇ ਬੜੀ ਤੱਕੜੀ ਰਕਮ ਨਜ਼ਰਾਨੇ ਵਜੋਂ ਦੇ ਦਿਤੀ ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ਹਿਰ ਨੂੰ ਮੁਕੰਮਲ ਬਰਬਾਦੀ ਤੋਂ ਬਚਾ ਲਿਆ।§ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸ: ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਭੰਗੀ ਦਾ ਵਕੀਲ ਟੇਕ ਚੰਦ ਨਾਂਵੇਂ ਲਾਹੌਰ-ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਰੱਖਣਾ ਕਰ ਲਿਆ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਖ਼ਰਚ ਲਈ ੧੦ ਰੁਪੈ ਸਰਕਾਰੀ ਖ਼ਜ਼ਾਨੇ ਵਿਚੋਂ ਦੇਣੇ ਕੀਤੇ।† ਕਾਬਲੀ ਮੱਲ ਦਾ ਸਾਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਇਕ ਹਿਸਾਬੇ ਟੇਕ ਚੰਦ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਮੁਤਾਬਿਕ ਚਲਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਫਰਵਰੀ ੧੭੬੪ ਵਿਚ ਵਾਪਰਿਆ।

ਐਨ ਏਸੇ ਸਮੇਂ ਲਾਹੌਰੋਂ ੮ ਕੁ ਮੀਲ ਉਤੇ ਦਖਣ-ਪਛਮ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਨਿਆਜ਼ ਬੇਗ ਉਤੇ ਸ: ਸ਼ੋਭਾ ਸਿੰਘ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰੀ ਬੈਠਾ ਸੀ। ਲਾਹੌਰੋਂ ਮੁਲਤਾਨ ਨੂੰ ਤੇ ਮੁਲਤਾਨੋਂ ਲਾਹੌਰ ਨੂੰ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਵਿਉਪਾਰ ਦਾ ਮਾਲ-ਅਸਬਾਬ ਇਹ ਲੁਟ-ਪੁਟ ਲੈਂਦਾ ਸੀ ਜਾਂ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਜਗਾਤ ਉਗ੍ਰਾਹ ਲੈਂਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਨਾਲ ਲਾਹੌਰ ਤੇ ਮੁਲਤਾਨ ਦੇ ਵਪਾਰੀਆਂ ਦਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਕਾਬਲੀ ਮੱਲ ਨੇ ਇਹ ਵਪਾਰੀ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਸ: ਸੋਭਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਇਕ ਆਦਮੀ ਸ਼ਹਾਲਮੀ ਗੇਟ ਦੇ ਬਾਹਰ ਦੀ ਮਹਿਸੂਲ ਚੁੰਗੀ ਉਤੇ ਬਿਠਾਉਣਾ ਮੰਨ ਲਿਆ, ਜੋ ਮੁਲਤਾਨ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਵਪਾਰ ਤੇ ਇਕੱਠੀ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਚੁੰਗੀ ਵਿਚੋਂ ਰੋਜ਼ ਦੇ ਰੋਜ਼ ਆਪਣਾ ਹਿੱਸਾ ਵੰਡਾ ਲੈਂਦਾ।‡

---

§ ਮੁਫਤੀ ਅਲੀ ਉੱਦੀਨ—ਇਬਰਤਨਾਮਾ, ਪੰਨਾ ੧੨੬ਅ † ਮੁਫਤੀ ਅਲੀ ਉੱਦੀਨ—ਇਬਰਤਨਾਮਾ—ਪੰਨਾ ੨੭੩-੭੪, ਕਨ੍ਹਈਆ ਲਾਲ—ਤਾਰੀਖ-ਏ-ਪੰਜਾਬ ਪੰਨਾ ੮੭, ਗਿ: ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ—ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਖਾਲਸਾ, ਪੰਨਾ ੧੬੨, ਸਰ ਜਾਦੂ ਨਾਥ ਸਰਕਾਰ—ਫ਼ਾਲ ਆਫ਼ ਦੀ ਮਗਲ ਇੰਪਾਇਰ ii, ਪੰਨਾ ੪੯੪

‡ ਅਲੀ ਉੱਦੀਨ—ਇਬਰਤ ਨਾਮਾ ਪੰਨਾ ੧੨੭ ੳ, ੧੬੦ ਅ, ਕਨ੍ਹਈਆ ਲਾਲ—ਤਾਰੀਖ-ਏ-ਪੰਜਾਬ, ਪੰਨਾ ੮੭, ਗਿ: ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ—ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਖਾਲਸਾ ਪੰਨਾ ੧੧੫ ਸਰ ਜਾਦੂ ਨਾਥ ਸਰਕਾਰ—ਫ਼ਾਲ ਆਫ਼ ਦੀ ਮੁਗਲ ਇੰਪਾਇਰ, ਪੰਨਾ ੪੯੪।

www.AKJ.Org

ਐਸ ਵੇਲੇ ਦੁਰਾਨੀ ਰਾਜ ਤੇ ਰਸੂਖ ਸਿਰਫ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਤਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਸੀ। ਲਾਹੌਰ ਸ਼ਹਿਰ ਉਤੇ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਪੂਰਾ ਕਬਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਚਨਾਬ ਤੋਂ ਚੜ੍ਹਦੇ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਸਰ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਚਨਾਬ ਤੇ ਜਿਹਲਮ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਦਾ ਜੋ ਇਲਾਕਾ, ਜੋ ਅਬਦਾਲੀ ਦੇ ਆਮਲਾਂ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿਚ ਸੀ, ਸ: ਚੜ੍ਹਤ ਸਿੰਘ ਸੁਕਰਚਕੀਏ ਨੇ ੧੭੬੪ ਦੀਆਂ ਗਰਮੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਵਿਚ ਹੀ ਖੋਹ ਕੇ ਆਪਣੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿਚ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ।

ਸ: ਚੜ੍ਹਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਰੋਹਤਾਸ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹਾਈ, ਉਸ ਦਾ ਘੇਰਾ, ਜਿੱਤ, ਸਰ ਬਲੰਦ ਖਾਨ ਨੂੰ ਫੜਨਾ ਤੇ ਫਿਰ ਰਿਹਾ ਕਰ ਦੇਣਾ—

ਜਦ ਲਾਹੌਰ ਦਾ ਮੁਆਮਲਾ ਨਜਿਠਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਤਰੁਣਾ ਦਲ ਦੇ ਦੋ ਹਿੱਸੇ ਹੋ ਗਏ। ਸ: ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਭੰਗੀ ਦੂਜਿਆਂ ਸਰਦਾਰਾਂ ਨਾਲ ਮੁਲਤਾਨ ਵਲ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹ ਤੁਰਿਆ। ਸ: ਚੜ੍ਹਤ ਸਿੰਘ ਸ: ਗੁਜਰ ਸਿੰਘ ਭੰਗੀ ਨਾਲ ਉੱਤਰ ਪਛਮ ਵਲ ਨੂੰ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਸਰ ਬਲੰਦ ਖਾਨ ਨੂੰ ਰੋਹਤਾਸ ਦੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਤੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚੋਂ ਕਢਣਾ ਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਹਿਸਾਬ-ਕਿਤਾਬ ਬਰਾਬਰ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਜਦ ਇਹ ਤਰੁਣਾ ਦਲ ਦੇ ਸਰਦਾਰ ਸਰਹੰਦ ਦੀ ਮੁਹਿੰਮ ਤੇ ਗਏ ਸਨ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੈਰ-ਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿਚ ਸਰ ਬਲੰਦ ਖਾਨ ਨੇ ਜਿਹਲਮ ਨਦੀ ਟੱਪ ਕੇ ਗੁਜਰਾਤ ਉਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਨੇ ਏਥੋਂ ਦੇ ਚੌਧਰੀਆਂ ਅਤੇ ਕਾਨੂਗੋਆਂ ਨੂੰ ਕੈਦ ਵਿਚ ਡੱਕ ਦਿਤਾ ਸੀ। ਚੌਧਰੀ ਰਹਿਮਤ ਖਾਨ ਅਤੇ ਦੀਵਾਨ ਸ਼ਿਵ ਨਾਥ ਨੂੰ, ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਉਘੇ ਸਨ, ਇਹ ਊਜ ਲਾ ਕੇ ਕਤਲ ਕਰਵਾ ਦਿਤਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਸਿਖਾਂ ਨਾਲ ਹਮਦਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਿਖ ਏਧਰ ਕਬਜ਼ੇ ਕਰਨ ਆਏ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੱਦੇ ਤੇ ਸਨ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸਿਖਾਂ ਦਾ ਗੁਜਰਾਤ ਉਤੇ ਕਬਜਾ ਕਰਾਇਆ ਸੀ। ਸਰਦਾਰ ਚੜ੍ਹਤ ਸਿੰਘ ਸੁਕਰਚਕੀਏ ਨੂੰ ਸਰ ਬੁਲੰਦ ਖਾਨ ਦੀ ਇਸ ਕਾਰਵਾਈ ਦਾ ਸਰਹੰਦੋਂ ਮੁੜਨ ਤੇ ਪਤਾ ਲਗਾ ਸੀ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਖਾਲਸੇ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ ਕਿ ਸਰ ਬਲੰਦ ਖਾਨ ਨੂੰ ਗੁਜਰਾਤ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢਿਆ ਜਾਵੇ, ਬੰਦੀਖਾਨੇ ਵਿਚ ਪਾਇਆਂ ਚੌਧਰੀਆਂ ਅਤੇ ਕਾਨੂਗੋਆਂ ਨੂੰ ਛੁਡਾਇਆ ਜਾਵੇ ਤੇ ਜੋ ਦੋ ਬੇਗੁਨਾਹਾਂ ਦਾ ਖੂਨ ਡੋਲ੍ਹਿਆ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਸਰ ਬਲੰਦ ਖਾਨ ਤੋਂ ਹਿਸਾਬ ਲਿਆ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਧਾਰ ਕੇ ਸ: ਚੜ੍ਹਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸ: ਗੁਜਰ ਸਿੰਘ ਭੰਗੀ ਚਨਾਬ ਟਪ ਪਏ। ਰਚਨਾ ਦੁਆਬ ਦੇ ਅਫਗਾਨਾਂ ਅੜਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ, ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਝਾਲ ਨਾ ਝਲ ਸਕੇ। ਅਫਗਾਨਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਬਾ ਕੇ ਦੋਵੇਂ ਸਰਦਾਰ ਜਿਹਲਮ ਟਪ ਕੇ ਅਗੇ ਵਧੇ। ਸਰ ਬਲੰਦ ਖਾਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਿਛੇ ਹੀ ਰੋਕਣ ਲਈ ਕਿਲ੍ਹੇ ਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਅਗੇ ਵਧਿਆ। ਸਰ ਬਲੰਦ ਖਾਨ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਚੰਗੇ ਜਰਨੈਲ ਹੋਣ ਤੇ, ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਅਫਗਾਨ ਫੌਜ ਦੀ ਤਕੜਾਈ ਉਤੇ ਕਾਫੀ ਮਾਣ ਸੀ। ਕਿਲ੍ਹੇ ਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਕਾਫੀ ਅੱਗੇ ਜਾ ਕੇ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਗਲ ਜਾ ਪਏ। ਪਹਿਲੀ ਝੜਪ ਹੀ ਐਸੀ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਹੋਈ ਕਿ ਅਫਗਾਨਾਂ ਨੂੰ ਲੈਣੇ ਦੇ ਦੇਣੇ ਪੈ ਗਏ। ਭਾਰਾ ਜਾਨੀ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰਾ ਕੇ, ਮੁਰਦੇ ਤੇ ਜ਼ਖਮੀ ਉਥੇ ਛਡ ਕੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਆਣ ਵੜੇ। ਸਿੰਘ ਵੀ ਮੋਢੀਂ ਚੜ੍ਹੇ ਆਏ ਤੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਗਿਰਦ ਘੇਰਾ ਪਾ ਕੇ ਬੈਠ ਗਏ। ਇਹ ਘੇਰਾ ਲਗਾਤਾਰ ਚਾਰ ਮਹੀਨੇ ਰਿਹਾ। ਸਿੰਘ ਇਸ ਨੂੰ ਸਰ ਨਾ ਕਰ ਸਕੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਵਾ ਖਿਊਣ ਸਿੰਘ ਸੋਢੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਦੋਵੇਂ ਬੜੀ ਇਜ਼ਤ ਦੀ ਨਿਗਾਹ ਨਾਲ ਵੇਖਦੇ ਸਨ, ਤੇ ਉਹ ਬੜੇ ਅਸਰ ਰਸੂਖ ਵਾਲਾ ਸੀ, ਨੂੰ ਨਾਲ ਮਿਲਾਇਆ ਤੇ ਫਿਰ ਏਸੇ ਰਾਹੀਂ ਚੌਧਰੀ ਅਲੀ ਮੁਹੰਮਦ ਖਾਨ ਗੁੱਜਰ, ਚੌਧਰੀ ਫਤਹ ਚੰਦ ਚਢਾ ਖਤਰੀ, ਚੌਧਰੀ ਸੁਲਤਾਨ ਖ਼ਾਨ ਗੱਖੜ ਆਦਿਕ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਵਸਨੀਕਾਂ ਨੂੰ ਇਨਾਮ ਇਕਰਾਮ ਤੇ ਇਜ਼ਤ ਮਾਣ ਦੇਣਾ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣੇ

www.AKJ.Org

ਨਾਲ ਰਲਾ ਲਿਆ। ਇਹ ਲੋਕ ਅਫਗਾਨਾਂ ਦੇ ਰਵੱਈਏ ਤੋਂ ਬੜੇ ਦੁਖੀ ਤੇ ਅੱਕ ਹੋਏ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੱਚੇ ਦਿਲੋਂ ਇਮਦਾਦ ਕੀਤੀ। ਰੋਹਤਾਸ ਦਾ ਕਿਲ੍ਹਾ ਬੜਾ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਿਲ੍ਹਾ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਦਾ ਚੁਫੇਰ ਦਾ ਇਲਾਕਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਾਹਰਲੇ ਹਮਲਾਵਰ ਦੀ ਕੋਈ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ। ਇਸ ਦੀ ਸਥਾਨਿਕ ਸਥਿਤੀ ਹਮਲੇ ਵੇਲੇ ਅੰਦਰਲਿਆਂ ਦੇ ਹਕ ਵਿਚ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਰਦਾਰਾਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੌਧਰੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਚੋਰੀ ਚੋਰੀ ਕਿਲ੍ਹੇ ਦੀ ਤਕੜਾਈ ਤੇ ਕਚਿਆਈ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡਿਠ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦਾ। ਵਿਉਂਤ ਇਹ ਬਣਾਈ ਕਿ ਝਾਕੇ ਦੁਵਾ ਕੇ ਅਫਗਾਨ ਫੌਜ ਨੂੰ ਇਕ ਵੇਰਾਂ ਕਿਲ੍ਹੇ ਚੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢਿਆ ਜਾਵੇ ਤੇ ਪਿਛੇ ਲਾ ਲਿਆ ਜਾਵੇ। ਸਿਖ ਕੌਮ ਦਾ ਇਕ ਖੁਫੀਆ ਹਿਸਾ ਸ਼ੂਟ ਮਾਰ ਕੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਾ ਵੜੇ, ਜਿਸ ਦਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਚੌਧਰੀ ਫਤਹ ਚੰਦ ਤੇ ਚੌਧਰੀ ਸੁਲਤਾਨ ਖਾਨ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਖੁਲ੍ਹਵਾਉਣਗੇ। ਅੰਦਰੋਂ ਜਦ ਫ਼ਾਇਰ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਆਵੇ ਤਾਂ ਬਾਕੀ ਖਾਲਸਾ ਫੌਜ ਵੀ ਕਿਲ੍ਹੇ ਵਲ ਨੂੰ ਧਾ ਕੇ ਆਣ ਪਵੇ। ਮਿਥੇ ਹੋਏ ਦਿਨ ਤੇ ਸਮੇਂ ਤੇ ਜਿਹਨੂੰ ਜਿਥੇ ਖੜਾ ਕਰਨਾ ਸੀ, ਖੜਾ ਕਰ ਕੇ ਸ: ਚੜ੍ਹਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਖਾਲਸਈ ਤਰੀਕਾ ਵਰਤਿਆ ਤੇ ਇਕ-ਦਮ ਮੁਹਾਸਰਾ ਉਠਾ ਕੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਤੇ ਇਹ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਇਆ ਕਿ ਸਿਖ ਅੱਕ ਥੱਕ ਕੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਫ਼ੌਜ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਹਿਸਾ ਕਾਲੇ ਪਿੰਡ ਵਲ ਨੂੰ ਤੋਰਿਆ ਤੇ ਟਿੱਬਿਆ ਵਲ ਨੂੰ ਕਢਿਆ। ਇਹ ਰਸਤਾ ਘੋੜਿਆਂ ਲਈ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸਰ ਬਲੰਦ ਖਾਨ ਨੇ ਜਦ ਇਹ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਇਸ ਚਾਲ ਵਿਚ ਫਸ ਗਿਆ। ਫ਼ੌਰਨ ਦੁਰਾਨੀ ਫ਼ੌਜ ਦਾ ਇਕ ਤਕੜਾ ਹਿਸਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਿਛੇ ਲਾ ਦਿਤਾ, ਤਾਕਿ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦਾ ਪਿੱਛਾ ਕਰ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬਰਬਾਦ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਦੂਜਾ ਝਾਕਾ ਟਿਲੇ ਬਾਲ ਗੁਦਾਈ ਵਾਲੇ ਪਾਸਿਓਂ ਦੁਵਾ ਕੇ ਕੁਝ ਫ਼ੌਜ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਿਛੇ ਲੁਵਾਈ। ਅਫਗਾਨ ਬੜੇ ਜੋਸ਼ ਵਿਚ ਲਲਕਾਰਦੇ ਤੇ ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਦੇਂਦੇ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਪਿਛੇ ਪਏ। ਕੁਛ ਚਿਰ ਬਾਅਦ ਚੋਏ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਦਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੁਲ੍ਹਣ ਤੇ ਫਤਹ ਚੰਦ ਚਢਾ ਤੇ ਸੁਲਤਾਨ ਖਾਨ ਗਖੜ ਨੇ ਸਰਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ, ਜੋ ਪੰਜ ਕੁ ਹਜ਼ਾਰ ਸਵਾਰਾਂ ਨਾਲ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਰਫਤਾਰ ਨਾਲ ਅੰਦਰ ਜਾ ਵੜੇ। ਅੰਦਰਲਿਆਂ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਹੀ ਦਬੋਚ ਲਿਆ। ਅੰਦਰੋਂ ਬੰਦੂਕਾਂ ਚਲਣ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਆਈ। ਤਾਂ ਇਸਾਰਾ ਪਾ ਕੇ ਅੱਗੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਸਿੰਘ ਬੜੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਮੁੜੇ ਤੇ ਅਫਗਾਨਾਂ ਨੂੰ ਨਰਗੇ ਵਿਚ ਲੈ ਲਿਆ। ਸਿਖਾਂ ਦਾ ਵੀ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ, ਪਰ ਅਫਗਾਨਾਂ ਨੂੰ ਲੱਕ-ਤੋੜਵੀਂ ਹਾਰ ਹੋਈ। ਚੁਫੇਰੇ ਥਾਂ ਥਾਂ ਲਾਸ਼ਾਂ ਖਿਲਰੀਆਂ ਪਈਆਂ ਸਨ। ਕਿਲ੍ਹਾ ਵੀ ਹਥੋਂ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਤੇ ਸਰ ਬਲੰਦ ਖਾਨ ਨੂੰ ਸ: ਚੜ੍ਹਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਹਥੀਂ ਫੜ ਲਿਆ। ਕਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਨੂੰ ਜ਼ੀਨਾਂ ਸਮੇਤ ਘੋੜੇ ਮਿਲ ਗਏ। ਹਥਿਆਰਾਂ ਦਾ ਵੀ ਕੋਈ ਤੋੜਾ ਨਾ ਰਿਹਾ। ਇਮਦਾਦ ਦੇਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਰੱਜ ਕੇ ਇਨਾਮ ਤੇ ਇਜ਼ਤ ਦਿਤੀ। ਚੌਧਰੀ ਤੇ ਕਾਨੂੰਗੋ ਬੰਦੀਖਾਨਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਆਜ਼ਾਦ ਕੀਤੇ, ਜੋ ਹਮੇਸ਼ਾ ਲਈ ਸਰਦਾਰ ਚੜ੍ਹਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਹੋ ਗਏ। ਸਰ ਬਲੰਦ ਖਾਨ ਜੋ ਕਿਲ੍ਹੇ ਦਾ ਹਾਕਮ ਸੀ ਤੇ ਕਲ੍ਹ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਕੈਦ ਕਰੀ ਬੈਠਾ ਸੀ, ਅਜ ਖ਼ੁਦ ਕੈਦੀ ਬਣਾ ਕੇ ਓਸੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ।

ਸਰ ਬਲੰਦ ਖਾਨ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇਣਾ--

ਸ: ਚੜ੍ਹਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਰ ਬਲੰਦ ਖਾਨ ਨੂੰ, ਜੋ ਕਿ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਅਹਿਮਦ ਸ਼ਾਹ ਅਬਦਾਲੀ ਦਾ ਚਾਚਾ ਸੀ, ਭਾਵੇਂ ਫੜ ਕੇ ਕੈਦੀ ਬਣਾ ਲਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਸਰਦਾਰ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਉਮਰ, ਇੱਜ਼ਤ ਤੇ ਮਰਤਬੇ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖਦਿਆ ਹੋਇਆਂ ਬੜਾ ਨਰਮ ਤੇ ਸਾਊਆਂ ਵਾਲਾ ਸਲੂਕ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਦੀ ਖੁਰਾਕ ਤੇ ਆਰਾਮ ਦਾ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖਿਆਲ ਰਖਿਆ। ਸਰ ਬਲੰਦ ਖਾਨ ਸਰਦਾਰ ਚੜ੍ਹਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਇਸ ਚੰਗੇ ਸਲੂਕ ਤੋਂ ਏਨਾ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਇਆ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲਗਾ ਕਿ "ਜੇ ਤੂੰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਬਣ ਜਾਏਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਮੈਂ ਤੇਰਾ ਸੂਬੇਦਾਰ ਬਣ ਕੇ ਅਹਿਮਦ

www.AKJ.Org

ਸ਼ਾਹ ਵਾਂਗੂ ਹੀ ਤੇਰੀ ਖਿਦਮਤ ਕਰਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹਾਂ।" ਸ: ਚੜ੍ਹਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮੁਸਕਰਾ ਕੇ ਉਤਰ ਦਿੱਤਾ "ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਖਾਲਸੇ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਬਖਸ਼ੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਤੈਨੂੰ ਕੈਦ ਵਿਚ ਇਸ ਕਰਕੇ ਰਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਰੇ ਜਹਾਨ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਵੇ ਕਿ ਚੜ੍ਹਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬਲਵਾਨ ਬਾਦ-ਸ਼ਾਹ ਅਬਦਾਲੀ ਦੇ ਚਾਚੇ ਸਰ ਬਲੰਦ ਖਾਨ ਨੂੰ ਵੀ ਫੜ ਰਖਿਆ ਹੈ।" ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਸਰ ਬਲੰਦ ਖ਼ਾਨ ਨੇ ਬੜੀ ਨਿੰਮਰਤਾ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਕਿ "ਮੈਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇਣ ਨਾਲ ਦੁਨੀਆ ਵਿਚ ਤੇਰੀ ਹੋਰ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੋਭਾ ਤੇ ਉਪਮਾ ਹੋਵੇਗੀ, ਜਦ ਲੋਕ ਕਹਿਣਗੇ ਕਿ ਚੜ੍ਹਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਅਹਿਮਦ ਸ਼ਾਹ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੇ ਚਾਚੇ ਨੂੰ ਫੜ ਲਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਫੇਰ ਛਡ ਦਿਤਾ।" ਸ: ਚੜ੍ਹਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਇਹ ਜਵਾਬ ਬੜਾ ਪਸੰਦ ਆਇਆ। ਸਰ ਬਲੰਦ ਖਾਨ ਨੇ ਦੋ ਲਖ ਰੁਪਏ ਨਜ਼ਰਾਨਾ ਭੇਟ ਕੀਤਾ ਤੇ ਸ: ਚੜ੍ਹਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਰਿਹਾ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਰਸਤੇ ਲਈ ਸਫ਼ਰ ਖ਼ਰਚ ਦੇ ਕੇ, ਕੁਝ ਉਸ ਦੇ ਸੇਵਾਦਾਰ ਨਾਲ ਕਰ ਕੇ ਬੜੇ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਅਫ਼ਗਾਨਿਸਤਾਨ ਨੂੰ ਤੋਰ ਦਿਤਾ।*

ਸ: ਚੜ੍ਹਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਇਸ ਜਿਤ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਤਾਕਤ ਵਿਚ ਬੜਾ ਵਾਧਾ ਕਰ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਚੰਗਾ ਦਬਦਬਾ ਕਾਇਮ ਹੋ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਉਸ ਨੇ ਉਦਾਲੇ ਪੁਦਾਲੇ ਦੇ ਸਿਰਕਢ-ਆਕੀ ਸਰਦਾਰ ਤੇ ਜ਼ਿਮੀਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਤਾਕਤ ਨਾਲ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਵਾਂ ਲਿਆ ਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਗੜਬੜ ਕਰਨ ਜੋਗਾ ਨਾ ਛਡਿਆ। ਫਿਰ ਉਹ ਹੋਰ ਅਗੇ ਵਧਿਆ ਤੇ ਧਨੀ, ਪੋਠੋਹਾਰ, ਚਕਵਾਲ, ਜਲਾਲ ਪੁਰ, ਸੈਦਪੁਰ ਦੇ ਪਰਗਣਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿਚ ਕਰ ਲਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਇਸ ਸਾਰੇ ਇਲਾਕੇ ਨੇ ਹੀ ਅਮਨ ਅਮਾਨ ਨਾਲ ਈਨ ਮੰਨ ਲਈ। ਚਕਵਾਲ ਤੇ ਜਲਾਲਪੁਰ ਦੇ ਸਰਦਾਰਾਂ ਤਕੜੇ ਨਜ਼ਰਾਨੇ ਦੇ ਕੇ ਆਪਣੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਨੂੰ ਲੁਟ ਮਾਰ ਤੋਂ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ। ਫਿਰ ਸ: ਚੜ੍ਹਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪਿੰਡ ਦਾਦਨ-ਖ਼ਾਨ ਨੂੰ, ਜਿਸ ਦਾ ਹਾਕਮ ਸਾਹਿਬ ਖਾਨ ਗਖੜ ਸੀ, ਜਿਤਿਆ। ਸਾਹਿਬ ਖ਼ਾਨ ਗਖੜ ਨੇ ਬੜਾ ਤਕੜਾ ਜੁਰਮਾਨਾ ਤਾਰ ਕੇ ਆਪਣੀ ਜਾਨ-ਬਖ਼ਸ਼ੀ ਕਰਵਾਈ।‡ ਪਿੰਡ ਦਾਦਨਖ਼ਾਨ ਦਾ ਪੌਣ ਪਾਣੀ ਸ: ਚੜ੍ਹਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਬੜਾ ਚੰਗਾ ਲਗਾ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਏਥੇ ਹੀ ਟਿਕਣ ਦੀ ਖ਼ਾਹਸ਼ ਜ਼ਾਹਿਰ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਜ਼ਿਲੇ ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ ਕਈ ਕਿਲ੍ਹੇ ਬਣਵਾਏ ਤੇ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਪਰਬੰਧ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਫੌਜ ਰਖੀ, ਜਿਸ ਦੀ ਕਮਾਨ

---

* ਸੋਹਨ ਲਾਲ—ਉਮਦਾ-ਤੁ-ਤਵਾਰੀਖ ਭਾਗ ii, ਪੰਨਾ ੧੧-੧੨। ਗਨੇਸ਼ ਦਾਸ ਵਡੇਹਿਰਾ—ਚਾਰ ਬਾਗ-ਏ-ਪੰਜਾਬ, ਪੰਨਾ ੨੧੧-੧੩।— ਬੂਟੇ ਸ਼ਾਹ—ਤਾਰੀਖ-ਏ-ਪੰਜਾਬ, ਪੰਨਾ ੩੦੯-ਅ। ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਭੰਗੂ—ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪੰਨਾ ੪੯੬ ੯੮।

ਨੋਟ—ਉਮਦਾ ਤੁ-ਤਵਾਰੀਖ਼ ਦੇ ਕਰਤਾ ਤੇ ਡਾ ਹਰੀ ਰਾਮ ਗੁਪਤਾ ਅਨੁਸਾਰ ਸਰ ਬਲੰਦ ਖਾਨ ਇਸ ਸਮੇਂ ਅਹਿਮਦ ਸ਼ਾਹ ਅਬਦਾਲੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਤਾਮੀਲ ਵਜੋਂ ਕਸ਼ਮੀਰੋਂ ਵਾਪਸ ਮੜ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸਰ ਫ਼ਰਾਜ਼ ਖ਼ਾਨ ਜੋ ਰੋਹਤਾਸ ਦਾ ਕੁਮੇਦਾਨ ਸੀ, ਉਸ ਨੇ ਅੰਦਰ ਘਿਰੇ ਹੋਏ ਨੇ, ਸਰ ਬਲੰਦ ਖ਼ਾਨ ਨੂੰ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਬੇਨਤੀ ਕਰ ਕੇ ਸੱਦਿਆ ਸੀ। ਕਿਲ੍ਹਾ ਰੋਹਤਾਸ ਫ਼ਤਹ ਹੋ ਜਾਣ ਤੇ ਸਰ ਬਲੰਦ ਖ਼ਾਨ ੧੨੦੦੦ ਸਵਾਰ ਨਾਲ ਅਟਕ ਲਾਗੇ ਆਣ ਪੁਜਾ ਸੀ। ਚੜ੍ਹਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਜਦ ਇਸ ਦੇ ਆਉਣ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾ ਤਾਂ ਬੜੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਅਗੇ ਵਧ ਕੇ ਸਰ ਬਲੰਦ ਖ਼ਾਨ ਨੂੰ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਹੀ ਜਾ ਲਿਆ। ਬੜੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਹਮਲਾ ਕਰ ਕੇ ਅਫ਼ਗਾਨ ਫ਼ੌਜ ਦਾ ਇਕ ਤਕੜਾ ਹਿਸਾ ਖਪਾ ਛਡਿਆ ਤੇ ਬਾਕੀ ਮੈਦਾਨ ਛੱਡ ਕੇ ਨਸ ਗਏ। ਸਾਰਾ ਮਾਲ-ਅਸਬਾਬ ਲੁਟ ਲਿਆ ਗਿਆ ਤੇ ਸਰ ਬਲੰਦ ਖਾਨ ਨੂੰ ਕੈਦ ਕਰ ਕੇ ਰੋਹਤਾਸ ਦੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਕੈਦ ਕਰ ਦਿਤਾ।

ਪਰ ਕੁਝ ਹੋਰ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਏਸ ਸਮੇਂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦਾ ਗਵਰਨਰ ਨੂਰੁੱਦੀਨ ਖ਼ਾਨ ਬਾਮਜ਼ਈ ਸੀ, ਤੇ ੧੭੬੪ ਦੇ ਇਸ ਸਮੇਂ ਤਕ ਸਰ ਬਲੰਦ ਖ਼ਾਨ ਨੂੰ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦਾ ਗਵਰਨਰ ਬਣਾ ਕੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਘਲਿਆ ਗਿਆ। ਹਵਾਲੇ ਵਜੋਂ ਵੇਖੋ ਕਿਰਪਾ ਰਾਮ ਦਾ ਗੁਲਜ਼ਾਰ-ਏ-ਕਸ਼ਮੀਰ, ਸਫ਼ਾ ੨੩੪, ਅਤੇ ਏਸੇ ਦਾ ਗਲਾਬ ਨਾਮਾ। —ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ]

‡ ਸਯਦ ਮੁਹੰਮਦ ਲਤੀਫ਼—ਹਿਸਟਰੀ ਆਫ਼ ਦੀ ਪੰਜਾਬ, ਪੰਨਾ ੩੩੯।

www.AKJ.Org

ਸ: ਬੁਧ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸ: ਕੰਵਰ ਸਿੰਘ (ਗੋਤ ਸਿੰਘ, ਮੁਹੰਮਦ ਲਤੀਫ਼ ਅਨੁਸਾਰ) ਨੂੰ ਦਿਤੀ ਗਈ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਕੋਟ ਸਾਹਿਬ ਖਾਨ ਤੇ ਰਾਜਾ ਕਾ ਕੋਟ, ਦੋ ਪ੍ਰਸਿਧ ਸ਼ਹਿਰ ਜਿਤ ਕੇ ਆਪਣੀ ਮੇਰ ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਪਿੰਡ ਦਾਦਨਖਾਨ ਉਤੇ ਕਬਜ਼ੇ ਪਿਛੋਂ ਲੂਣ ਦੀਆਂ ਖਾਣਾਂ ਦਾ ਕਾਫੀ ਵੱਡਾ ਹਿਸਾ ਸ: ਚੜ੍ਹਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਲੂਣ ਦੀ ਫ਼ਰੋਖ਼ਤ ਤੇ ਬਰਆਮਦ ਦੀ ਮੰਡੀ ਮਿਆਣੀ ਤੋਂ ਬਦਲ ਕੇ ਰਾਮ ਨਗਰ ਚਾਲੂ ਕੀਤੀ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਸ ਦੀ ਆਮਦਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਾਧਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਥਾਵਾ ਉਤੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਬਣਾ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਰਬੰਧ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੀ ਫ਼ੌਜ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਬਿਠਾ ਦਿਤੀ। ਧਨੀ ਦਾ ਪਰਬੰਧ ਸ: ਇੱਜ਼ਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰਖਣ ਲਈ ਉਸ ਨੂੰ ਆਏ ਦਿਨ ਬਾਗੀਆਂ ਨਾਲ ਲੋਹਾ ਲੈਣਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ, ਅਤੇ ਉਹ ਬੜੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਾਲ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਵਿਚ ਰਖ ਸਕਿਆ। ਹੁਣ ਸ: ਚੜ੍ਹਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਗੁਜਰ ਸਿੰਘ ਭੰਗੀ ਦਾ ਜਿਹਲਮ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸਿੰਧ ਦੇ ਪੂਰਬੀ ਕੰਢੇ ਤਕ ਪੂਰਾ ਕਬਜ਼ਾ ਹੋ ਚੁਕਿਆ ਸੀ। ਜਿਹਲਮ ਤੇ ਸਿੰਧ ਵਿਚਕਾਰ ਤੇ ਉੱਤਰ ਵਿਚ ਪਹਾੜ ਦਿਆਂ ਪੈਰਾਂ ਤੋਂ ਲੈਕੇ ਕੋਹ ਨਮਕਸਤਾਨ ਦੀ ਦਖਣੀ ਹੱਦ ਤਕ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਉਤੇ ਸ: ਚੜ੍ਹਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਪੱਕੀ ਬੁਨਿਆਦ ਉਤੇ ਰਾਜ ਸਥਾਪਤ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ।† ਇਹ ਜਿਹਲਮ ਸਿੰਧ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਦੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਉਤੇ ਕਬਜ਼ੇ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਵੰਡ ਵੇਲੇ ਗੁਜਰਾਤ ਤੇ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਸ: ਗੁਜਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਹਿਸੇ ਆਇਆ ਸੀ। ਬਾਕੀ ਦਾ ਇਲਾਕਾ ਜੋ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ, ਉਸ ਨੇ ਗੁਜਰਾਤ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਗੁਜਰਾਤ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਬਣਾਇਆ। ਯਾਦ ਰਹੇ ਕਿ ਗੁਜਰ ਸਿੰਘ ਭੰਗੀ ਨੇ ਗੁਜਰਾਤ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ੧੭੫੫ ਈ: ਵਿਚ ਮਕੱਰਬ ਖਾਨ ਗੱਖੜ ਨੂੰ ਗੁਜਰਾਤ ਦੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਲਾਗੇ ਹਰਾ ਕੇ, ਆਪਣੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿਚ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ। ਅਗਲੇ ਸਾਲ ਉਸ ਨੇ ਜੰਮੂ ਮਾਰਿਆ ਸੀ, ਪਿਛੋਂ ਇਸਲਾਮ ਗੜ੍ਹ, ਪੁੰਛ ਤੇ ਦੇਵਾ ਬਟਾਲਾ ਲੈ ਲਏ ਸਨ। ਫਿਰ ਚਨਾਬ ਦੇ ਕੰਢੇ ਗਚੂੜਾ ਸ਼ਹਿਰ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਏਥੋਂ ਦੇ ਚੌਧਰੀਆਂ ਰਹਿਮਤ ਖਾਨ ਤੇ ਹਸ਼ਮਤ ਦੀਆਂ ਜਗੀਰਾਂ ਤੇ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਜ਼ਬਤ ਕਰ ਲਈਆਂ। ਇਸ ਨੇ ਆਪ-ਣਿਆਂ ਇਲਾਕਿਆਂ ਦੀ ਹਦ ਭਿੰਬਰ ਦਿਆਂ ਪਹਾੜਾਂ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਤਕ ਵਧਾ ਲਈ ਸੀ। ਅਹਿਮਦ ਸ਼ਾਹ ਦੇ ਚੌਥੇ ਪੰਜਵੇਂ ਤੇ ਛੇਵੇਂ ਹਮਲੇ ਵਿਚ ਗੁੱਜਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਉਖੜ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ। ਹੁਣ ਸਤਵੇਂ ਹਮਲੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਹਦਾਂ ਭਿੰਬਰ ਦਿਆਂ ਪਹਾੜਾਂ ਤਕ ਅਪੜ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਆਪਣੇ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਪਰਬੰਧ ਲਈ ਇਸ ਨੇ ਸ: ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਥਾਣੇਦਾਰ ਬਣਾਇਆ ਤੇ ਇਸ ਦਾ ਸਦਰ ਮੁਕਾਮ ਕਾਲੇ ਦੀ ਸਰਾਏ ਸੀ। ਸ: ਗੁਜਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਗੁਜਰਾਤ ਸੀ। ਸ: ਚੜ੍ਹਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਗੁਜਰਾਂਵਾਲੇ ਨੂੰ ਮੁੜਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੇ ਸਾਲੇ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਧਨੀ ਦਾ ਕੁਝ ਹਿਸਾ, ਘੇਬ ਜੰਡਾਲੀ, ਖਾਟੜ ਅਮਾਣਕ ਪਰਬੰਧ ਲਈ ਦਿਤਾ। ਉਸ ਨੇ ਏਥੇ ਆਪਣੀ ਫ਼ੌਜ ਲਈ ਇਕ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਿਲ੍ਹਾ ਬਣਵਾਇਆ, ਜੋ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਗੜ੍ਹ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਪਾਸ ਅੱਜ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈ।

ਸਿੰਘਾਂ ਮੁਲਤਾਨ ਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਅਗੇ ਡੇਰਾ-ਜਾਤ ਵੀ ਦਬਾ ਲਏ–
(ਅਪ੍ਰੈਲ ਤੋਂ ਜੂਨ ੧੭੬੪)

ਜਦ ਸ: ਚੜ੍ਹਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸ: ਗੁੱਜਰ ਸਿੰਘ ਭੰਗੀ ਉਤਰ ਪੱਛਮ ਦਿਆਂ ਇਲਾਕਿਆਂ ਨੂੰ ਸਰ ਕਰਨ ਵਿਚ ਰੁਝੇ ਹੋਏ ਸਨ ਤਾਂ ਤਰੁਣਾ ਦਲ ਦਾ ਉਹ ਹਿਸਾ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਸ: ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਭੰਗੀ, ਉਸ ਦੇ

---

† ਸੋਹਨ ਲਾਲ—ਉਮਦਾ-ਤੁ-ਤਵਾਰੀਖ ਭਾਗ ii, ਪੰਨਾ ੯, ੧੦, ੧੨। ਗਨੇਸ਼ ਦਾਸ ਵਡੇਹਿਰਾ—ਚਾਰ ਬਾਗ-ਏ-ਪੰਜਾਬ, ਪੰਨਾ ੧੩੧। ਸਰ ਲੈਪਲ ਗ੍ਰਿਫ਼ਨ—ਪੰਜਾਬ ਚੀਫ਼ਸ, ਪੰਨਾ ੧੨। ਸ: ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਭੰਗੂ—ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਪੰਨਾ ੪੯੬-੯੮। ਰਤਨ ਚੰਦ—ਖਾਲਸਾ ਨਾਮਾ, ਸਫ਼ਾ ੪੦-੪੧।

www.AKJ.Org

ਦੋਵੇਂ ਪੁਤਰ ਝੰਡਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ, ਅਤੇ ਨਕਈ ਸ: ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ, ਦਖਣ ਪਛਮ ਦਿਆਂ ਇਲਾਕਿਆਂ ਨੂੰ ਰਾਣਦੇ ਹੋਏ ਬੜੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਅਗੇ ਵਧੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਾਰੇ ਹੋਏ ਇਲਾਕਿਆਂ ਚੋਂ ਲੰਮੇ ਤੇ ਨੱਕੇ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਨਕਈ ਮਿਸਲ ਦੇ ਹਿਸੇ ਆਏ। ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨੇ ਅੱਗੇ ਵਧ ਕੇ ਮੁਲਤਾਨ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਨਿਵਾ ਲਿਆ ਤੇ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੁਟਿਆ। ਬਹਾਵਲਪੁਰ ਦੇ ਦਾਊਦ ਪੁਤਰਾਂ ਦੇ ਮੁਖੀ ਮੁਬਾਰਕ ਖਾਨ ਨੇ ਸ: ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਭੰਗੀ ਨਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤ ਕਰ ਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਪਾਕਪਟਨ ਦਾ ਸ਼ਹਿਰ, ਜੋ ਪ੍ਰਸਿਧ ਸੂਫ਼ੀ ਸੰਤ ਸ਼ੇਖ਼ ਫ਼ਰੀਦ ਦਾ ਸ਼ਹਿਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸਤਿਕਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਨੂੰ ਸਿਖਾਂ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਦੀ ਹੱਦ ਮੰਨ ਲਿਆ ਜਾਵੇ। ਸ: ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦੇ ਦਿਤੀ ਤੇ ਏਥੋਂ ਅਗਲਾ ਇਲਾਕਾ ਮਾਰ ਕੇ ਸਿੰਧ ਜਾ ਪਾਰ ਕੀਤਾ ਤੇ ਡੇਰਾ-ਜਾਤ (ਡੇਰਾ ਇਸਮਾਈਲ ਖਾਨ ਤੇ ਡੇਰਾ ਗਾਜ਼ੀ ਖ਼ਾਨ) ਦੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਨੂੰ ਲੁਟ ਪੁਟ ਕੇ ਉਜਾੜ ਦਿਤਾ। ਲਾਹੌਰੋਂ ਡੇਰਿਆਂ ਤਕ ਦਾ ਢਾਈ ਸੌ ਮੀਲ ਦਖਣੀ ਲਹਿੰਦੇ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਇਲਾਕਾ ਮਾਰ ਕੇ ਖ਼ਾਲਸਈ ਝੰਡੇ ਥਲੇ ਲੈ ਆਂਦਾ ਗਿਆ। ਗੰਜਾਬੇ ਵਾਲਾ ਕਾਜ਼ੀ ਨੂਰ ਮੁਹੰਮਦ, ਜਿਸ ਨੇ ਜੂਨ ੧੭੬੫ ਵਿਚ ਆਪਣਾ "ਜੰਗ ਨਾਮਾ" ਸੰਪੂਰਨ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਲਿਖਦਾ ਹੈ : "ਕਾਫ਼ਰ ਸਿਖ ਲਾਹੌਰ ਅਤੇ ਮੁਲਤਾਨ ਦਿਆਂ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਆਣ ਪਹੁੰਚੇ ਹਨ। ਮੁਲਤਾਨ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੁਤਿਆਂ (ਇਸ਼ਾਰਾ ਸਿੰਘਾਂ ਵਲ ਹੈ) ਬਿਲਕੁਲ ਲੁਟ ਪੁਟ ਲਿਆ ਹੈ। ਏਥੋਂ ਅਗੇ ਡੇਰਿਆਂ ਤਕ ਹੱਲੇ ਕਰ ਕਰ ਕੇ ਕਿਆਮਤ ਵਰਗਾ ਹਾਲ ਬਣਾ ਛਡਿਆ ਹੈ......। ਮੁਲਤਾਨ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਨੂੰ ਤਾਂ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਗਾਹ ਮਾਰਿਆ ਹੈ। ਮੁਲਤਾਨ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੀ ਕਹਿਰ ਤੋੜੇ ਹਨ, ਮੇਰੀ ਜ਼ਬਾਨ ਵਰਨਣ ਕਰਨੋਂ ਅਸਮਰਥ ਹੈ। ਈਮਾਨ ਵਾਲਿਓ ! ਸੁਣੋ ! ਹਜ਼ਰਤ ਆਦਮ ਦੇ ਵੇਲੇ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਅੱਜ ਤਕ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਹੋਈ ਹੋਣੀ ਜੋ ਮੁਲਤਾਨ ਨਾਲ ਦੁਖਾਂਤ ਵਾਪਰਿਆ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਰੱਬ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਸਿਵਾਏ ਸਿਰ ਝੁਕਾਉਣ ਤੋਂ ਕੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ... .. ?*

ਖ਼ਾਲਸਾ ਦਲ ਝੰਗ ਵਲ ਨੂੰ—

ਡੇਰਿਆਂ ਤੋਂ ਦਲ ਝੰਗ ਵਲ ਨੂੰ ਉਲਰ ਪਿਆ ਤੇ ਸਿਆਲਾਂ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਉਤੇ ਝਪਟ ਪਿਆ। ਸਿਆਲਾਂ ਨੇ ਬੜੀ ਬਹਾਦਰੀ ਨਾਲ ਸਿਖਾਂ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕੀਤਾ, ਪਰ ਅੰਤ ਨੂੰ ਹਾਰ ਖਾਧੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਝੰਗ, ਖੁਸ਼ਾਬ ਤੇ ਚਨਿਓਟ ਭੰਗੀ ਮਿਸਲ ਨੇ ਮੱਲ ਲਏ ਤੇ ਸ: ਝੰਡਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਹਿਸੇ ਆਏ। ਇਸ ਨੇ ਇਸ ਦਾ ਬੰਦੋਬਸਤ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਦੂਲੂ, ਜੋ ਭੰਗੀ ਮਿਸਲ ਦਾ ਹੀ ਸਰਦਾਰ ਸੀ, ਦੇ ਸਪੁਰਦ ਕਰ ਦਿਤਾ।‡

ਇਸ ਦੇ ਛੇ ਕੁ ਮਹੀਨੇ ਪਿਛੋਂ ਲਾਹੌਰ ਨੂੰ ਜਾਂਦਾ ਹੋਇਆ ਕਾਜ਼ੀ ਨੂਰ ਮੁਹੰਮਦ ਚਨਿਓਟ ਥਾਣੀਂ ਲੰਘਿਆ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਚਨਿਓਟ ਦੀ ਬਰਬਾਦੀ ਤੇ ਮੰਦੀ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਤੱਕ ਕੇ ਇੰਜ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੈ— "ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਅਤਿਆਚਾਰਾਂ ਕਾਰਨ ਸ਼ਹਿਰ ਬਰਬਾਦ ਹੋ ਚੁਕਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਬੁਰੀ ਦੁਰਦਸ਼ਾ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਤੇ ਬੜੀਆਂ ਮੁਸੀਬਤਾਂ ਝਾਗ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਾਰਾ ਸ਼ਹਿਰ ਅੰਦਰੋਂ ਤੇ ਇਸ ਦਾ ਉਦਾਲਾ-

---

* ਕਾਜ਼ੀ ਨੂਰ ਮੁਹੰਮਦ—ਜੰਗ ਨਾਮਾ, ਪੰਨਾ ੩-੮, ੪੦-੪੧। ਗਿ: ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ—ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਪੰਨਾ ੮੯੦।
[ਕਾਜ਼ੀ ਨੂਰ ਮੁਹੰਮਦ ਦਾ "ਜੰਗ ਨਾਮਾ" ਇਤਿਹਾਸਕ ਪਖੋਂ ਇਕ ਅਨਮੋਲ ਹਥ-ਲਿਖਤ ਹੈ। ਕਾਜ਼ੀ ਨੂਰ ਮੁਹੰਮਦ ਅਹਿਮਦ ਸ਼ਾਹ ਅਬਦਾਲੀ ਦੇ ਸਤਵੇਂ ਹਮਲੇ ਵੇਲੇ ਨਾਲ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਅਖੀਂ ਵੇਖ ਕੇ ਹੀ ਬੜੇ ਵੇਰਵੇ ਨਾਲ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ੧੭੬੪ ਵਿਚ ਮੁਲਤਾਨ ਵਿਰੁਧ ਮੁਹਿੰਮ ਤੇ ਮੁਲਤਾਨ ਨੂੰ ਮਾਰ ਲੈਣਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮੰਨਦਾ। ਪਰ ਕਾਜ਼ੀ ਜੀ ਨੇ ਚਸ਼ਮ-ਦੀਦ ਗਵਾਹੀ ਦਾ ਅਕੱਟ ਸਬੂਤ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਕੇ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਇਸ ਕਾਰਨਾਮੇ ਨੂੰ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਦੇ ਅਵੇਸਲੇਪਣ ਦੇ ਧੁੰਦੂਕਾਰ ਚੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ।]

‡ ਇੰਪੀਰੀਅਲ ਗਜ਼ਟੀਅਰ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ, ਪੰਜਾਬ ii, ਪੰਨਾ ੨੦੮

www.AKJ.Org

ਪੁਦਾਲਾ ਖੰਡਰ ਹੀ ਬਣ ਚੁਕਿਆ ਹੈ। ਇਮਾਰਤਾਂ ਢਾਹ-ਢੇਰੀ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਤੇ ਮਸੀਤਾਂ ਉਜੜੀਆਂ ਪੁਜੜੀਆਂ ਪਈਆਂ ਹਨ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੜੀ ਮੰਦੀ ਹਾਲਤ ਹੈ। ਥਾਂ ਥ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਘੋੜਿਆਂ ਦਾ ਚਾਰਾ ਤੇ ਘੋੜਿਆਂ ਦੀ ਲਿਦ ਖਿਲਰੀ ਪਈ ਹੈ। ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਆਲਮ ਫਾਜ਼ਲ ਤੇ ਸਯਦ ਲੋਕ ਨਰਕ ਭੋਗ ਰਹੇ ਹਨ। ਮੁਲਕ-ਮਾਰ ਕੇ ਜਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੁੱਤਿਆਂ (ਸਿੰਘਾਂ) ਨੇ ਆਪੋ ਵਿਚ ਵੰਡਿਆ ਤਾਂ ਇਹ ਸ਼ਹਿਰ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਝੰਡੇ (ਝੰਡਾ ਸਿੰਘ ਭੰਗੀ) ਦੇ ਹਿਸੇ ਆਇਆ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਾ ਮੁਲਕ ਹੀ, ਸਰਹੰਦ ਲਾਹੌਰ ਪੰਜਾਬ, ਮੁਲਤਾਨ, ਝੰਗ, ਖੁਸ਼ਾਬ ਤੇ ਚਨਾਬ (ਮੁਰਾਦ ਦੁਆਬਾ ਰਚਨਾ ਤੋਂ ਹੈ) ਆਪੋ ਵਿਚ ਵੰਡ ਛਡਿਅਹੈ।"*

(ਚਲਦਾ)

ਅਖੰਡ ਕੀਰਤਨੀ ਜਥੇ ਦੀ ਜਥੇਬੰਦੀ ਬਾਰੇ

ਜਿਵੇਂ ਅਗੇ ਸੂਚਨਾ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ ਅਖੰਡ ਕੀਰਤਨੀ ਜਥੇ ਦੀ ਨਵੀਂ ਜਥੇਬੰਦੀ ਬਾਰੇ ਸਮੂਹ ਅਖੰਡ ਕੀਰਤਨੀ ਜਥਿਆਂ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਵੈਸਾਖੀ ਸਮਾਗਮ ਦੇ ਭੋਗ ਸਮੇਂ ੧੪ ਅਪ੍ਰੈਲ ਨੂੰ ਸਵੇਰੇ ਪੰਜ ਵਜੇ ਹੋਣੀ ਨੀਯਤ ਹੋਈ ਹੈ। ਆਸ ਹੈ ਇਸ ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਸੁਚੱਜੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਨੇਪਰੇ ਚਾੜ੍ਹਨ ਲਈ ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਕੁਝ ਵਿਚਾਰ ਬਣਾ ਲਏ ਹੋਣਗੇ।

ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਇਕ ਹਲ ਸੁਝਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਹਰੇਕ ਨਗਰ, ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਵਸਦੇ ਅਖੰਡ ਕੀਰਤਨੀ ਜਥੇ ਦੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਜਾਏ ਕਿ ਉਹ ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਥਾਵੇਂ ਇਕ ਉਚੇਚਾ ਸਮਾਗਮ ਰਚ ਕੇ ਉਸ ਵਿਚ ਸਰਬ ਸੰਮਤੀ ਨਾਲ; ਸਮੁੱਚੇ ਅਖੰਡ ਕੀਰਤਨੀ ਜਥੇ ਦੇ ਸਿੰਘਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪੰਜ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਥੇਬੰਦੀ ਚਲਾਣ ਦਾ ਕਾਰਜ ਸੌਂਪਣਾ ਯੋਗ ਸਮਝਿਆ ਜਾਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਲਿਖ ਭੇਜਣ। ਵਖ ਵਖ ਥਾਵਾਂ ਤੋਂ ਪੁਜੇ ਨਾਵਾਂ ਵਿਚੋਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਵਾਂ ਉਤੇ ਸਰਬ ਸੰਮਤੀ ਹੋਵੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਸਮਾਗਮ ਸਮੇਂ ਇਕੱਤਰ ਹੋਈ ਸੰਗਤਾਂ ਵਲੋਂ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਲਈ ਜਾਵੇ।

ਇਸ ਸੁਝਾ ਪ੍ਰਥਾਇ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਮੁਤਾਬਕ ਸਥਾਨਕ ਸੰਗਤਾਂ ਵਲੋਂ ਪੰਜ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਮਿਤੀ ੩੧ ਮਾਰਚ ਤਕ ਰਜਿਸਟਰੀ ਡਾਕ ਰਾਹੀਂ ਭੇਜ ਦਿਤੇ ਜਾਣ। ਤਾਕਿ ਉਸ ਸਮੇਂ ਕੋਈ ਨਿਗਰ ਵਿਚਾਰ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖ ਕੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਸੰਭਵ ਹੋ ਸਕੇ । ਜੇ ਇਸ ਸੁਝਾ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਸਥਾਨਕ ਸੰਗਤ ਦੀ ਅਸਹਿਮਤੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਨਵੇਂ ਸੁਝਾ ਸਮੇਤ ਲਿਖ ਭੇਜਣ।

ਖ਼ਾਲਸਾ ਜੀ ਦਾ ਸੇਵਕ—ਰਾਮ ਸਿੰਘ (ਜਥੇਦਾਰ)

ਬਾਗੜੀਆਂ (ਤਰਨ ਤਾਰਨ) ਵਿਖੇ ਰੈਣ ਸਬਾਈ ਕੀਰਤਨ

ਭਾਈ ਸਰਦਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੈਦ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੇ ਕਿ ਹਰ ਸਾਲ ਵਾਂਗ ਪਿੰਡ ਬਾਗੜੀਆਂ ਵਿਖੇ ਰੈਣ ਸਬਾਈ ਕੀਰਤਨ ੮ ਮਾਰਚ ਸ਼ਨੀਵਾਰ ਨੂੰ ਹੋਣਗੇ। ਸਮੂਹ ਸੰਗਤਾਂ ਪੁਜ ਕੇ ਲਾਹੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ। ਇਹ ਪਿੰਡ ਤਰਨ ਤਾਰਨ—ਜੰਡਿਆਲਾ ਰੋਡ ਤੇ ਹੈ।

---

* ਕਾਜ਼ੀ ਨੂਰ ਮਹੰਮਦ—ਜੰਗਨਾਮਾ ਸਫ਼ਾ ੭੨,

ਚਨਿਓਟ ਨੂੰ ਸਿਖਾਂ ਨੇ ਹੀ ਬਰਬਾਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਦੀ ਬਰਬਾਦੀ ਵਿਚ ਦੁਰਾਨੀਆਂ ਦਾ ਹਿਸਾ ਜੋ ਓਹਨਾਂ ੧੭੪੮ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਆਪਣੇ ਹਲਿਆਂ ਵੇਲੇ ਲੰਘਦਿਆਂ—ਕਰਦਿਆਂ ਕੀਤੀ । ਹਵਾਲੇ ਵਜੋਂ ਵੇਖੋ, ਇੰਪੀਰੀਅਲ ਗਜ਼ਟੀਅਰ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ, ਪੰਜਾਬ, ii, ਪੰਨਾ ੨੩੭ :— "ਅਠਾਰ੍ਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਅੱਧ ਵਿਚ ਦੁਰਾਨੀਆਂ ਦੇ ਹਮਲਿਆਂ ਵੇਲੇ ਧੀਂਗੋ-ਜ਼ੋਰੀ ਲੰਘਿਆਂ ਨੇ ਵੀ ਚਨਿਓਟ ਨੂੰ ਬੜਾ ਨੁਕਸਾਨ ਪੁਚਾਇਆ।"

www.AKJ.Org

ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਬੇਦਾਵੇ ਨੂੰ ਪਾੜ ਦਿਤਾ

[ਵਲੋਂ—ਗਿ: ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ 'ਮਿੱਤਰ' ਮਾਲਬ (ਗੁੜਗਾਉਂ)]

ਦੇ ਕੇ ਜਦੋਂ ਬੇਦਾਵਾ ਦਸਮੇਸ਼ ਗੁਰ ਨੂੰ, ਵੜੇ ਮਾਲਵੇ ਦੇ ਸਿੰਘ ਘਰੀਂ ਆ ਕੇ।
ਸੁਣ ਕੇ ਰੋਹ ਚੜ੍ਹਿਆ ਅਤ ਦਾ ਸਿੰਘਣੀਆਂ ਨੂੰ, ਕਹਿਣ, ਆਏ ਹੋ ਸਿੱਖੀ ਨੂੰ ਲਾਜ ਲਾ ਕੇ।
ਬੈਠੋ ਚੂੜੀਆਂ ਪਾ ਕੇ ਘਰਾਂ ਅੰਦਰ, ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਦੇ ਦਿਉ ਲੜਾਂਗੀਆਂ ਅਸੀਂ ਜਾ ਕੇ।
ਤੁਸੀਂ ਗਿੱਦੜਾਂ ਕੋਲੋਂ ਵੀ ਗਏ ਗੁਜ਼ਰੇ, ਡਰ ਕੇ ਮਰਨ ਤੋਂ ਆਏ ਹੋ ਭਾਂਜ ਖਾ ਕੇ।
ਲੋਹਾ ਲੈ ਕੇ ਵੈਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਰਣ ਵਿਚ, ਹੱਸ ਹੱਸ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਪਾ ਜਾਂਦੇ।
ਲੈ ਕੇ ਖੁਸ਼ੀ ਸਤਿਗੁਰ ਕਲਗੀ ਵਾਲੜੇ ਦੀ, ਸਿੱਧੇ ਤੁਸੀਂ ਸਚਖੰਡ ਦੇ ਰਾਹ ਜਾਂਦੇ।

'ਭਾਗੋ' ਮਾਤ ਆਈ ਕਰ ਕੇ ਕਮਰਕੱਸਾ, ਸ਼ਸਤ੍ਰ-ਬੱਧ ਹੋ ਘੋੜੇ ਸਵਾਰ ਹੋ ਕੇ।
ਜੋਸ਼ ਉਸ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹਿਆ ਨ ਜਾਏ ਥੰਮ੍ਹਿਆ, ਤਕ ਕੇ ਸ਼ੇਰ ਡਿਗਣ ਮੂੰਹ ਭਾਰ ਹੋ ਕੇ।
ਤੇਗ ਗਾਤਰੇ, ਹੱਥ ਵਿਚ ਪਕੜ ਨੇਜ਼ਾ, ਰੂਪ ਚੰਡੀ ਦਾ ਧਾਰ ਤਿਆਰ ਹੋ ਕੇ।
'ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ' ਅਕਾਲ ਬੋਲੇ; ਗੁਰੂ-ਪਿਆਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਰਸ਼ਾਰ ਹੋ ਕੇ।
ਰੱਗਾਂ ਫੜਕੀਆਂ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਖ਼ੂਨ ਉਬਲੇ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੋਲਿਆਂ ਲਹੂ ਗਰਮਾ ਦਿਤੇ।
ਨਿਕਲੇ ਆਣ ਤੁਰੰਗਾਂ ਦੇ ਸਿੰਘ ਚੜ੍ਹ ਕੇ, ਬਣ ਕੇ ਫ਼ੌਜ ਸੋਹਣੀ ਚਾਲੇ ਪਾ ਦਿਤੇ।

ਵੈਰੀ ਵੇਖ 'ਖਿਦਰਾਣੇ ਦੀ ਢਾਬ' ਉਤੇ, ਹੱਲਾ ਬੋਲ ਕੇ ਸਿੰਘ ਦਲੇਰ ਆ ਪਏ।
ਅਰਸ਼ ਕੰਬਿਆ ਨਾਲ ਜੈਕਾਰਿਆਂ ਦੇ, ਜਿਵੇਂ ਵੇਖ ਸ਼ਿਕਾਰ ਨੂੰ ਸ਼ੇਰ ਆ ਪਏ।
ਉਡੇ ਪਰਖਚੇ ਵੈਰੀ ਦੇ ਸਿਰ ਧੜਾਂ ਦੇ, ਜਿਵੇਂ ਕਹਿਰ ਦਾ ਕੋਈ ਹਨੇਰ ਆ ਪਏ।
ਲਗ ਲੋਥਾਂ ਦੇ ਢਿਗ ਸਥਰ ਮਾਨੋ, ਪੱਥਰ ਜ਼ਿਮੀਂ ਤੇ ਢੇਰਾਂ ਦੇ ਢੇਰ ਆ ਪਏ।
ਕੁਝ ਮਰੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਤੇ ਕੁਝ ਹੋਏ ਫਟੜ, ਭਾਂਜ ਖਾ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚੋਂ ਨੱਸ ਗਏ।
ਹੋਏ ਸਿੰਘ ਵੀ ਕਾਫ਼ੀ ਸ਼ਹੀਦ ਉਥੇ, ਲੈ ਕੇ ਸਦਾ ਲਈ ਜਗ ਤੋਂ ਜੱਸ ਗਏ।

ਜਾਣੀਜਾਣ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਵੀ, ਵੇਖ ਰਹੇ ਸਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਚਾਰਿਆਂ ਨੂੰ।
ਆਏ ਟਿੱਬੇ ਤੋਂ ਉਤਰ ਹਜ਼ੂਰ ਉਥੇ, ਦੇਣ ਲਈ ਸਤਿਕਾਰ ਪਿਆਰਿਆਂ ਨੂੰ।
ਦੇ ਦੇ ਹੋਏ ਖ਼ਤਾਬ ਹਜ਼ਾਰੀਆਂ ਦਾ, ਤੁਰਦੇ ਵੇਖਦੇ ਫਿਰਦੇ ਸਨ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ।
ਤਕਿਆ ਇਕ ਸ਼ਹੀਦ ਵਿਚ ਸਾਹ ਕੋਈ ਕੋਈ, ਬਹਿ ਗਏ ਵੇਖ ਕੇ ਨੈਣ-ਇਸ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ।
ਹੱਥ ਫੇਰ ਸਿਰ ਕੇ ਕਿਹਾ ਮਹਾਂ ਸਿੰਘਾ, ਜੋ ਕੁੰਝ ਮੰਗਣਾ ਈ ਮੇਰੇ ਲਾਲ ਮੰਗ ਲੈ।
ਪ੍ਰਸੰਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਜ ਤੁਸਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ, ਗੁਰੂ ਦਰ ਤੋਂ ਜਾਹੋ-ਜਲਾਲ ਮੰਗ ਲੈ।

ਮਹਾਂ ਸਿੰਘ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਆਵਾਜ਼ ਨਿਕਲੀ, ਦਾਤਾ ਬਖਸ਼ ਸਾਨੂੰ ਔਗੁਣਹਾਰਿਆਂ ਨੂੰ।
ਬਮੁਖ ਹੋ ਕੇ ਤੇਰੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚੋਂ, ਢੋਈ ਮਿਲਣੀ ਨਹੀਂ ਦੁਖਿਆਰਿਆਂ ਨੂੰ।
ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਬੇਦਾਵੇ ਨੂੰ ਪਾੜ ਕੇ ਤੇ, ਟੁੱਟੀ ਗੰਢ ਦੇ ਬਖਸ਼ ਲੈ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ।
ਤੇਰੀ ਮਿਹਰ ਤੋਂ ਵਾਂਜੇ ਹੋਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਨਾ ਵਿਚਾਰ ਸਾਡੇ ਕੀਤੇ ਕਾਰਿਆਂ ਨੂੰ।
ਬਖਸ਼ਹਾਰ ਨੇ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਕਮਰ-ਕੱਸਾ, ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਬੇਦਾਵੇ ਨੂੰ ਪਾੜ ਦਿਤਾ।
ਮਿਹਰ-ਨਜ਼ਰ ਕਰ ਕੇ ਆਤਮ-ਦਾਨ ਦਿਤਾ, 'ਮਿੱਤਰ' ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ ਸੁਆਰ ਦਿਤਾ।

www.AKJ.Org

ਅਖੰਡ ਕੀਰਤਨੀ ਜਥਾ ਯੂ. ਕੇ. ਵਲੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਕੀਰਤਨ ਦੀ ਵਰਖਾ

ਭਾਈ ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਡਡਲੀ ਤੋਂ ਇਤਲਾਹ ਦੇਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿਖੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਵਿਚ ਵਖ ਵਖ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਹਜ਼ੂਰੀ ਕੀਰਤਨੀਏ ਭਾਈ ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਬੀਬੀ ਹਰਜੀਤ ਕੌਰ ਜੀ ਕੀਰਤਨ ਦੀਆਂ ਹਾਜ਼ਰੀਆਂ ਭਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਯੂ. ਕੇ. ਦੀਆਂ ਸਮੂਹ ਸੰਗਤਾਂ ਪੁਜ ਕੇ ਕੀਰਤਨ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਰਸ ਭੁੰਚੋ ਜੀ—

੩ ਤੋਂ ੯ ਮਾਰਚ—ਕੀਰਤਨ ਅਤੇ ਰੈਣ ਸਬਾਈ Huddesesfield and and Leeds, Sikn Temples
ਪੁਛ ਗਿਛ : ਭਾਈ ਦੀਦਾਰ ਸਿੰਘ, ਫ਼ੋਨ ੦੪੮੪-੨੪੩੧੧

੧੦ ਤੋਂ ੧੫ ਮਾਰਚ—ਕੀਰਤਨ ਅਤੇ ਰੈਣ ਸਬਾਈ Ramgarhia Gurdwara Meynell Road Leicester. ਪੁਛ ਗਿਛ : ਭਾਈ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਫੋਨ ੦੫੩੩-੭੬੪੧੭੯

੨੯ ਮਾਰਚ—ਰੈਣ ਸਬਾਈ Sikh Temple Slough. ਪੁਛ ਗਿਛ : ਭਾਈ ਬਖ਼ਸ਼ੀਸ਼ ਸਿੰਘ ਗਿਲ, ਫੋਨ ੦੨੧-੫੨੩-੨੭੧੫

ਪਿੰਡ ਤਿਹਾੜਾ (ਲੁਧਿਆਣਾ) ਵਿਖੇ ਮਾਸਕ ਰੈਣ ਸਬਾਈ

ਮਾ: ਉਜਾਗਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਖਾਲਸਾ, ਫਰਵਾਲੀ (ਸੰਗਰੂਰ) ਸਰਬੱਤ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਸੂਚਨਾ ਦੇਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪਿੰਡ ਤਿਹਾੜਾ ਭਾਈ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਗ੍ਰਿਹਿ ਵਿਖੇ ੧੫ ਮਾਰਚ ਸ਼ਨੀਵਾਰ ਦੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਰੈਣ ਸਬਾਈ ਅਖੰਡ ਕੀਰਤਨ ਸਮਾਗਮ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸੋ ਆਇ ਜੁੜੋ ਤੇ ਲਾਹੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੋ। ਜਗਰਾਵਾਂ ਤਸੀਲ ਤੋਂ ਸਿਧਵਾਂ ਵੇਟ ਰੋਡ ਅਤੇ ਮੋਗੇ ਤੋਂ ਧਰਮਕੋਟ ਰੋਡ ਤੇ ਇਹ ਪਿੰਡ ਕਿਸ਼ਨਪੁਰਾ ਤੋਂ ਪੌਣਾ ਮੀਲ ਹੈ।

ਪਿੰਡ ਬਾਊਪੁਰਾ ਮੰਡ (ਜਲੰਧਰ) ਵਿਖੇ ਸਾਲਾਨਾ ਕੀਰਤਨ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ

ਭਾਈ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਭਾਈ ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਮੂਹ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਬਿਨੈ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਐਤਕੀ ਪਿੰਡ ਤੇਂਗ ਵਿਖੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਇਸ ਐਡਰੈਸ ਤੇ ਹੋਵੇਗਾ—ਪਿੰਡ ਬਾਊਪੁਰਾ ਮੰਡ (ਨੇੜੇ ਦਾਨੇਵਾਲ) ਤਸੀਲ ਨਕੋਦਰ ਜ਼ਿਲਾ ਜਲੰਧਰ ਵਿਖੇ ੨੨-੨੩-੨੪ ਮਾਰਚ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਹੋਣਗੇ। ਅਰੰਭ ਸਵੇਰੇ ਪੰਜ ਵਜੇ ਅਤੇ ਸਮਾਪਤੀ ੧੨ ਵਜੇ ਦੁਪਹਿਰੇ।

ਪਿੰਡ ਸ਼ੇਰਪੁਰ (ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ) ਵਿਖੇ ਸ੍ਰੀ ਅਖੰਡਪਾਠ ਤੇ ਰੈਣ ਸਬਾਈ

ਬਾਬਾ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਿਨੈ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪਿੰਡ ਸ਼ੇਰਪੁਰ ਵਿਖੇ ੨੯ ਮਾਰਚ ਸ਼ਨੀਵਾਰ ਨੂੰ ਸਵੇਰੇ ਸ੍ਰੀ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਦੇ ਭੋਗ ਪੈਣਗੇ ਅਤੇ ਰਾਤ ਨੂੰ ਰੈਣ ਸਬਾਈ ਕੀਰਤਨ ਹੋਣਗੇ। ਸਮੂਹ ਸੰਗਤਾਂ ਦਰਸ਼ਨ ਬਖ਼ਸ਼ਣ ਜੀ। ਜਲੰਧਰ-ਪਠਾਨਕੋਟ ਰੋਡ ਤੇ ਦਸੂਹਾ ਤੋਂ ਪੰਜ ਮੀਲ ਹੈ, ਅਤੇ ਐਮਾ ਮਾਗਟ ਅੱਡਾ ਸ਼ੇਰਪੁਰ ਤੋਂ ੨ ਮੀਲ ਚੜ੍ਹਦੇ ਵਲ ਹੈ।

ਗੁਰਮਤਿ ਕਰਮ ਫ਼ਿਲਾਸਫ਼ੀ

ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲਿਖਤ ਪੁਸਤਕ ਗੁਰਮਤਿ ਕਰਮ ਫ਼ਿਲਾਸਫ਼ੀ ਦੀ ਬੜੇ ਚਿਰਾਂ ਤੋਂ ਸੰਗਤਾਂ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਸੋ ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਹੁਣ ਛਪ ਗਈ ਹੈ। ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਤੇ ਹੋਰ ਹੇਠ-ਲਿਖੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਲਿਖਤ ਮੰਗਵਾਓ ਜੀ—

ਗੁਰਮਤਿ ਲੇਖ	੫.੫੦	ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚਾਰ	੫-੫੦
ਗੁਰਮਤਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼	੩-੭੫	ਨਾਮ ਤੇ ਨਾਮ ਦਾ ਦਾਤਾ ਸਤਿਗੁਰੂ	੫-੫੦

ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਪਬਲਿਸ਼ਿੰਗ ਹਾਊਸ, ੧੨੯ ਮਾਡਲ ਟਾਊਨ, ਲੁਧਿਆਣਾ
(ਜਾਂ) 'ਸੂਰਾ' ਮਾਸਕ ਪੱਤਰ, ਬਜ਼ਾਰ ਮਾਈ ਸੇਵਾਂ, ਕੂਚਾ ਚਤਰ ਸਿੰਘ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ।

www.AKJ.Org

'ਸੂਰਾ' ਮਾਸਕ ਪੱਤਰ ਦੇ ਨਵੇਂ ਅਮਾਨਤੀ ਲਾਈਫ ਮੈਂਬਰ

ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਸੋ ਸੋ ਰੁਪਏ ਪੁਜੇ ਹਨ। ਬੈਂਕ ਚੋਂ ਬਣਵਾਈਆਂ ਐਫ ਡੀਆਂ ਦੇ ਨੰਬਰ ਹੇਠ ਦਿਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

593. ਸ. ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ S/o ਸ. ਸਾਵਨ ਸਿੰਘ	(ਚਿਟ ਨੰ: 3593)	987071/ 88/80	ਮਿਤੀ19-2-80
594. ਸ. ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੁਰਾਹਾ	(,, ,, 3594)	987072/189/80	,,
595. ਸ. ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਖਾਲਸਾ ਬੰਬਈ	(,, ,, 3595)	987073/190/80	,,
596. ਸ. ਚਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੇਠੀ	(,, ,, 3596)	987074/191/80	,,
597. ਬੀਬੀ ਕਰਤਾਰ ਕੌਰ ਟੀਚਰ	(,, ,, 3597)	987075/192/80	,,
598. ਸ. ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਬੋਪਾਰਾਏ	(,, ,, 3598)	987076/193/80	,,
599. ਸ. ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕੋਹਲੀ	(,, ,, 3599)	987077/194/80	,,
600. ਸ. ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਲਖਨਊ	(,, ,, 3600)	987078/195/80	,,
601. ਸ. ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ R.M.S.	(,, ,, 3601)	987079/196/80	,,
602. ਸ. ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਨੰ: 63194735	(,, ,, 3602)	987080/197/80	,,
603. ਭਾ: ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚਾਹਲ ਨਿਵਾਸ	(,, ,, 3603)	987081/198/80	,,
604. ਭਾ: ਗੁਰਮੇਜ ਸਿੰਘ ਗਿਲ	(,, ,, 3604)	987082/199/80	,,
605. ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਕੋਲਡ ਸਟੋਰੇਜ ਅਤੇ ਆਈਸ ਫੈਕਟਰੀ	(,, ,, 3605)	987083/200/80	,,

ਅਮਾਨਤੀ ਲਾਈਫ ਮੈਂਬਰ ਪ੍ਰਦੇਸ ਲਈ ਏਅਰ ਮੇਲ ਰੇਟ

ਯੂ.ਕੇ. ਅਫਰੀਕਾ ਆਦਿ 650/- ਅਰਬ ਮਲਾਇਆ ਆਦਿ 500/- ਕੈਨੇਡਾ ਅਮਰੀਕਾ 750/-

ਨੋਟ—ਜੇ ਕੋਈ ਸਜਣ ਅਮਾਨਤੀ ਲਾਈਫ ਮੈਂਬਰ ਦੀ ਰਕਮ ਪੰਜ ਸਾਲ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਪਸ ਲੈਣੀ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਸੂਦ ਵਿਚੋਂ ਬੈਂਕ ਜੋ ਕਟੌਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਉਸ ਰਕਮ ਵਿਚੋਂ ਕਟੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਰਿਸ਼ਤੇ ਨਾਤੇ—

ਲੋੜਵੰਦ ਸਜਣ ਚਿਠੀ 'ਸੂਰਾ' ਮਾਸਕ ਪੱਤਰ, ਮਾਈ ਸੇਵਾਂ, ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨੂੰ ਲਿਖਣ ਅਤੇ ਲਫ਼ਾਫੇ ਦੇ ਬਾਹਰ ਫ਼ਾਰਮ ਨੰਬਰ ਜ਼ਰੂਰ ਲਿਖਣ। ਕੇਵਲ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਹੀ ਚਿਠੀ ਪੱਤਰ ਕਰੋ।

ਫਾਰਮ ਨੰ: 104- ਇਕ 26½ ਸਾਲਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਬੀਬੀ ਕਦ 5'-2½" B.A. B. Ed., ਟੀਚਰ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਸਕੂਲ, ਮਾਸਕ ਤਨਖਾਹ 200/- ਰੁਪਏ ਲਈ ਗੁਰਸਿਖ ਵਰ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਫਾਰਮ ਨੰ: 105-ਇਕ 22 ਸਾਲਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਬੀਬੀ ਕਦ 5'-1" ਵਿਦਿਆ Intermediate U.P. Board, ਲਈ ਚੰਗੇ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਕਾਰੋਬਾਰੀ ਵਰ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਉਮਰ 23 ਤੋਂ 26 ਸਾਲ ਤਕ ਹੋਵੇ।

ਫਾਰਮ ਨੰ: 106-ਇਕ 22 ਸਾਲਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਸਿੰਘ ਕਦ 5'-8" ਵਿਦਿਆ B. Com, ਕਪੜੇ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਚੰਗੀ ਆਮਦਨ ਜ਼ਿਮੀਦਾਰ ਪਰੀਵਾਰ ਲਈ ਚੰਗੀ ਪੜ੍ਹੀ ਲਿਖੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਜੀਵਨ ਸਾਥਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਫਾਰਮ ਨੰ: 107-ਇਕ 24 ਸਾਲਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਕੇਸਕੀ ਸਹਿਤ ਬੀਬੀ ਕਦ 5'-1½" ਵਿਦਿਆ ਇੰਟਰਮੀਡੀਏਟ ਲਈ ਚੰਗੇ ਗੁਰਸਿਖ ਪ੍ਰੀਵਾਰ ਵਿਚ ਗੁਰਸਿਖ ਵਰ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਫਾਰਮ ਨੰ: 108-ਇਕ 22 ਸਾਲਾ ਬੀਬੀ ਕਦ 4'-6" ਵਿਦਿਆ M.A. ਕਾਮਰਸ, ਬੇਅੰਤ ਬਾਣੀਆਂ ਕੰਠ, ਦਸਤਾਰ ਸਜਾਉਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ, ਲਈ ਗੁਰਮੁਖ ਵਰ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਫਾਰਮ ਨੰ: 109-ਇਕ 28 ਸਾਲਾ ਗੁਰਸਿਖ ਪ੍ਰੀਵਾਰ ਦੀ ਬੀਬੀ ਕਦ 5 ਫੁਟ ਰੰਗ ਗੰਦਮੀ, M.Sc. ਹੋਮ ਸਾਇੰਸ, ਪੱਕੀ ਨੌਕਰੀ, ਮਾਸਕ ਤਨਖਾਹ 1300/- ਰੁਪਏ ਲਈ ਗੁਰਸਿਖ ਘਰਾਣੇ ਵਿਚੋਂ ਗੁਰਸਿਖ ਵਰ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਫਾਰਮ ਨੰ: 110-ਇਕ 17 ਸਾਲਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਬੀਬੀ ਕਦ 5 ਫੁਟ, ਦਸਵੀਂ ਪਾਸ, ਗਿਆਨੀ, ਪੰਜ ਬਾਣੀ ਨਿਤ ਨੇਮੀ ਤੇ ਪੰਜ ਕਕਾਰੀ ਰਹਿਤ ਧਾਰੀ ਲਈ ਯੋਗ ਵਰ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

www.AKJ.Org

ਚਲਦਾ ਵਹੀਰ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਲੋਂ ਗੁਰਮਤਿ ਪ੍ਰਚਾਰ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਸਿੰਚਾਰ

ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਰੈਣ ਸਬਾਈ ਕੀਰਤਨ ੧੫ ਮਾਰਚ ਸ਼ਨੀਵਾਰ ਨੂੰ

ਮਾਰਚ ੧-੨ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਸਮਾਗਮ, ੩ ਦੋਦੇ (ਨੇੜੇ ਮਜੀਠਾ), ੪ ਜੰਡ (ਨੇੜੇ ਮਾਨਾਂਵਾਲਾ), ੫ ਮੋਦੇ(ਸਹੀਦ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਯਾਦ), ੬ ਕੁੰਬਲੀ (ਨੇੜੇ ਧਾਰੀਵਾਲ), ੭ ਸ਼ੰਕਰਪੁਰਾ (ਨੇੜੇ ਬਟਾਲਾ), ੮ ਬਾਗੜੀਆਂ ਨੇੜੇ ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਰੈਣ ਸਬਾਈ, ੧੦ ਸ਼ਾਮ ਪੰਨਵਾਂ (ਨੇੜੇ ਦਸੂਹਾ),੧੦-੧੨ ਕੁਰਾਲਾ ਸ਼ਹੀਦ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਅਖੰਡਪਾਠ ਤੇ ਰੈਣ ਸਬਾਈ, ੧੪ ਚਾਟੀਵਿੰਡ ਪਿੰਡ (ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਰੋਡ), ੧੫ ਸਵੇਰੇ ਕੀਰਤਨ ਤ੍ਰਿਪਹਿਰਾ ਤੇ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਰਾਤ ਰੈਣ ਸਬਾਈ ਕੀਤਰਨ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਅਸਥਾਨ ਗੁ: ਰਾਮਸਰ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ, ੧੬ ਗੁ: ਬਾਬਾ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਨੇੜੇ ਚੁੰਗੀ ਛੇਹਰਟਾ, ੧੮ ਤੋਂ ੨੦ ਬੀਕਾਨੇਰ ਰਾਜਸਥਾਨ (ਸ੍ਰੀ ਅਖੰਡਪਾਠ), ੨੧ ਤੋਂ ੨੩ ਮਹਿਰਾਜਪੁਰ ਸ੍ਰੀ ਅਖੰਡਪਾਠ ਤੇ ਰੈਣ ਸਬਾਈ, ੨੫ ਬੀਬੀਵਾਲਾ, ੨੬ ਸਿਵੀਆਂ, ੨੭ ਪੂਹਲਾ, ੨੮ ਕੱਚੀ ਭੁਚੋ, ੨੯ ਗੋਨਿਆਨਾ ਰੈਣ ਸਬਾਈ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਿੰਚਾਰ, ੩੧ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਹਾਜੀ ਰਤਨ ਬਠਿੰਡਾ।

ਨੋਟ :—ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵਿਚ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਤਬਦੀਲੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦਾ ਸਮਾਂ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ੭ ਤੋਂ ੧੦ ਤਕ ਹੈ।
ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿਚ ਹੋਵੇਗਾ। ਜਥਾ ਹਰੇਕ ਪਿੰਡ ਸ਼ਾਮ ਤਕ ਪੁਜੇਗਾ।

ਪੁਛਗਿਛ—(੧) ਮਾ: ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ੫੪੨, ਈਸਟ ਮੋਹਨ ਨਗਰ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ। (੨) ਭਾ: ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ, ਪੰਜਾਬ ਸਿੰਧ ਬੈਂਕ ਸ੍ਰੀ ਗੋਇੰਦਵਾਲ। (੩) ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਐਂਡ ਸਨਜ਼ ਕਪੜੇ ਵਾਲੇ, ਸੱਟਾ ਬਜ਼ਾਰ, ਬਠਿੰਡਾ।

ਪ੍ਰਾਰਥਕ ਦਾਸਰੇ—ਅਖੰਡ ਕੀਰਤਨੀ ਜਥਾ ਚਲਦਾ ਵਹੀਰ

ਵੈਸਾਖੀ ਸਮਾਗਮ ੧੧ ਤੋਂ ੧੪ ਅਪ੍ਰੈਲ ਸਵੇਰ ਤਕ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ

ਵੇਰਵੇ ਸਹਿਤ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਆਉਂਦੇ ਪਰਚੇ ਵਿਚ ਵੇਖੋ।

ਪਿੰਡ ਗਿਲਾਂ (ਜਲੰਧਰ) ਵਿਖੇ ਸ੍ਰੀ ਅਖੰਡਪਾਠ ਤੇ ਅਖੰਡ ਕੀਰਤਨ

ਭਾਈ ਗੁਰਮੇਜ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿੰਡ ੯ ਮਾਰਚ ਐਤਵਾਰ ਨੂੰ ਸਵੇਰੇ ਸ੍ਰੀ ਅਖੰਡਪਾਠ ਦੇ ਭੋਗ ਪੈਣਗੇ ਅਤੇ ਦੁਪਹਿਰ ਤਕ ਕੀਰਤਨ ਹੋਣਗੇ। ਕੀਰਤਨੀ ਵੀਰ ਭੈਣਾਂ ਦੂਰੋਂ ਨੇੜਿਓਂ ਪੁਜਣਗੇ। ਸਮੂਹ ਸੰਗਤਾਂ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਕੇ ਨਿਵਾਜਣ।

ਡਾਲੇ ਮਾਜਰਾ ਵਿਖੇ ਅਖੰਡ ਕੀਰਤਨ ਸਮਾਗਮ ਅਤੇ ਰੈਣ ਸਬਾਈ

ਹਰ ਸਾਲ ਵਾਂਗ ਡਾਲੋ ਮਾਜਰਾ ਵਿਖੇ (ਸਰਹੰਦ ਤੇ ਰਾਜਪੁਰ ਦੇ ਵਿਚਾਲੇ) ੧੫ ਮਾਰਚ ਸਵੇਰੇ ਸ੍ਰੀ ਅਖੰਡਪਾਠ ਦੇ ਭੋਗ ਪੈਣਗੇ। ਉਪਰੰਤ ਦੁਪਹਿਰ ਤਕ ਕੀਰਤਨ ਹੋਣਗੇ। ਰਾਤ ਨੂੰ ਰੈਣ ਸਬਾਈ ਕੀਰਤਨ ਹੋਣਗੇ। ਸਮੂਹ ਸੰਗਤਾਂ ਪੁਜ ਕੇ ਲਾਭ ਉਠਾਉਣ।

ਦਰਸ਼ਨ ਅਭਿਲਾਖੀ—ਸੰਗਤ ਡਾਲੋ ਮਾਜਰਾ ਜ਼ਿਲਾ ਪਟਿਆਲਾ

ਕੁਰਾਲੀ ਰੋਪੜ ਵਿਖੇ ਅਖੰਡ ਕੀਰਤਨ ਰੈਣ ਸਬਾਈ

ਗੁ: ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ, ਮੁਰਿੰਡਾ ਰੋਡ ਕੁਰਾਲੀ ਵਿਖੇ ੧੫ ਮਾਰਚ ਸ਼ਨੀਵਾਰ ਦੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਰੈਣ ਸਬਾਈ ਕੀਰਤਨ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਦੂਰੋਂ ਨੇੜਿਓਂ ਅਖੰਡ ਕੀਰਤਨੀ ਜਥੇ ਪੁਜ ਕੇ ਕੀਰਤਨ ਧੁਨੀਆਂ ਗੁੰਜਾਉਣਗੇ। ਸਮੂਹ ਸੰਗਤਾਂ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਕੇ ਨਿਵਾਜਣ।

ਦਾਸਰਾ—ਹਰਿਭਜਨ ਸਿੰਘ, ਖਾਲਸਾ ਨਿਵਾਸ, ੧੨/੧੦੦ ਨੇੜੇ ਬਸ ਸਟੈਂਡ, ਕੁਰਾਲੀ ਜ਼ਿਲਾ ਰੋਪੜ

ਪਾਠਕ ਸਜਣੋ— ਚਿਠੀ ਪੱਤਰ ਤੇ ਮਨੀਆਰਡਰ ਉਪਰ ਆਪਣਾ ਚਿਟ ਨੰਬਰ ਜ਼ਰੂਰ ਲਿਖੋ ਜੀ। ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਤੁਹਾਡੇ ਪਰਚੇ ਉਤੇ ਐਡਰੈਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤੁਹਾਡਾ ਚਿਟ ਨੰਬਰ ਲਿਖਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੀ।

'ਸੂਰਾ ਮਾਸਕ ਪੱਤਰ, ਬਜ਼ਾਰ ਮਾਈ ਸੇਵਾਂ, ਕੂਚਾ ਚਤਰ ਸਿੰਘ, ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ।

www.AKJ.Org